

Grace
Triumphant

ANG KADAOGAN SA GRASYA SA DIOS
SA PILIPINAS

Awtobiograpiya ni Cyril H. Brooks

Ikaduhang Bahin · Kapitulo 10–18

© 1985 Walterick Publishers · Ginoo, Ihatag Mo Kanamo Kining Bukid

KAPITULO 10

Ang Among Unang Furlough

"Ug miingon siya kanila, Dali kamo, kamo ra, ngadto sa usa ka hilit nga dapit, ug pahulay og makadiyot." (Mark 6:31)

Sa pagtuo nag-book mi aron mo-furlough sa Abril, 1928, nga molawig sakay sa barkong Hapon gikan sa Hong Kong paingon sa San Francisco; apan sa adlaw na lang sa among pagbiya sa Manila nga nakompleto ang among kwarta alang sa pamasahe. Nakaputos na mi ug nakaandam, nagsalig sa Ginoo nga iyang ihatag kini nga panginahanglan. Uban sa kwarta nga naa na sa buntag nag-book mi sa usa ka barkong kargamento nga mobiya niadtong hapona paingon sa Hong Kong. Duha ka gabii mi magpabilin sa Hong Kong nga walay sobra nga kwarta alang sa hotel. Pag-abot namo usa ka hapon nga hapit na mogabii, gitugotan mi nga magpabilin sa barko hangtod sa pagkasunod buntag. Niadtong panahona tres anyos si Leonard ug si Kenneth usa ka tuig ug tunga. Gikuha namo ang among mga tiket gikan sa kompanya sa barko nga Hapon. Dili sila gusto nga pasakyon mi niadtong adlawa kay walay pagkaon ug walay serbisyo nga ihatag hangtod sa udto sa pagkasunod adlaw. Ang among gihiusa nga pag-ampo sa Dios ug pagpakiluoy sa ahente nakadaog sa iyang pagtugot. Sa ulahi among nahibaloan nga ang ubang mga pasahero wala tugoti sa ingon niana nga kahikayan.

Sa wala pa ang mga adlaw sa pagbiyahe sa eroplano ug jet lag, ang tulo ka semana sakay sa barko mao ang higayon sa pagpahulay. Ang panahon sa furlough nindot nga kausaban apan dili gyud pahulay. Moingon ang mga tawo, "Ay, siguro makapahulay ka samtang naa ka sa balay—makasulti ka ba sa among grupo sa mga babaye ugma sa hapon?" Daghang pagbiyahe, pagkatulog sa dili pamilyar nga mga higdaanan, sobra nga pagkaon, pagpahigayon og mga tigom, ug paghatag og mga report maoy makapahimo niini nga busy kaayo nga panahon. Apan angay gyud kini! Mapukaw ang interes ug madasig ang pag-ampo ug mapanalanginan ang katawhan sa Ginoo, kami naglaum. Maayo alang sa misyonaryo nga mopahilayo sa diha-diha nga kontak sa buluhaton kay maghatag kini og higayon nga tan-awon ang buluhaton gikan sa layo. Naghatag kini og lahi nga panglantaw ug bag-ong mga ideya alang sa umaabot.

Si Len ug si Ken ang mga paborito niadtong biyahe. Ang mga bata mopaniudto una sa mga hamtong busa kinahanglan namo silang i-lock sa cabin samtang nagkaon mi. Usa ka udto nawala si Ken. Duha ka pasahero, mga dalaga,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

miduyog kanamo sa pagpangita. Nakit-an siya sa ibabaw nga boat deck uban sa usa ka pasaherong Hapon. Usa sa mga dalaga ang mikasaba kaniya kay gidala niya ang "among" bata nga wala manghibalo kanamo! Kalmado kaayo kadto nga panaw. Pipila ka adlaw ang Pacific nagpakita gyud sa kahulogan sa iyang ngalan nga "malinawon," halos walay gamayng balud sa tubig. Usa ka adlaw samtang naglakaw-lakaw mi sa deck, milikay si Ken kanamo sa makadiyot. Nakuyawan gyud mi kay nagluhod siya sa usa ka dapit alang sa mga pisi, nagtan-aw sa tubig sa ubos. Samtang milukso ko aron kuptan siya naamgohan nako nga kinahanglan nako siya makuptan og maayo kay basin sa akong pagdali mahulog pa siya. Sa ulahi nakakuha mi og harness aron makuptan ni Anna ang duha ka bata nga may higot.

Kasagaran sa maong mga biyahe dihay ubang mga misyonaryo, busa aduna mi mga higayon alang sa panag-uban ug Bible study. Usa ka serbisyo sa Domingo ang gihikay alang sa tanan nga gustong motambong. Kadto ang higayon nga ang mga pasahero sa second-class gitugotan nga makig-uban sa mga first-class. Sa ulahing mga biyahe misakay mi sa mga barkong kargamento nga ubos sa usa ka dosena ang pasahero ug mas gamay ang higayon sa panag-uban. Sa usa ka barko kami ra ni Anna ang pasahero, ug si Anna ra ang babaye gawas sa pipila ka Intsik nga pasahero sa steerage.

Midunggo mi sa San Francisco ug nagpuyo og pipila ka adlaw uban sa mga higala sa Oakland. Nahingangha si Ken sa mga pull-down blind, nga, sa iyang kalipay, molukot pataas inig buhi. Ang ting-init gigugol sa Victoria uban sa akong mga igsoong babaye, nagpuyo sa balay nga akong gitukod. Naghatag kini og panahon sa pagbisita sa mga tigom sa Vancouver Island kay usa sa akong daang mga higala mipahulam kanako sa iyang sakyanan sa kadaghanan sa panahon. Human sa Labor Day si Anna mitabok sa nasod uban sa mga bata direkta paingon sa Buffalo, samtang ako mihunong aron mobisita sa lain-laing mga siyudad sa pagtabok. Sa pagtabok sa Canadian prairies ang mga bata nakakita og niyebe sa unang higayon. Nakahukom sila nga daw asukar kini. Dihang mohunong ang tren alang sa pag-ilis sa makina ug mga tripulante, gidala sila ni Anna sa mubo nga paglakaw. "Mahimo ba mi molakaw niini?"

Nagasto ang tanan namong kwarta sa pagbayad sa among pamasahe pauli, busa walay sobra alang sa bag-ong mga sinina. Dili mi gustong motan-aw nga daw daan og sinina samtang naglibot mi. Nahinumdom mi nga usa ka misyonaryo gikan sa China ang mipauli ug sa dihang didto siya sa Victoria daw karaan kaayo ang iyang dagway nga ang mga sister mipalit kaniya og tibuok nga bag-ong sinina. Miabot siya sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

eskwelahan sa Brooklyn sa dihang didto mi, nga nagsul-ob sa daang karaan nga bestida. Kon tinuyo ba niya kini aron makadani og atensyon sa iyang kaugalingon, o ganahan lang gyud siya niadtong daang bestida, wala mi mahibalo. Sa among kahimtang, gitugyan na lang namo kini sa Ginoo. Sa Portland, usa ka brother ang midala kanako sa tindahan sa sinina ug mipalit kanako og bag-ong suit, nga gipasalamatan gyud nako pag-ayo. Sa Los Angeles samtang mobiya na mi aron mosulti sa Avenue 54 Gospel Hall, si John Murset misulod gikan sa tupad nga balay dala ang halos bag-o nga Stetson nga kalo. Iyang napunit kini sa highway diin tingali gipalid kini gikan sa usa ka sakyanan nga miagi. Miingon siya, "Dili kini mohaum nako, basin mohaum kini nimo." Mitubag ko, "Kon gituyo kini sa Ginoo alang kanako, mohaum gyud kini nako." Ug mihaum gyud! Apan hapit kini mawala nako niadto gyong gabhiona. Human sa serbisyo miadto ko sa cloakroom aron kuhaon ang akong bag-ong kalo. Kay halos tanan nakalakaw na usa na lang ka kalo ang nabilin—ug dili gyud kadto akoa! Dayag nga dugay na kadtong gigamit. Sa pagpasabot sa akong problema sa usa sa mga brother, miingon siya, "Makatag-an ko kon kinsay nakadala sa imong kalo!" Pag-gawas namo ang pipila sa mga lalaki nagbarog sa sidewalk nag-estoryahanay. Miadto ang akong higala sa usa ka tigulang nga lalaki, ug miingon, "Brother, sigurado ka ba nga imo kanang kalo?" "Siyempre," mao ang tubag. "Mahimo ba nimo tan-awon?" Gikuha sa tigulang ang "akong" kalo, gitan-aw kini nga dili makatuo ug miingon, "Aw, wala gyud ko magdahom! Dili diay ni akong kalo!" Dayon gisulat nako ang akong ngalan sa akong bag-ong kalo basin adunay laing ingon niana nga panghitabo.

Thanksgiving na sa dihang nakaabot ko sa Buffalo, sakto alang sa komperensya didto. Ang kadaghanan sa tingtugnaw ug tingpamulak gigugol sa pagbiyahe ug pagpahigayon og mga tigom. Kasagaran mag-inusara ko kay lisod kaayo mobiyahe uban sa mga bata. Kausa nag-uban mi sa New Jersey aron mopuyo uban sa mga Will McKellin nga nag-uban namo sa Brooklyn. Human sa usa o duha ka adlaw nasakit ang ilang anak nga lalaki ug kay basin tipdas kini mibalhin mi sa New York City. Pagkasunod adlaw among nahibaloan nga ang anak sa McKellin nagka-tipdas ug bugas-bugas, busa dali nga mibalik si Anna sa Buffalo. Didto ang duha ka bata nagka-duha ka sakit, dili kaayo grabe apan igo na aron magpabilin sila sa sulod.

Niadtong tingpamulak napribilehiyo ko nga makagugol og usa ka weekend sa Baltimore uban kang Major ug Mrs. Barlow ug sa ilang anak nga si Erle. Makapahinam kaayo nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

madungog gikan kanila ang estorya sa sayong mga adlaw sa buluhaton sa Pilipinas. Nagpadayon sila nga matinud-anong kauban sa pag-ampo alang sa buluhaton. Si Major Barlow ug sa ulahi ang iyang anak nga si Erle dakong tabang sa mga tigom sa dapit sa Baltimore hangtod nga gidala sila sa Ginoo pauli ngadto sa Iyang kaugalingon. Si Major Moses Barlow namatay niadtong Marso 14, 1934, ug gilubong sa Arlington National Cemetery. Sa among pagbisita sa Baltimore sa sayong bahin sa 1977, dako kaayo nga kalipay alang kanako nga ang anak ni Erle maoy miabli sa tigom alang kanako sa usa sa mga kapilya. (Si Major Moses Barlow kanunay masaypan nga si Capt. John Barlow, usa ka kapitan sa marine nga interesado kaayo sa buluhaton sa misyon sa New York ug sa ulahi sa Toronto ug kansang anak, si Dr. John Barlow mao ang editor sa MISSIONS magazine. Kining mga lalaki dili magkaparyente, gawas sa bugkos sa usa ka pagtuo.)

Niadtong Mayo 1929, sa among biyahe tabok sa nasod among gihikay nga mohunong sa Chicago alang sa tinuig nga tigom sa Chicago Missionary Service Committee. Sa tigom sa gabii laing misyonaryo (nga dili na nako nganlan) ug ako ang magreport ug sundan sa debosyonal nga hagit ni T.B. Gilbert. Maghatag kana kanamo og 25 minutos matag usa. Ang unang mamumulong maalamon unta kon mihunong siya pagkahuman sa iyang oras apan nagpadayon siya og sulti sama sa sakyanan nga nawad-an og preno. Gisugyot ni T.B. Gilbert nga gamiton nako ang nahabilin human mahurot sa unang mamumulong ang 45 minutos. Apan, naghunahuna ko nga importante ang debosyonal nga hagit. Gisaligan usab nako ang epekto sa hunahuna nga akong makuha pinaagi sa paggamit og lima ra ka minutos aron isaysay ang usa ka estorya. Naluoy ko sa laing misyonaryo, kay iyang kaugalingon ra ang iyang gidaot.

Human sa laing pagbisita sa Victoria, milawig mi gikan sa San Francisco sakay sa barkong Hapon paingon sa Hong Kong, nga mihunong sa Yokohama, Kobe, Nagasaki, ug Shanghai. Gikan sa Hong Kong misakay mi sa usa ka President liner paingon sa Manila ug usa sa among kauban nga pasahero mao si Dr. Frank Laubach nga sa ulahi nabantog tungod sa iyang kalihokan sa pagtudlo sa pagbasa ug pagsulat.

Ang pagpahiluna pag-usab sa among balay medyo kapoy kay daghan kaayo ang limpyohan ug kinahanglan maghimo og mga aparador. Nakakuha mi og Ford sedan sa P350.00. Sa samang higayon nag-ampo mi

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

bahin sa among sunod nga uma sa pag-alagad. Wala nay panginahanglan kanamo sa buluhaton sa Walled City kay ang mga Shepherd nagtabang na sa mga Wightman didto. Silang duha naapil usab sa dakong buluhaton sa pag-imprinta pag-usab sa mga Biblia sa mga pinulongan sa Pilipinas alang sa American Bible Society. Tingali mahimo kong mobiya og gamay sa estorya dinhi aron mosulat og bisan unsa bahin sa buluhaton sa mga Bible society dinhi.

Sa panahon sa Katsila, walay Protestanteng buluhaton sa misyon nga gitugotan. Pipila ka Pilipinong rebolusyonaryo ang gipadestiyero sa Spain. Pinaagi kanila ang British and Foreign Bible Society nagsugod sa pasiunang buluhaton sa mga hubad sa Pilipinas. Usa sa mga naapil niini mao ang usa ka Kinatsilang pari, si Padre Lallave, nga pipila ka tuig didto sa Pangasinan. Didto nakabaton siya og Biblia nga Kinatsila ug nagsugod og wali sa pipila ka kamatuoran nga iyang nakat-onan didto. Giakusahan siya og erehiya ug gipugos nga mobalik sa Spain. Sa paghinumdom sa iyang mga higala sa Pangasinan iyang gihubad ang kadaghanan sa Bag-ong Tugon ngadto sa maong pinulongan, nga gidasig sa Bible Society.

Samtang, ang Dios nag-andam og laing tawo nga magdala sa Pulong ngadto sa Kapupud-an. Usa ka batan-ong Kinatsila nga ginganlag Castells ang nadala sa kahibalo sa kamatuoran pinaagi ni Dr. Eric Lund (sa ulahi misyonaryo sa Pilipinas), sa Barcelona. Niadtong 1888, si Lallave ug si Castells nag-uban paingon sa Manila nga may dalang Kasulatan. Gipasidan-an sila sa peligro nga ilang giatubang kon mahibaloan na ang hinungdan sa ilang pagbisita. Gibilin nila ang ilang mga kahon sa customs ug mipuyo sa Oriente Hotel sa Intramuros. Sulod sa usa ka semana silang duha grabe nga nasakit. Giingon nga tipos kini apan gidudahan nga hilo. Si Lallave, tungod sa iyang edad, namatay ug sulod sa pipila ka adlaw ang iyang lawas wala ilubong tungod sa pagdumot sa mga prayle. Sa kataposan ang British consul nangilabot ug nakakuha og pagtugot nga ilubong siya sa gamay nga Protestanteng sementeryo sa Makati. Naayo si Castells ug nakabaligya og pipila ka Biblia nga naa sa iyang bagahe apan unya gidakop siya isip espiya. Gipalayas siya ug giingnan nga dili na gyud mobalik. Ang mga kahon sa Kasulatan gibalik sa Singapore diin milabay ang usa ka dekada nga nagtigom og abog.

Tulo ka semana human nakuha sa U.S. Forces ang Manila gikan sa mga Katsila, ang ahente sa British and Foreign Bible Society sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Singapore midunggo sa Manila dala kadtong mga Kasulatan. Sa unang higayon, gitugotan ang libre nga pagsulod sa Kasulatan ug usab ang pagbaligya sa Pulong sa Dios. Dihang ang ahente miadto sa amihanan sa Pangasinan dako kaayo ang panginahanglan nga ang ahente kinahanglang modangop sa usa ka balay ug magbaligya pinaagi sa bintana nga may rehas.

Ang American Bible Society nagtukod og ahensya niadtong Nobyembre 1899, ug ang duha ka society nagbahin sa buluhaton sa paghubad ug pagmantala. Wala madugay dihay pito na ka kompleto nga Biblia ug mas gagmay nga mga bahin sa lain-laing mga pinulongan sa Pilipinas. Pinaagi sa panag-uyon ang British Society mibiya niadtong 1919 aron malikayan ang pagsapaw samtang ang American Society mibiya sa Korea. Ang paghubad dili lang lisod kondili usahay delikado pa. Usa ka magtutudlo nga mitabang sa paghubad sa Panayan gipasidan-an nga putlon ang relasyon sa mga Protestante. Tungod kay mibalibad siya brutal siyang gipatay. Sa usa sa mga Isla duha ka colporter (tigbaligya og Biblia) ang milakaw tabok sa Isla agi sa usa ka mingaw nga agianan ug wala na gyud madunggi sukad.

Ang ubang mga pinulongan walay klaro kaayo nga mga pulong alang sa mga kolor. Sa paghubad sa Ebanghelyo ni Mateo, ang mga tighubad dili sigurado kon unsay labing maayong paagi sa paghubad sa “purple robe” (kupo nga purpura). Nagkuha sila og piraso sa purpura nga panapton ug naglibot nangutana sa mga tawo kon unsay kolor niini. Ang kadaghanan mitubag, “kulay ng ube.” Ang ube usa ka lagutmon nga lawom og kolor nga purpura. Kini ang gisagop sa mga tighubad, bisan og ang modernong bersyon naggamit og pulong nga nagpasabot og “lawom nga pula.”

Sulod sa pipila ka tuig ang Kasulatan sa mga pinulongan sa Pilipinas gi-imprinta sa usa ka Kristohanong imprentahan sa Yokohama. Sa dakong linog ug sunog didto niadtong 1923 naguba ang maong imprentahan. Ang nasunog nga patayng lawas sa tag-iya nailhan lang pinaagi sa usa ka pungpong sa yawe tupad niini. Ang vault diin gitipigan ang mga plato nga tingga pipila na lang ka pulgada sa natunaw nga tingga sa salog ang nabilin. Kini nagdala og bug-at nga palas-anon sa Secretary sa Manila, si Bruce Cameron, usa ka maayong higala namo. Pipila ka mats alang sa paghimo og mga plato ang anaa sa Manila o New York alang sa temporaryong panginahanglan. Apan, nakahukom sila nga himoon ang pipila ka hilabihan ka kinahanglanon nga mga rebisyon sa kadaghanan sa mga pinulongan.

Sa sayong bahin sa among ikaduhang termino nag-andam ko og mga hubad sa mga booklet

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

alang sa Scripture Gift Mission sa London. Sa una namong pag-anhi sa Pilipinas, usa ka higala sa Victoria misulat nga naghangyo kanila nga padad-an mi og libre nga mga booklet. Kadto ang sinugdanan sa among panag-uban sa SGM, nga nagpadayon pa hangtod karon. Niadtong 1927 si Mr. Francis Brading sa SGM mibisita kanamo, ug sa mas bag-ong mga tuig gibisita mi ni Mr. Ronald A. Young. Naapil mi sa pag-andam sa kadaghanan sa mga booklet sa Tagalog nga ilang gimantala. Sa wala pa andam ang bag-ong hubad nga i-imprinta niadtong 1933, nangutana ko kang Mr. Cameron kon mahimo ba nakong makita ang mga galley proof aron ang bag-ong booklet mahimong up-to-date. Wala madugay namatikdan nako ang daghang sayop, dili lang sa pag-type, kondili ang uban mas seryoso pa. Gipahibalo nako kini kang Mr. Cameron ug nadiskobrehan nga usa ka pastor nga unta mosusi sa mga proof wala diay mohimo niini, bisan og mihatag na siya sa iyang OK. Lisod masabtan kon giunsa sa bisan kinsa nga nag-angkon nga nag-alagad sa Dios nga mahimong pabaya kaayo sa pagdumala sa Balaang Kasulatan.

Niadtong panahona, hinay-hinay ko nga naayo gikan sa panahon sa sakit. Gisugyot ni Mr. Cameron nga moadto mi sa Baguio sulod sa tulo ka bulan. Ang Bible Society mobayad sa abang sa balay ug igahin nako kana nga panahon sa pagbasa sa Tagalog nga manuskrito. Kini nga kahikayan adunay kaayohan alang kanamong duha. Dili lang mga sayop sa pag-type ang akong gitul-id, kondili gisulat nako ang bisan unsa nga daw kaduhaduhaan alang kanako ug kini gi-refer kang Dr. McGill, usa ka Presbyterian nga misyonaryo nga adunay pangunang bahin sa paghubad. Sa ulahing mga tuig, si Dr. ug Mrs. McGill gibilanggo sa mga Hapon sa Los Banos Concentration Camp sama kanamo. Si Dr. McGill namatay didto tungod sa kakulang sa pagkaon, ug usa ko sa mga nagdala sa iyang lungon.

Usa ka panghitabo kon giunsa paggamit sa Dios ang Iyang Pulong angay isubli. Sa isla sa Bohol dihay usa ka diosnon nga doktor, si Dr. James Graham. Nagtukod siya og ospital didto ug ang matag pasyente sa iyang pagpauli gihatagan og Bag-ong Tugon. Usa ka lalaki gikan sa kabukiran ang midala sa iyang anak nga babaye aron ipatambal ug nakadungog sa Ebanghelyo ug nakadawat og Bag-ong Tugon. Wala nay nadunggan pa gikan niadtong pamilyaha. Unom ka tuig sa ulahi usa ka colporter ang mibisita sa usa ka baryo, apan ang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mga tawo dili interesado. Miingon sila nga “kanang libroha makapabuang sa mga lalaki.” Natingala ang colporter ug nangutana kon unsay ilang buot ipasabot. Gisultihan nila siya nga sa ibabaw sa bukid dihay baryo diin aduna silay ingon niana nga libro. Karon wala na silay sabungan, dili na sila moinom og “tuba” (bino nga gikan sa lubi), ug moadto pa gani sila sa lungsod aron mobayad sa ilang buhis. Ang ingon niana nga “pagkabuang” angay nga usisaon pag-ayo. Ang colporter nakakita og usa ka katilingban sa mga tumutuo nianang baryoha nga may gisi-gisi na nga Bag-ong Tugon. Nalipay kaayo sila sa higayon nga makapalit sa tibuok Biblia.

Sa mga tuig 1950 sa dihang ang Philippine Bible Society nakahukom nga mag-andam og bersyon sa Bag-ong Tugon sa bag-ong Tagalog, gihangyo ko nga moapil sa komite. Gamay ra kaayo ang akong kahibalo sa Griyego, ug dili ko eksperto sa pinulongan. Apan, sa daghang katuigan daghang panahon ang akong gigahin sa pagtuon sa Kasulatan, ug sa tabang sa daghang mga sinulat naningkamot ko sa pagsusi sa tinuod nga kahulogan sa mga pulong nga gigamit. Sa ulahi samtang nagpadayon ang buluhaton sa Daang Tugon gihangyo ko nga basahon ang bag-ong hubad. Pribilehiyo usab nako nga motambong sa seminar sa mga tighubad sulod sa usa ka bulan sa Baguio ug mailhan ang mga eksperto sama ni Dr. Eugene Nida ug uban pa.

Kadto ang panahon nga ang mga Romano Katoliko nakigtambayayong na sa paghubad sa Biblia. Pipila ka mga igsoon sa ubang mga nasod nahadlok kaayo bahin niini nga pakigtambayayong. Sa akong kaugalingong pagtan-aw, daw ang mga pari adunay bentaha sa kahibalo kaysa sa ilang mga Protestanteng kauban sa buluhaton, nga ang uban adunay liberal nga kagikan. Ang bag-ong bersyon sa Biblia sa Tagalog gimantala na karon, nga adunay ug walay Apocrypha. Sa kadaghanan mas sayon kaayo kini basahon kaysa sa daang bersyon. Ang daang mga porma sa gramatika nga talagsa na gamiton gikuha na.

Ang akong kabalaka dili kaayo bahin sa pag-apil sa mga Romano Katoliko sa paghubad. Usa kini ka malipayong kausaban nga mahibaloan nga ang Biblia dili na gidili nga libro sa kasagarang mga tawo, kondili gibasa ug gitun-an na sa mga Romano Katoliko. Ang akong kabalaka bahin sa modernong mga teyorya sa paghubad. Ang teyorya sa dynamic equivalence nagpasabot nga atong paningkamotan nga mahibaloan kon unsay gipasabot sa Biblikanhong

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

gipasabot sa mga magsusulat, ug dayon ibalhin kini ngadto sa dawaton ug masabtan nga katumbas sa pinulongan nga gihubaran. Dako gyud kini nga kaayohan kon itandi sa karaang paagi sa halos literal nga paghubad, pulong por pulong. Apan bisan tuod may kapuslanan gyud kining mga teyoriya, ang nakapabalaka nako mao ang hilig nga dili na tagdon ang verbal inspiration (nga ang matag pulong sa Kasulatan gidasig sa Dios). Alang sa kadaghanan, siyempre, "karaan na" ang verbal inspiration. Apan ang kaeksakto sa Kasulatan kasagaran makalipay kaayo sa mga matinahoron nga estudyante sa Pulong sa Dios. Busa sa mga bag-ong hubad, daghan sa mga pagsubli nga nagpakita sa gibug-aton sa Dios giisip nga dili na kinahanglan. Sa mga balaknon nga libro, morag gisakripisyo ang pipila ka dato nga kahulogan alang sa balaknon nga istilo sa Tagalog. Aw, imposible gyud nga makahimo og hubad nga makatagbaw sa tanan. Sa kadaghan sa modernong mga bersyon sa Iningles, wala gyuy usa nga siguradong makatagbaw sa tanan.

Sa tibuok namong pag-alagad isip mga misyonaryo, kombinsido kami sa bili ug kaimportante sa Kasulatan. Napamatud-an na sa makadaghan ang kamatuoran sa Psalm 119:130, "Ang pagsulod sa imong mga pulong nagahatag og kahayag; naghatag kini og pagsabot sa mga yano."

Sa among mga pagbisita sa Santol Sanitarium, nakigsulti ko kaniadto sa usa ka lalaki nga miingon nga motuo siya kang Kristo. Apan walay timaan nga nakasinati na siya sa kaluwasan. Nakahukom ko nga mangutana og gamay ug giingnan nako siya, "Gipasaylo na ba ang imong mga sala?" Dili gyud siya sigurado niana. Busa gipakita nako kaniya ang Acts 10:43, "Siya ang gipamatud-an sa tanang propeta, nga pinaagi sa iyang ngalan ang bisan kinsa nga motuo kaniya makadawat sa kapasayloan sa mga sala." Gipasabot nako kon unsay buot ipasabot sa pagtuo kang Kristo ug gipunting nako nga ang atong bahin mao ang pagtuo ug ang bahin sa Dios mao ang pagpasaylo. Interesado kaayo siya, busa gipangutana na usab nako siya, "Motuo ka ba kang Kristo, nga namatay siya sa Krus aron pas-anon ang silot nga angay nimo tungod sa imong mga sala?" Miingon siya nga motuo siya, busa nangutana na usab ko, "Gipasaylo na ba ang imong mga sala?" Dili siya sigurado. Gipabasa nako kaniya ang bersikulo sa makadaghan, ug matag higayon gipangutana nako siya kon gipasaylo na ba ang iyang mga sala. Unya nakita nako nga midan-ag ang iyang nawong; morag dihay mipasiga og suga. "Kon tinuod kini, nan gipasaylo na ang akong mga sala." Nasiguro siya nga tinuod kini tungod kay kini Pulong sa Dios. Sa dihang mibalik ko sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sunod semana, gitimbaya ko niya nga nagpahiyom. “Gipasaylo pa ba gihapon ang imong mga sala?” pangutana nako. “O, oo,” tubag niya, “ug palihog adtoa ang lalaki didto sa katre. Gusto usab siya nga mahibalo bahin sa kapasayloan sa mga sala.” Busa nahibalo ko nga tinuod ang buhat sa grasya kay nagsaksi na man siya bahin sa iyang bag-ong kalipay.

Sa samang ospital, si Fred Pucknell ug ako misulod sa kuwarto sa usa ka pasyente nga, sumala sa among nahibaloan, kaniadto miyembro sa editorial staff sa usa ka sikat nga Manila Weekly. Sa dihang gihatagan namo siya og pipila ka basahon, nailhan niya nga mga misyonaryo kami. Gikuha niya ang usa ka magasin ug miingon, “Basin matubag ninyo ang akong mga pangutana. Daghan kaayo kog pagduhaduha bahin sa kinabuhing walay kataposan ug sa kinabuhi human sa kamatayon.” Wala siya matabangi sa mga artikulo sa magasin. Dili katingad-an nga mao kana ang iyang gihunahuna kay klaro man nga gamay ra ang iyang paglaom nga mamaayo pa gikan sa tuberculosis. Miingon si Fred, “Sa dili pa nato hisgotan kanang mga pangutana, kinahanglan una nimong husayon ang imong relasyon sa Dios pinaagi kang Kristo.” Human sa pipila pa ka pagbisita, gidawat niya si Kristo isip iyang Manluluwas. Busa sa laing pagbisita, giingnan namo siya, “Karon nga misalig ka na kang Kristo isip imong Manluluwas, mahisgotan na nato kadtong mga pagduhaduha nimo kaniadto.” Ang iyang tubag nga dili gyud nako makalimtan: “Sukad misalig ko kang Kristo, wala na koy pagduhaduha.” Dili kay daghan na siyag nahibaloan bahin sa kinabuhing walay kataposan o sa kinabuhi human sa kamatayon, apan nakaila na siya kang Kristo. Ang pagsulod sa Pulong sa Dios naghatag kaniya og kahayag.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 11

Ang Pagsugod sa Buhat sa San Juan

"Busa, akong hinigugmang mga igsoon, magmalig-on kamo, dili matarug, kanunay nga mag-awas sa buhat sa Ginoo, kay nahibalo kamo nga ang inyong paghago dili kawang diha sa Ginoo." (1Cor. 15:58)

Karon, human sa taas nga paglikoliko sa "yuta sa Biblia," balik ta sa among pagpangita sa sunod nga dapit sa pag-alagad. Ang among balay didto sa San Juan, usa ka suburb sa Manila, apan usa o duha ra ka bloke gikan sa utlanan sa laing suburb, ang Mandaluyong. Morag makatarunganon nga duol ra sa among gipuy-an kami magtrabaho. Uban sa pag-ampo alang sa paggiya sa Ginoo, gisugdan nako una ang pagsurbey sa Mandaluyong (kaniadto nailhan nga San Felipe Neri). Gihimo kini pinaagi sa pagbalay-balay dala ang mga basahon sa Ebanghelyo. Samtang among gibantayan kon unsay tubag sa mga tawo, makapangita usab kami og timaan sa Kristohanong buhat didto. Gawas sa dakong simbahan sa Romano Katoliko ug usa ka simbahan sa Aglipayan (usa ka grupo nga mibulag sa Romano Katoliko sa pagsugod sa siglo), dihay usa ka simbahan sa Methodist. Nakadungog usab kami nga basin may uban pang nagtrabaho didto.

Busa gibalhin namo ang among atensyon sa San Juan nga sa panahon nga to morag wala pay Protestante nga buhat. Dihay kapilya sa Methodist sa Sta. Mesa, usa ka milya o kapin gikan sa San Juan. Human sa paghulat sa Ginoo diha sa pag-ampo, mituo kami nga angay mi maningkamot sa pagwali sa ebanghelyo niining lungsora. Niadtong Nobyembre 1929, giabangan namo ang ubos nga andana sa usa ka balay sa J. Basa Street. Tupad ra kini sa publikong merkado ug atubangan sa usa ka bakanteng lote, nga atbang sa San Juan Elementary School. Ang Agora building na karon ang nagbarog sa maong lote. Matag Huwebes sa hapon inig gawas sa eskwelahan, may tigom kami alang sa mga bata, ug kas-a misaka ang mitambong ngadto sa 200, nga medyo labaw na sa among maatiman pag-ayo. Matag Domingo sa buntag, moagi ko sa merkado dala ang mga tract ug mga mimeographed nga imbitasyon sa tigom sa Domingo sa gabii. Dihay pipila ka mga igsoon gikan sa Intramuros Chapel nga mianhi aron motabang namo apan gamay ra kaayo ang mitubag.

Apan usa ka gabii, nadasig kami sa pag-abot sa usa ka grupo

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga mga traynta ka tawo nga nagtigom ug morag interesado kaayo. Nahibaloan namo nga mga miyembro diay sila sa simbahan sa Methodist apan nasuko sila sa ilang pastor kay talagsa ra kaayo niya sila bisitahon sa San Juan. Kini nga grupo gipangulohan sa usa ka babaye nga walay klarong edad—bisan siya mismo wala mahibalo! Si Timotea Carreon, Tea kon mubo (gilitok og Tay-a), siguradong usa ka magtutuo kang Kristo, ug gitigom niya ang pipila ka mga paryente ug silingan aron mobisita sa among tigom. Wala madugay nagdayeg na siya sa Ginoo nga dihay mianhi sa iyang lungsod aron magwali sa Ebanghelyo. Ang pastor sa Methodist, siyempre, wala malipay niini nga panghitabo ug gibadlong ko niya sa pagkawat sa iyang mga karnero. Gipasaligan nako siya nga mianhi sila sa kaugalingon nilang buot, dili tungod sa bisan unsang imbitasyon gikan nako. Gisugyot nako nga kon pakan-on niya ang iyang panon og maayong espirituhanong pagkaon, magpabilin ang iyang mga karnero uban kaniya. Nagduhaduha ko kon kahibalo ba siya mopakaon sa iyang kaugalingon, labi na sa uban.

Gisultihan ko ni Tea nga sa iyang kaugalingong gasto, dihay gamay nga kapilya nga kawayan ug nipa nga gitukod sa Salapan district (diin karon nahimutang ang elementary school). Moadto ba kami ug magpahigayon og klase alang sa mga bata didto usahay sa hapon? Busa matag Biyernes sa hapon among gitudloan ang mga bata og mga koro, mga bersikulo, ug usa ka estorya sa Biblia. Si Tea ang nagtigom sa mga bata, literal nga nagdagan-dagan sa palibot aron mahimo kini bisan pa sa iyang edad. Unya mobarog siya sa likod ug mopahiyom sa kalipay nga gigamit na ang iyang kapilya. Halos matag semana makakita mi og gamay nga regalo sa lingkoranan sa sakyanan, pipila ka itlog, mga puso sa mais, usa ka piling nga saging.

Mibalhin kami sa laing storefront sa N. Domingo, ang dakong dalan, diin mas sayon ang pagdapit sa mga tawo nga moagi aron mosulod. Si Mr. Taylor, sekretaryo sa Army and Navy YMCA sa Fort McKinley, mihatag namo og sobra nga movie screen sa army. Baga kini nga canvas, pinilakan ang usa ka kilid ug dako kaayo nga usahay among gigamit nga tolda. Nagpatabang ko sa pipila ka mga tighimo og layag aron himoon kining tangke ug butangan og mga eyelet sa palibot sa ibabaw nga ngilit. Uban sa usa ka panday, naghimo kami og upat ka kahoy nga kilid nga ma-bolt nga magkadugtong. Busa may madala-dala na kaming bawtismohanan. Usa sa unang nabawtismohan niini mao si Gregorio, ang panday—siya mismo ang naghimo sa iyang lubnganan! Si Tea ug ang pipila sa iyang pamilya nabawtismohan usab didto. Gigamit namo kini

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sa unang higayon niadtong Agosto 31, 1931. Tungod kay gipahiran nako og alkitran ang gawas, dili gyud kini mosulod og tubig.

Laing nabawtismohan didto mao si Trinidad Dayton, usa ka Pilipina nga minyo sa usa ka Amerikano. Bisan tuod may responsable nga posisyon ang iyang bana sa usa ka sugar estate sa Canlubang, Laguna, may balay sila sa San Juan. Si Trining (sumala sa among pagtawag kaniya) higala ni Pelagia Alfonso, anak ni Tea. Usa ka adlaw, si Stevie, anak ni Trining, nagsakit og hilanat busa gisugyot ni Pelagia nga mag-ampo sila alang kaniya. Naandan kaniadto ang pagtawag og pipila ka mga Kristohanon aron mag-ampo alang sa usa ka masakiton. Wala mosupak si Trining bisan og dili siya naanad niini. Pagkasunod adlaw, mas maayo na si Stevie. Apan dili kaayo ang tubag sa pag-ampo ang nakapainteres kang Trining; kondili ang paagi sa ilang pag-ampo. "Nakigsulti mo sa Dios nga morag nakaila mo kaniya ug morag ania ra siya." Gipasaligan nila siya nga personal gyud silang nakaila sa Dios. Nakahukom si Trining nga motambong sa mga tigom uban kanila, ug usa ka Domingo samtang nag-awit og himno, gidawat niya si Kristo. Pipila ka tuig ang milabay, usa namo ka higala nga mibisita nangutana kaniya, "Giunsa nimo pagpangita si Kristo?" Ang tubag ni Trining: "Ay! Dili ako ang nakakita kaniya, siya ang nakakita kanako!"

Si Gregorio, nga akong nahisgotan na, may daotang batasan nga halos kanunay nga ulahi moabot sa mga tigom. Usa ka tuig, may bahin unta ang pipila sa iyang mga anak sa programa sa Pasko apan wala gyud sila mitungha. Human sa programa, sa dihang nanglakaw na ang kadaghanan ug hapit na namo i-lock ang pultahan, miabot si Gregorio uban sa iyang mga anak! Dili kaayo siya malig-on nga Kristohanon ug human sa pipila ka panahon mibiya siya namo ug miadto sa Iglesia ni Cristo, usa ka sekta nga gisugdan ni Felix Manalo. Sa dihang nakigsulti ko kang Gregorio usa ka adlaw, gipangutana nako siya kon nganong miadto siya didto nga ginalimod man nila ang pagka-Dios ni Kristo. Miingon siya nga mas disiplinado sila kaysa namo. Sa dihang gipangutana bahin niini, miingon siya nga matag Sabado ang ilang mga magwawali moadto sa balay ni Mr. Manalo ug hatagan sa ilang materyales sa wali alang sa Domingo. Busa parehas ra ang wali sa matag simbahan. Mitubag ko nga sa bilanggoan klarong-klaro ang disiplina sa gobyerno, apan walay kagawasan didto. Mas gusto namo nga ang kagawasan sa Espiritu Santo ang maghari sa among mga tigom.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Sulod sa pipila ka tuig, nagpahigayon kami og mga klase alang sa mga bata sa lain-laing barrio matag semana. Usa ka paborito nga koro kaniadto mao ang "Joy, joy, joy, with joy my heart is ringing." Busa nakabaton ko og bag-ong ngalan: "Mr. Joy, joy." Daghang tuig ang milabay, samtang naglingkod ko sa akong sakyanan duol sa merkado, dihay duha ka babaye nga miagi ug nadungog nako ang usa nga miingon, "Si Mr. Joy, joy kana!" Sulod sa pipila ka panahon, usa ka tigulang nga babaye nga gipagawas na gikan sa Culion Leper Colony ang mitabang niini nga buhat ug sa ulahi nakuha namo ang tabang sa pipila ka batan-ong babaye sa San Juan. Usa ka adlaw, usa niini naningkamot sa paglista sa mga ngalan sa mga bata ug naglisod siya pagkuha sa apelyido sa usa ka bata. Gipangutana niya ang bata kon kinsay iyang ginikanan, ug mitubag ang bata, "Anak ko sa akong mama!"

Sa usa ka bagyo niadtong 1932, natumba ang gamay nga kapilya nga gitukod ni Tea. Daghan ang nadaot apan ang karaan ug hapit na matumba nga balay ni Tea ug sa iyang bana sa gawas ra sa lungsod nagpabilin nga nagbarog taliwala sa mas lig-on nga mga balay nga nangatumba. Miingon si Tea sa iyang mga silingan, "Nag-ampo mo sa mga santos, apan nag-ampo mi sa Ginoo ug gipanalipdan mi niya." Halos dili siya kahibalo mosulat bisan og kahibalo siya mobasa, apan nagduhaduha ko nga dihay iyang nabasa nga labaw pa sa iyang Biblia. Mibisita siya sa inahan ni Trining nga bag-o pang naluwas ug nakita niya nga nagmama kini og mama (betel nut). Dihay mga lingkoranan apan mas gusto sa mga tigulang nga babaye nga maglingkod nga nagtimpasaw sa salog. Miingon si Tea kang Antonina, "Ang imong lawas templo sa Espiritu Santo, ug angay nimo kining hinlo alang kaniya." Didto natapos kadto nga hugaw nga batasan.

Nagtigom si Tea gikan sa iyang gamay kaayo nga kita. Kon may kuwarta siya, mopalit siya og pipila ka GI nga atop o pipila ka harigi nga hardwood. Busa sa sayong bahin sa 1933, nagpatukod siya sa pipila ka lalaki sa balangkas sa usa ka kapilya sa usa ka gamay nga lote sa H. Lozada Street. Unya miingon siya nako, "Imbes nga mobayad ka og abang sa kapilya, nganong dili nimo humanon ang akong gisugdan?" Busa nakapalit kami og pipila ka materyales ug niadtong Hulyo 4 nagpahigayon kami og working bee, usa ka tinabangay nga buhat nga gitawag sa mga Tagalog og "bayanihan" (usa ka sikat nga Pilipino nga grupo sa sayaw ang migamit niini isip ilang ngalan). Ang ubos nga bahin sa mga bungbong adobe nga bato ug ang ibabaw nga bahin tabla nga kahoy. Ang mga lalaki ug babaye nagtrabaho sa tibuok kasingkasing sa tibuok adlaw. Ang mga babaye nag-andam og lamian nga panihapon ug mga meryenda usab. Dihay

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

malipayon nga espiritu sa panag-uban ug pagkagabii nakatindog na ang mga bungbong. Sa ulahi gidugangan kini og semento nga salog, mga bintana, ug mga pultahan. Mga usa ka gatos ka yarda ra kini gikan sa balay ni Trining Dayton ug mitugot siya nga ipahigayon ang pipila ka klase sa Sunday school sa iyang balay.

Niining panahona, ang among balay mga duha ka kilometro gikan sa sentro sa San Juan. Naa kini sa bag-ong housing area nga daghan pay bakanteng lote sa palibot, usa ka hingpit nga lugar alang sa among mga anak nga lalaki aron magdula ug magsuroysuroy. Dili namo kaya ang pagpatukod og koral o bungbong palibot sa among yuta, busa ang pagtanom og garden halos kawang ra. Usa sa among mga silingan may mga kanding nga naglibotlibot sa silingan ug gikaon nila ang bisan unsa nga among gisulay pagtanom. Nakakuha ko og pipila ka cactus nga puno og tunok nga makuptan ra kon naay gwantis. Naghunahuna ko nga dili kana kan-on sa mga kanding! Sayop kaayo ko! Nakita nila kini nga lamian kaayo nga pagkaon! Usa sa mga kanding dakong billy goat nga gikasilagan pag-ayo sa among houseboy kaniadto nga si Vicente. Usa ka adlaw, nakita ni Vicente si "Billy" nga misulod sa nataran sa among silingan kay nabiyaan man nga abli ang ganghaan. Natulog ang mga iro sa silingan ug hinayhinay nga miduol si Vicente ug gisirado ang ganghaan (wala namo kini mahibaloi). Sa dihang nakamata ang iro, midagan si "Billy" paingon sa iyang gisudlan apan nakita niya nga dili na siya makagawas didto. Dako kaayo ang kalipay ni Vicente—hangtod nga gipaadto nako siya aron ablihan ang ganghaan ug mangayo og pasaylo sa among silingan.

Ang buhat sa misyonaryo dili lang puro pagwali ug pagtudlo. Usa ka gabii, pipila ka tuig ang milabay, nakadungog ko og kasaba sa nataran. Dihay toro nga misulod sa among nataran ug si Gregorio nga among katabang niadtong panahona naningkamot sa pagpagawas niini. Sa ilang paggukod-gukod, midagan ang toro ibabaw sa septic tank. Nabuak ang taklob tungod sa bug-at sa toro ug naa sa lisod nga kahimtang ang toro ug kami usab. Nabaksan ni Gregorio og pisi ang mga sungay sa toro apan wala molampos ang among paningkamot sa pagbira niini pagawas. Misakay ko sa sakyanan ug miadto sa "municipio" aron mangayo og tabang sa pipila ka pulis. Ang bugtong pulis didto dili makabiya, apan gisultihan ko niya kon asa tingali nako makit-an ang duha ka lalaki nga nagpatrolya. Nakit-an nako sila sa usa ka yano kaayo nga barberya nga nahinanok sa mga bangko. Human nako sila mapukaw sa ilang pagkatulog, mipauli mi ug uban sa ilang tabang nakuha namo ang toro gikan sa iyang hugaw nga kahimtang. Wala gyud siya magpakita og pasalamat sa tanan namong paningkamot! Siya

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nasuko kaayo ug lisod kaayo namo siyang nahigot sa usa ka harigi sa balay hangtod sa buntag. Miingon ang mga pulis nga dad-on siya sa municipio inig buntag. Nag-una si Gregorio ug misunod ko sakay sa akong sakyanan. Magpuli-puli ang toro: usahay dili gyud molihok, unya kalit nga mogukod kang Gregorio. Sa dihang natugyan na sa pulis, gihangyo nako sila nga dili kini buhian hangtod nga mohatag og bayad ang tag-iya. Sa akong pagbalik wala na ang toro ug ang tag-iya midumili sa paghimo og bisan unsa.

Sa among unang termino, gihangyo ko sa pagpahigayon og mga tigom alang sa mga Pilipinong beterano nga mga pasyente sa Santol Tuberculosis Infirmary (sa ulahi Quezon Institute). Usa kini ka extension work sa Army and Navy YMCA nga gitugyan nako. Sa ulahi misangpot kini sa usa ka programa sa pagbisita sa tibuok lugar. Si Anna ug ako moadto matag Martes sa hapon aron mopanghatag og mga basahon ug makigsulti sa mga pasyente nga nagpakita og bisan gamay nga interes. Usahay makadala usab kami og gagmay nga bouquet sa mga bulak. Kadaghanan sa mga pasyente dugay na didto ug gawas sa pipila ka magtutuo nga among makit-an, nalipay kami sa paggiya sa uban ngadto kang Kristo. Usa ka lalaki nga himalatyon na sa T.B. may masanag nga pagsaksi ug sa dihang mag-ampo ko uban kaniya, maningkamot gyud siya pag-ingon, “Sa diha nga ako maluya, nan ako kusgan.” Siyempre may pipila nga wala motubag, sama sa lalaki nga dili motuo sa gugma sa Dios tungod kay himalatyon usab siya ug mabiyaan niya ang iyang pamilya. Usa ka Amerikano ang misugid nga wala na siyay paglaom; nakahimo siya sa sala nga dili mapasaylo, sa iyang hunahuna. Dako ang iyang sala apan gipasaligan nako siya nga dili kini lapas sa maabot sa grasya sa Dios. Wala niya dawata si Kristo, ug sa akong pagbalik sa sunod semana nakaadto na siya sa kahangtoran. Angay ba nga mas nagpadayon pa ko sa akong paghangyo kaniya?

Usa sa mga naluwas didto mao si Mr. Candido Aguilar nga kaniadto sales manager sa Singer Sewing Machine. Medyo naayo siya apan nag-antos pag-ayo sa kamot sa Hapon nga pulis panahon sa gubat tungod sa iyang kalabotan sa mga gerilya. Human sa gubat, dako kaayo siyag natabang sa buhat sa Binangonan ug Tanay.

Kanunay kaming nagpahigayon og mga tigom sa gawas sa lain-laing bahin sa San Juan samtang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

naningkamot kami nga maabot ang mga taga-lungsod sa Ebanghelyo. Usa ka higayon, may duha ka semana kami nga mga tigom sa pagwali sa ebanghelyo matag gabii sa gamay nga kapilya. Sa unang semana walay mitubag. Gidapit namo ang usa ka higala nga magwawali, si Mr. Gebala, aron magwali sa Pulong. Human sa usa ka semana miduol siya nako ug nasagmuyo kay gibati niya nga wala siyay kagawasan sa pagwali. Dihay sayop busa naghunahuna siya nga dili na siya angay magpadayon. Giawhag nako siya nga magpadayon kay sigurado ko nga ang problema dili kaniya kondili sa mga magtutuo. Dihay panagsumpaki taliwala nila ug morag dihay duha ka pundok. Busa human sa tigom sa Domingo sa gabii, gihangyo nako silang tanan nga mouban nako sa silong sa balay ni Mrs. Dayton diin among sulayan nga sulbaron kini nga problema taliwala namo.

Human sa pipila ka panaghisgot ug bisan og pipila ka panaglalis, usa sa mga batan-ong babaye mitubag sa mga akusasyon nga gipasangil sa pipila batok kaniya. Samtang nagsulti siya, morag giatake siya og epilepsy. Karon nga mas daghan na kog kasinatian, nagtuo ko nga atake kadto sa demonyo. Wala na kini mahitabo pag-usab sukad. Gidala namo siya sa doktor ug dayon sa among balay diin naayo siya human sa pipila ka adlaw. Ang kakuyaw niini nga kasinatian morag nakapukaw sa mga magtutuo sa ilang kaugalingong kapakyasan ug mas maayong espiritu na ang naghari.

Ingon nga resulta, sa ikaduhang semana nakakita kami og pipila ka panalangin. Usa sa mga naluwas mao ang igsoong babaye ni Trining Dayton. Si Domingo Capati maayo kaayo modula og golf ug nahimo pa gani siyang ladies' champion, nga iyang gihuptan sulod sa pipila ka tuig dinhi sa Pilipinas. Ikasubo, wala siya mobarog batok sa pagdula sa Domingo ug mas dako na ang lugar sa golf sa iyang kinabuhi kaysa sa Ginoo. Iyang girepresentahan ang Canlubang Sugar Estate sa pagdula og golf. Sa dihang namatay siya pipila ka tuig na ang milabay, ang Estate ang nag-atiman sa paglubong, nga may pari nga mangulo didto sa lubnganan. Gusto sa pamilya og Protestante nga serbisyo busa nakigsabot ang tag-iya sa estate, "Pasagdi nga duha ang moapil." Ang bugtong serbisyo didto ra sa lubnganan, busa gipangutana nako ang Pilipinong pari kon kinsa ang iyang gusto nga mouna. Gisugyot niya nga ako na lang. Daghan kaayo ang tawo, mga tawo sa Estate ug mga sports writer. Gigamit nako ang higayon sa pagwali sa Ebanghelyo ug nagsulti ko sa Tagalog,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga mas nakadani og atensyon. Misunod ang pari ug ang tibuok niyang serbisyo sa Latin. Sa ulahi nadungog namo nga ang anak sa tag-iya sa Estate naluod sa gihimo sa pari. “Ang Amerikano nagsulti sa atong pinulongan apan ang atong Pilipinong pari nagsulti og langyaw nga pinulongan.”

Sa kataposang hapon sa among kampanya sa pagwali sa ebanghelyo, si Brother Gebala nagdapit sa bisan kinsa nga andam mosalig kang Kristo nga mobarog. Halos dayon, usa ka babaye, si Felisa Mallari, nga naglingkod duol sa atubangan, mibarog. Ang iyang bana dili ingon ka interesado sama kaniya, apan nianang hapona gusto niyang makita kon unsay nahitabo. Busa hilom siyang milingkod sa usa ka lingkoranan sa eskina sa kataposang laray. Si Nicolas sama kang Zaqueo kay mubo siya ug kuryuso usab. Sa dihang miingon ang magwawali nga dihay usa nga mibarog, naghunahuna si Nicolas kon kinsa kadto. Tungod sa iyang pagkakuryuso mibarog siya ug natingala siya kay ang iyang asawa diay ang nagbarog. Ang magwawali, nga wala mahibalo nga mibarog siya tungod lang sa pagkakuryuso, nagpasalamat nga dihay lalaki usab sa kataposang laray nga mibarog. Wala siya maluwas nianang adlawa apan wala madugay naluwas usab siya. Wala madugay human sa iyang pagkakabig, samtang nagtrabaho isip panday, gitiaw-tiawan siya sa iyang mga kauban sa trabaho bahin sa iyang pagka-Protestante. “Wala ka ba mahibalo,” matud pa nila, “nga ang mga Protestante nabahin sa daghang lain-laing sanga? Usa ra ang simbahan sa Romano Katoliko; mao gyud kana ang husto.” Tungod kay bag-o pa siyang Kristohanon, wala mahibalo si Nicolas unsaon pagtubag apan nangayo siya og tabang sa Ginoo. Naglingkod sila sa landong sa usa ka dakong kahoy nga mangga samtang nagpaniudto. Gitudlo niya ang usa ka poste sa telepono duol didto ug miingon, “Tan-awa kanang poste! Usa ra kini—walay sanga! Apan patay kini! Asa ta moadto aron makapasilong ug makakuha og bunga? Niining kahoy nga mangga nga daghan og sanga, kay buhi man kini.”

Sa unang mga tuig sa buhat sa San Juan, kanunay kaming nabalaka ug nawad-an og kadasig tungod sa pagkadili hamtong sa daghang magtutuo. Kasagaran sama gyud sila sa mga taga-Corinto. “Ug ako, mga igsoon, dili makasulti kaninyo ingon nga sa mga espirituhanon, kondili ingon nga sa mga tawo nga sa unod, ingon nga sa mga masuso pa kang Kristo. Gatas ang gipainom ko kaninyo, dili lig-on nga pagkaon, kay dili pa ninyo kaya kaniadto, ug bisan karon dili pa gihapon ninyo kaya. Kay sa unod pa man kamo: kay samtang aduna

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

pay kasina, panag-away, ug pagkabahinbahin taliwala kaninyo, dili ba sa unod kamo, ug naggawi sama sa ordinaryong mga tawo?" (1Cor. 3:1-3). Kasagaran ang mga butang nga ilang gilalisan morag gamay ra kaayo ug binata.

Usa ka gabii samtang pauli kami gikan sa prayer meeting, gisakay namo ang usa sa mga lalaki. Nagsugilon siya namo bahin sa pipila niini nga mga kalisod ug problema. Human siya nanaog sa sakyanan ug nagpadayon kami sa pagbiyahe, naluoy kaayo ko sa akong kaugalingon ug nawad-an gyud og kadasig. Unsay pulos sa pagpadayon! Naghunahuna ko, "Kon gusto nilang mag-away tungod sa ingon ka binata nga mga butang, pasagdan na lang nako sila nga maghimo niana sa ilang kaugalingon. Biyaan nako sila ug magsugod og bag-ong buhat sa laing lugar. Dili na gyud nako sila maagwanta." Unya samtang nagpadayon ko sa pagdrayb, morag nadungog nako ang Ginoo nga nagsulti, dili madungog sa dalunggan apan klaro kaayo. "Akong mga anak sila ug ginaagwanta nako sila." Naluoy pa gihapon ko sa akong kaugalingon, ug naghunahuna ko, "Aw, Ginoo, kon maagwanta nimo sila, nan tingali kinahanglan usab nako silang agwantahon." Apan wala pa mahuman ang Ginoo kanako, kay nadungog na usab nako ang iyang tingog, "Oo, ug ginaagwanta usab tika." Kadto nga hampak naigo nako sa lugar nga sakit gyud, eksakto sa target. Nakita nako pag-usab ang akong kaugalingon, ang akong makaluluoy nga pagkaluoy sa kaugalingon ug garbo. Unsa ka daghan ang akong napakita sa Espiritu ni Kristo ngadto sa mga batan-ong magtutuo? Narealisar usab nako pag-usab ang mapailubon nga kaluoy ug mapinanagisugon nga grasya sa atong Ginoo ngadto sa usa nga dili takos.

Panahon kadto sa ikaduhang termino, sa sayong bahin sa 1930's, nga nakaagi kami og mga panahon sa grabe nga pagsulay sa pinansyal. Panahon kadto sa depression sa Estados Unidos ug daghang bangko sa U.S. ang nangabangkarota. Sa sayong bahin sa 1934, may pipila ka tseke ko gikan sa mga bangko sa U.S. apan dili kini dawaton sa lokal nga bangko, bisan alang sa collection. Sa ilang hunahuna, basin nasirado na ang bangko kay usa ka bulan na man ang milabay sukad gisulat ang tseke. Ang among maayong higala, si Bruce Cameron sa American Bible Society, buotan kaayo nga mitabang namo. Nadawat na sa Bible Society ang ilang tinuig nga subsidy sa wala pa mabangkarota ang bangko, busa daghan silag pundo nga peso dinhi. Buotan kaayo siya nga gidawat niya ang akong mga tseke ug gihatagan ko og lokal nga kuwarta. Walay usa sa mga tseke nga gibalik.

Ingon nga resulta niini nga lisod nga mga panahon, naulahi kami sa among binulan nga hulog sa among balay. Gilauman namo nga ang real estate

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

company mo-foreclose sa mortgage. Usa ka adlaw miadto ko sa manager, si P.D. Carman, ug prangka nakong gisulti kaniya ang among kahimtang ug nga sa akong hunahuna may katungod siya sa pag-foreclose. Buotan kaayo siya ug maalalahanon. Miingon siya, "Wala nako isipa ang akong kaugalingon nga Kristohanon, apan may kasingkasing ko alang sa mga naglisod ug nahibalo ko nga naningkamot ka." Imbes nga mo-foreclose, gihikay niya nga ibalhin ang mortgage ug husayon pag-usab sa usa ka Pilipinong bangko. Tungod kay mga British pa man kami niadtong panahona, dili unta namo kini mahimo sa among kaugalingon.

Sa ulahi among nakita kon giunsa sa Ginoo pagbuhat niining tanan. Panahon sa pag-okupar sa mga Hapon, ang tanang kabtangan sa mga langyaw giilog sa mga Hapon. Bisan og gitugotan ang mga tag-iya nga magpabilin sa ilang kaugalingong balay, kinahanglan silang mobayad og abang sa mga Hapon. Sa matag higayon nga pangutan-on ko nila kon kinsay tag-iya sa kabtangan, kanunay nakong isulti nga naka-mortgage kini sa usa ka Pilipinong bangko. Wala na gyud nila kini sukta pa. Apan gipahibalo ko sa bangko nga kinahanglan nilang i-renew ang mortgage kay natapos na ang panahon niini. Sa dihang gipasabot nako ang kahimtang, giingnan ko nila nga mopauli lang ko ug pahibaloon ra ko nila sa hustong panahon, tungod kay ang pag-renew sa mortgage kinahanglan aprobahan sa mga Hapon. Gipasagdan na lang nila kini kay dili sila gustong mawad-an sa ilang katungod sa kabtangan.

Busa nagpuyo kami sa balay nga walay abang ug walay bayad hangtod nga gi-intern kami. Busa bisan sa mga pagsulay sa pinansyal pipila ka tuig una niadto, nag-andam na ang Ginoo alang sa umaabot.

Usa ka gabii, dihay mga bisita nga wala damha nga miabot sa oras mismo sa panihapon. Ang bugtong among ikatanyag kanila mao ang pan nga may mantikilya ug pritong saging. Gikan sa akong diary niadtong Agosto 12, 1936, akong gikuha kini, "Walay regalo. Gamay na kaayo ang among pagkaon. Naghunahuna ko kon alang sa unsa kami ginaandam sa Ginoo. Ang pagdayeg tinuod gyud nga usa ka sakripisyo. Makahimo siya! Wala nay mas ngitngit pa sa among kahimtang." Unya upat ka adlaw ang milabay, niadtong ika-16, mao kini ang nasulat, "Nakadawat og pipila ka regalo. Gidungog ang pag-ampo." Sa iyang grasya gipakita sa Ginoo ang iyang dakong pagkamatinud-anon kanamo sa tanang katuigan. Dayegon ang iyang ngalan!

Niadtong Nobyembre 19, 1931, natawo ang among anak nga babaye, si Rose Ellen, ug gipangalan siya sunod sa iyang duha ka lola. Niadtong panahona, si Miss Jeannette

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Lape, usa ka kauban nga misyonaryo gikan sa Glendale, California, nagpuyo uban namo. Usa ka adlaw miingon si Kenneth nga gusto siyag manghod nga babaye. Giingnan siya ni Jeannette nga ang mga bata gikan sa Dios busa angay siyang mangayo sa Dios og manghod nga babaye. Gihimo niya kini apan sulod sa pipila ka panahon human niadto wala na niya kini hisgoti. Miingon si Jeannette, “Ken, wala na tika madunggi nga nag-ampo alang sa manghod nga babaye.” Mitan-aw siya kaniya nga dako ang mata sa katingala, “Dili man malimot ang Dios! Kas-a ra ko nangayo kaniya ug igo na kana; dili ko gusto og usa ka dosena.” Sa dihang hapit na ang panahon, gusto ni Anna nga andamon ang iyang hunahuna sa posibilidad nga basin lalaki ang bata, busa miingon siya, “Ken, kon padalhan ta sa Ginoo og laing lalaki, higugmaon gihapon nato siya, dili ba?” Ug kini ang iyang tubag, ”Dili gyud uy, ibalik nato siya!” Gipasidunggan sa Dios ang pagtuo sa usa ka gamay nga bata—babaye ang bag-ong miabot.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 12

Usa ka Dekada nga Puno sa Kalihokan

"Ug ang Dios makahimo sa pagpaawas kaninyo sa tanang grasya; aron nga kamo, nga kanunay may igo sa tanang butang, mag-awas sa matag maayong buhat." (2 Cor. 9:8)

Ang 1930's puliki kaayo nga panahon, usa ka dekada nga puno sa kalihokan sa buhat sa Ginoo. Sa pagsugod niini, nagsugod pa lang kami sa buhat sa San Juan. Bisan og wala kami tungod sa furlough gikan 1937 hangtod 1938, nagpadayon ang buhat. Panahon niadto nga furlough nga si Lutgardo Ramos mipauli aron makig-uban sa Ginoo. Gimingaw kaayo kami niining minahal nga tawo sa Dios sama nga gimingaw usab kami kaniadto kang Brother Simeon Endaya. Sukad pa sa sinugdan gusto namo nga makita ang tigom nga tinuod nga lumad, labi na nga may kaugalingong mga ansiano. Sa usa ka pioneer nga buhat, ang misyonaryo nag-atubang og lisod nga pagpili. Magpadayon ba siya sa paghimo sa halos tanan sa iyang kaugalingon? Tungod sa iyang mas lawom nga kahibalo sa Pulong, tingali mas maayo ang iyang paghimo sa mga butang. Apan may kakuyaw nga madala lang niya ngadto sa laing kultura ang iyang naandan sa iyang kaugalingong nasod. Usa kana ka bahin diin kinahanglan siyang masiguro sa pagtulon-an sa Pulong sa Dios ug dili mosunod sa iyang kaugalingong mga tradisyon. O itugyan ba niya ang mga butang ngadto sa mga lumad, bisan og dili kaayo hapsay o husto ang dagan sa mga butang, hangtod nga mas maayo na silang natudloan sa Pulong? Wala kami magduhaduha nga ang ulahi ra ang bugtong paagi sa pagtukod og lumad nga tigom.

Sama sa kasagaran, mas daghan ang mga babaye kaysa mga lalaki ug kasagaran mas aktibo ug mas espirituhanon sila. Usahay gusto ko nga unta mga lalaki na lang ang pipila sa mga babaye! Nganong dili man sila makaampo sa prayer meeting? Nasulbad kana nga pangutana pinaagi sa pagbahin ngadto sa mga grupo alang sa pag-ampo. Human sa usa ka panahon sa Bible study, ipresentar ang mga hangyo sa pag-ampo. Unya mabahin kami sa mga grupo nga tulo o upat, batan-on ug tigulang, ang uban sa Iningles ug ang uban sa Tagalog. Niini nga paagi ang tanan maapil ug makaambit. Ang tibuok grupo magtigom pag-usab alang sa kataposang pag-ampo.

Sayo pa sa buhat, nagsugod kami og usa ka batasan nga nagpadayon hangtod karon. Kana mao nga sa unang semana sa tuig, may mga prayer meeting matag gabii. Niini nga paagi gisulayan nila nga ipahimutang ang espirituhanong tono alang sa tibuok tuig ug mag-ampo bahin sa mga plano alang sa umaabot nga tuig.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Karon, may mga lumad nga mamumuhat nga mianhi aron mohatag og report matag gabii aron makaampo sila alang sa pagpaabot sa ebanghelyo sa ubang lugar. Sa usa niining unang mga serye, nakadungog ko og usa nga naglihok-lihok panahon sa pag-ampo. Dili kini talagsaon kay ang mga tawo mogawas ug mosulod o moadto sa bintana aron moluwa. Apan namatikdan nako nga tulo ka lalaki nga wala pa gyud makaampo kaniadto, nag-ampo nianang gabhiona. Human sa tigom, gisultihan ko sa tigulang nga si Tea nga miadto siya sa iyang bana (talagsa ra sila maglingkod nga magkauban) ug gisiko niya kini aron mobangon ug mag-ampo. Unya miadto siya sa bana sa iyang apo nga babaye ug sa laing paryente. Basin dili kadto ang pagdasig sa Espiritu apan bisan pa niana epektibo kadto.

Kanang minahal nga igsoong babaye, si Timotea, talagsaon ang iyang mga pamaagi. Talagsa ra kaayo siya mawala sa tigom. Usahay molangoy o molusong siya sa sapa kon nadala sa baha ang kawayan nga taytayan. Moadto siya sa balay sa iyang anak nga babaye aron mangayo og uga nga sinina. Usa ka higayon, wala kami sulod sa mubo nga panahon. Sa among pagbalik, gisuginlan mi ni Tea bahin sa usa ka silingan nga babaye nga iyang nagiyahan ngadto sa Ginoo. Kini nga babaye mobalhin na og laing lugar ug naghunahuna si Tea nga angay siyang bawtismohan. Busa gibawtismohan siya ni Tea sa suba! Sa matag tigom moingon siya og “Salamat sa Panginoon” (salamat sa Ginoo). Sa lubong sa iyang bana naghunahuna ko, “Dili gyud siya moingon niana karon.” Angay unta nga nahibalo na ko. Human sa committal service sa lubnganan, gikuptan ni Tea ang akong kamot, “Salamat sa Panginoon—kauban na siya sa Ginoo karon.” Apan sa dihang nadungog niya nga mo-furlough mi, dili kaayo siya mapasalamaton hangtod nga gipasaligan namo siya nga mobalik mi. Tingali ang labing gamay nga regalo apan ang labing bililhon mao ang usa ka peso nga iyang gihatag namo alang sa among plete. Gusto niyang modala og mga manok ug uban pang mga butang sa barko hangtod nga gipasaligan siya sa iyang pamilya nga maayo ang among pagkaon sa barko. Usa ka higayon gihatagan gyud mi niya og nati sa kanding, nga gipatay ug gipanitan sa among houseboy.

Niadtong 1940, ang Morales Street duol sa kapilya gipalapdan aron mahimong mao ang karon Aurora Blvd. Dili maapil sa pagpalapad ang lote nga gitukoran sa kapilya apan mahimo kining corner lot nga gusto sa tag-iya alang sa iyang kaugalingong gamit. Nakahukom ang tigom nga mangita og yuta nga paliton ug nakit-an nila ang yuta nga karon naa sa A. Lake

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Street. Ang ilang unang tuyo mao ang pagpalit sa atubangang katunga ra, apan tungod sa pagpasagad sa ahente kinahanglan namong kuhaon ang tibuok lote. Niini ang Dios ang nagbuot kay karon bisan kana gamay na kaayo.

Usa ka hapon nagtinabangay kaming tanan aron ibalhin ang usa ka balay sa yuta ngadto sa laing lugar. Taas nga mga kawayan ang gihigot sa ilalom sa balay ug daghan kaayong mga lalaki ang mipas-an sa balay gamit kadtong mga kawayan. Tungod kay medyo mas taas ko kaysa kasagarang Pilipino, gibati nako nga ang tibuok bug-at naa sa akong abaga! Giguba ang daang kapilya aron magamit kutob sa mahimo ang materyales sa pagtukod pag-usab. Niadtong 1941 natabonan na kini tanan apan yuta pa gihapon ang salog.

Panahon sa 1930's, gawas sa buhat sa kapilya ug sa mga tigom sa gawas, dihay mga klase alang sa mga bata sama sa akong nahisgotan na. Ang matag semana nga pagbisita sa Santol Sanitarium nahisgotan usab sa sayo pa. Si Anna may Bible class usa ka gabii matag semana sa Abiertas' Home, usa ka puy-anan alang sa mga inahan nga wala maminyo. Kasagaran nagdala siya og pipila ka batan-ong babaye gikan sa San Juan aron motabang kaniya. Sa among pagbalik gikan sa furlough niadtong 1929, nakapalit kami og second-hand nga Essex (ang mga tigulang na lang ang makahinumdom niadtong mga sakyanan). Maayo kini kaayo ang pag-alagad namo apan nanginahanglan og daghang pag-atiman. Usa ka higayon paingon kami sa Baguio sa dihang kalit lang dihay kasaba ilalom sa hood ug grabe nga pagkurog. Sa dihang mihunong kami aron susihon, nakita namo nga naputol ang usa sa upat ka pala sa fan. Tungod kay layo kaayo sa bisan unsang repair shop, nakahukom ko nga ang bugtong paagi aron mabalik ang balanse mao ang pagputol sa atbang nga pala. Pinaagi sa paghunong sa ubos sa zigzag sa Kennon Road ug sa pagpahubas sa among radiator ug pagbutang og bugnaw nga tubig, nakasaka kami sa bukid nga walay kalisod.

Sa among pagkanaog niadto nga biyahe, pag-abot namo sa kapatagan, nadaot ang differential gear. Gi-towing kami ngadto sa usa ka garahe sa duol nga lungsod diin nahibaloan ang problema. Walay piyesa didto, busa gibiyaan namo ang sakyanan ug mipauli sakay sa bus ug tren. Ang akong mekaniko miingon nga ang bag-ong piyesa, bisan pa og makakita mi, dili mohaum sa daang mga gear. Uban sa iyang tabang nakakita kami og kompleto nga unit alang niadto nga daang modelo sa usa ka junk shop. Gidala nako kini paamihanan ug gipa-install ug hingpit kini nga milihok.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Busa kon mogawas si Anna nga mag-inusara sa gabii, moingon ang mga bata, “Mag-ampo ta nga dili maguba ang sakyanan ni Mama.” Dili ko kadtong lalaki nga miingon sa iyang asawa, “Kining sakyanan naa na nako sa tanang katuigan ug wala gyud ma-wreck,” ug mitubag ang asawa, “Kining wreck naa na nimo sa tanang katuigan ug wala gyud kay sakyanan!” Kas-a naigo nako og bangga ang sampot sa usa ka carabao. Maayo na lang hinay ra ang akong dagan busa milakaw lang ang carabao nga morag walay nahitabo, apan nabun-og ang fender ug nabuak ang usa ka headlight. Sa wala pa mi mobiya alang sa furlough, dihay mihatag nako og P37.00 alang niini! Ang rehistro nga kinahanglan na bayran mokantidad unta og P35.00!

Niadtong 1931, gisugdan ang Manila Evangelistic Institute ni Dr. Paul Cullen sa Association of Baptists for World Evangelism. Usa o duha ka tuig ang milabay sa dihang wala na silay lalaking misyonaryo sa Manila, gihangyo ko ni Miss Ellen Martien kon motudlo ba ko og doktrina didto. Giingnan nako siya nga basin dili madawat ang akong panglantaw sa doktrina. Gibayaw ni Miss Martien ang usa ka Biblia ug miingon, “Pabilin sulod sa mga hapin niining Libroha ug madawat kini.” Sa ingon niana nga kasabotan, miuyon ko ug gawas sa pagtudlo og doktrina, nagtudlo usab ko sa Mga Taga-Roma. Sa ulahi si Dr. Russell Bradley Jones ang midumala sa Institute, ug mitanyag ko og resignation tungod sa akong kakulang sa akademikong kwalipikasyon. Buotan kaayo siya nga wala niya dawata ang akong resignation. Nalingaw kami sa malipayon nga panag-uban niini nga mga lalaki. Usa ka tuig gihangyo ko sa pagtudlo sa Pinadayag ug si Dr. Jones nagtudlo sa Daniel. Tungod kay ang pipila sa iyang panglantaw sa propesiya lahi sa akoa, ang mga estudyante kanunay nga mosulay sa pagpasumpaki kanamong duha.

Niadtong Disyembre 1931, una nakong nahimamat si Sandy Sutherland. Gikan siya sa usa ka tigom sa Scotland ug miadto sa U.S. alang sa dugang pagtuon. Gikan didto mianhi siya sa Pilipinas kauban sa ABWE ug nagpayunir sa buhat sa Palawan. Wala siya malipay sa ilang mga palisiya sa pinansyal busa miundang siya kanila ug nagpadayon sa pag-alagad sa Ginoo nga independente sa habagatang Palawan. Nagpuyo siya sa Brookes Point ug gikan didto nagpaabot sa ebanghelyo. Sa ulahi ang pipila kanamo sa Manila, uban sa pipila ka Pilipinong magtutuo, mikontak sa pipila ka tigom sa Scotland bahin sa pagtugyan kang Sandy sa buhat sa Ginoo dinhi. Niadtong Oktubre, 1936, gikasal si Sandy ug si Maisie sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Chinese Gospel Chapel, nga niadtong panahona naa sa Gandara St. sa Manila. Samtang gidala nako si Sandy paingon sa kasal sakay sa among hugaw ug hapit na maguba nga daang sakyanan, miinsistir siya nga siya ug ang iyang pangasaw-onon mosakay uban namo gikan sa kapilya ngadto sa reception sa balay ni Dr. ug Mrs. Culley. Wala gani koy panahon nga mapahugasan kini! Sumala sa iyang naandan nga pagkamaldito, wala mo-start ang daang sakyanan sa dihang misakay na ang bag-ong kasal, busa kinahanglan namo kining tukmoron aron mo-start. Bisan pa niana, miingon kami, nagsugod ang ilang kinabuhi sa kaminyoon sa usa ka maayong tukmod!

Niadtong Oktubre, 1932, migawas sa imprenta ang unang isyu sa usa ka binulan nga magasin, ang The Philippine Evangelist, nga si Dr. Cullen ang editor ug si Mr. Wightman ang publisher ug tig-imprenta. Sulod sa pito ka tuig ako ang nagsulat sa mga nota sa leksyon sa Sunday school matag semana niadto nga magasin. Sulod sa pipila ka panahon ako ang assistant editor, nga mopuli kang Dr. Culley kon wala siya sa siyudad. Kini nga magasin may mapuslanon nga ministeryo sa daghang bahin sa Pilipinas niadtong mga tuiga apan napugos kini nga matapos sa dihang ang gubat sa Pacific nagdala sa mga Hapon niini nga mga baybayon. Sulod sa pipila ka tuig ang mga nota sa Sunday school sa Iningles gihubad ngadto sa Tagalog ug giimprenta isip supplement.

Si Dr. ug Mrs. Culley usab ang nanguna sa pagsugod sa Philippine Keswick Conference. Gituyo kini labi na alang sa mga estudyante sa panahon nga wala silay klase tali sa Pasko ug Bag-ong Tuig. Ang unang conference gipahigayon sa Montalban ubos sa gorge niadtong Disyembre 1931. Si Sandy ug ako gidapit isip mga mamumulong. Nakahulam sila og usa ka dakong canvas aron mapasilongan ang mga babaye. Alang sa mga lalaki, dihay mga silonganan nga kogon. Usa ka sayo nga buntag miulan ug ang kogon dili kaayo makapugong sa ulan. Si Sandy ug ako gibutang ang among camp cot ibabaw sa among mga bagahe ug milingkod sa suba diin dili kaayo bugnaw kaysa sa kusog nga ulan. Bililhon kadto nga panahon sa panag-uban bisan og medyo basa!

Sa ulahi naporma ang usa ka komite ug gihangyo ko nga mahimong chairman. Uban sa tabang sa mga estudyante, among giandam ang lugar. Ang mga sanga sa acacia gipamakpak sa yuta isip balangkas sa mga lingkoranan sa usa ka open-air nga auditorium sa kilid sa bungtod. Daghan niini ang manurok na og mga dahon pag-abot sa panahon sa conference. Nag-abang kami og duha ka "banka" (baroto) aron himoon nga balsa aron makatabok sa suba ug

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

may mga tolda ug uban pang mga suplay.

Panahon kadto sa dakong panalangin sa kinabuhi sa daghan. Makapadasig kaayo ang mga pagsaksi sa campfire sa kataposang gabii. Usa ka batan-ong babaye, usa ka gwapa kaayo nga dalaga, miingon usa ka gabii, "Mianhi ko dinhi nga may kaugalingon kong mga plano alang sa akong kinabuhi. Karon ang kabubut-on na lang sa Dios ang gusto nako nga matuman." Alang kaniya, tinuod kaayo ang himno, "I know not what awaits me, God kindly veils my eyes." Naminyo siya sa usa ka maayo kaayo nga pastor sa Visayan Islands. Sa kataposang mga adlaw sa pag-okupar sa mga Hapon, ang pipila sa ilang mga sundalo nagbuhat og kabangis. Kadtong maayo nga batan-ong babaye, uban sa iyang duha ka anak, gipatay nga mapintason sa mga Hapon atubangan sa pastor nga wala patya.

Ang Montalban usa ka matahom nga lugar nga may tag-as ug tikig nga mga bungtod sa kilid sa gorge. Matag gabii makapaikag kaayo ang pagtan-aw sa liboan ka kabog nga manggawas gikan sa ilang mga langob ug molupad paubos sa walog inig salop sa adlaw. Usa ka adlaw usa ka grupo sa mga lalaki ang misaka sa bukid. Naabtan sila sa kangitngit ug na-stranded sila sa usa ka pangpang didto sa tibuok gabii. Makita nila ang kampo busa gipadayon namo ang dakong kalayo kay nakontak namo sila pinaagi sa tingog apan dili namo sila maabot. Niadtong 1938, ang maong lugar nadala sa baha busa nakakita og lugar sa usa ka hacienda sa mga bungtod ubos sa Antipolo. Lakip niini ang pipila ka paggamit sa usa ka mas dakong balay sa uma. Karon ang Valley Golf and Country Club na ang naa niadto nga lugar ug duol ra ang Faith Academy. Niadtong 1941, nag-andam kami alang sa laing conference didto. Sa udto samtang nagpahulay sa bakilid, mitan-aw ko paubos tabok sa walog ngadto sa Manila ug naghunahuna kon unsay mahitabo kon moabot ang gubat. Miabot gyud kini sa wala pa mi makapahigayon niadto nga conference. Ang work party alang sa Disyembre 8 gikansela tungod sa balita sa pagpamomba sa Pearl Harbor.

Laing kalihokan niadto nga dekada sa 1930's mao ang ministeryo sa radyo. Niadtong Enero 7, 1934, gisugdan ni Dr. Paul Culley ang usa ka 15 minutos nga programa nga gitawag og "Gospel Singers." Kini, sa akong pagtuo, ang unang programa sa pagwali sa ebanghelyo sa radyo dinhi sa Pilipinas. Sa sinugdan dili motugot ang kompanya sa radyo og bisan unsang pagwali, kay nahadlok sila sa daotang reaksyon sa mga Romano Katoliko. Apan nakalusot si Dr. Culley pinaagi sa pagpaila sa matag himno ug pagsulti kon bahin sa unsa kini. Sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

kataposan nianang tuiga, mobiya na si Dr.Culley alang sa furlough ug gihangyo niya si Dr. Jones nga maoy mopuli. Apan ang ulahi dili mag-aawit sama kang Dr. Culley busa giklaro niya nga mohatag siya og mubo nga mensahe.

Gidapit ko ni Dr. Jones nga maoy modala sa mensahe niadtong Pebrero 24, 1935. Siyempre wala koy kasinatian sa pagsulti atubangan sa mikropono—wala pa gani mi public address system niadtong panahona. Wala mi radyo aron makapaminaw sa uban, busa nerbyoso kaayo ko ug tingali mao kadto ang hinungdan sa pagsakit sa akong tutunlan ug pagkaparaw sa akong tingog. Apan dili ko tugotan ni Dr. Jones nga moatras, busa gidala nako ang mensahe nga akong giandam bahin sa "True Satisfaction" (Tinuod nga Katagbawan).

Usa ka tuig ang milabay, niadtong Marso, 1936, sa dihang mobiya na si Dr. Jones sa Islands, gihangyo ko niya nga maoy modumala sa programa. Niadtong panahona gitawag na namo kini og "The Gospel Messengers." Lain-laing nasod ang among team: si Mrs. Edward Bomm, usa ka Amerikana, ang soprano; si Miss Josefina Orteza, usa ka Pilipina, ang alto; si Dr. Ho Seng Huang, usa ka Intsik, ang bass. Nakalimot na ko karon kon kinsay tenor apan sulod sa pipila ka panahon si Henkey Pouw, usa ka Indonesian, ang pianista. Kadto sa wala pa madiskubre ang wire o tape recording busa live ang matag programa. Walay higayon sa pag-replay ug pagtul-id sa bisan unsang sayop. Usa ka Domingo sa gabii gipaabante og 15 minutos ang among programa ug wala mi pahibaloa. Maayo na lang kasagaran sayo mi moabot apan nianang gabhiona hapit na ko mag-panic sa dihang ang quartet hinay-hinay ug relaks nga misulod usa ra ka minuto sa wala pa mi mo-ere.

Libre nga mga booklet ang gitanyag niini nga programa, ug makapadasig ang tubag. Usa ka babaye ang misulat nga gikapoy na kaayo siya sa iyang kinabuhi nga naghunahuna na siya sa paghikog. Sa pagkadungog niya sa quartet nga nag-awit og, "All this I have done for thee, What hast thou done for Me?", nakamata siya sa kaayo sa Dios ug sa grasya ni Kristo.

Laing babaye ang misulat bahin sa iyang mga kalisod sa iyang pamilya busa nangutana kami kon mahimo ba namo siyang bisitahon. Sa dihang miadto mi, gibubo niya ang iyang estorya ug gisulayan namo nga ihatag kaniya ang kahupayan sa Kasulatan. Sa wala pa mobiya si Anna ug ako, nangutana ko kon mahimo ba namo siyang iampo. Morag natingala siya og gamay, tingali naghunahuna nga kinahanglan namo og altar o unsa pa. Sa yano nga mga pulong nag-ampo ko alang kaniya ug gisuginlan nako ang Ginoo bahin sa iyang makaluluoy

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga kahimtang ug gihangyo siya nga ipaila ang iyang kaugalingon nga tinuod kaniya. Samtang nag-ampo ko nadungog nako siya nga naghilak. Human sa pag-ampo, mitan-aw siya nako nga may luha sa iyang aping ug miingon, “Wala pa gyud ko makadungog og pag-ampo nga ingon niana sa tibuok nakong kinabuhi!” Nakapahinumdom kini nako pag-usab sa pribilehiyo sa pakigsulti sa Dios diha sa pag-ampo. Kasagaran nato kining pribilehiyo nga ibalewala lang. Miabot ang gubat ug nawala ang among kontak. Mga baynte ka tuig ang milabay usa sa mga magtutudlo sa Faith Academy nagdala sa tigom sa gabii sa San Juan og usa ka silingan nga magtutuo. Kini nga babaye miingon, “Wala ka ba makahinumdom nako?” Makauulaw nga moangkon nga wala, apan siya diay ang babaye nga akong giampoan kaniadto. Magtutuo na siya karon kang Kristo.

Ang ministeryo sa radyo gipadayon sa uban panahon sa among furlough gikan 1937 hangtod 1938 apan sa among pagbalik gipadayon nako kini hangtod sa Disyembre 7, 1941. Niadto nga programa nagsulti ko bahin sa Four Freedoms nga gideklarar ni Presidente Roosevelt, apan gigamit nako kini sa espirituhanong paagi. Sa kataposan nakita nako nga mga usa ka minuto pa ang nabilin busa gikuha nako ang usa ka kard nga gipadala kanako sa usa ka misyonaryo diin nalista ang pipila sa mga “Ayaw Kahadlok” sa Kasulatan. Samtang nagsulti pa ko, ang mga Hapon paingon na sa Pearl Harbor ug pagkabuntag gibomba nila ang mga lugar sa Pilipinas. Nawad-an kami sa pipila sa among kagawasan apan nakakat-on usab kami nga dili kita kinahanglan mahadlok.

Kadto nga ministeryo sa radyo ang nagdala namo ngadto sa laing kalihokan sa among pagsulod sa 1940’s. Naandan sa U.S. Fleet sa Far East nga mogugol sa ting-init sa Tsingtao sa China ug sa tingtugnaw sa Manila Bay. Sakay sa usa ka submarine tender, ang USS Canopus, dihay usa ka Kristohanong marinero, si Virgil Wemmer. Nawad-an siya og kadasig kay wala siya makakita og simbahan nga nagwali sa Ebanghelyo ug wala siya makakita og Kristohanong programa sa iyang radyo. Aksidente niyang nadunggan ang among programa ug misulat siya nga gigutom siya sa Kristohanong panag-uban, bisan og ang pipila ka lalaki kanunay magtigom sa apartment nga giabangan sa usa ka Chief ug sa iyang asawa sa Manila.

Kanunay kaming nabalaka bahin sa mga sundalo ug marinero sa U.S. sa Manila. Daghan kanila ang na-assign sa Manila o didto sa Fort McKinley. Morag walay gihimo alang kanila sa espirituhanong paagi. Sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

unang mga tuig, ang sekretaryo sa YMCA sa Fort McKinley usa ka maayo kaayo nga Kristohanon. Apan puno kaayo ang among mga kamot sa ubang buhat ug gibati namo nga ang among unang responsibilidad alang sa mga Pilipino. Usahay nakakontak kami og pipila ka lalaki. Sa among unang termino nakatabang kami sa usa ka tawo sa Navy. Sa usa ka watch night service nagpamatuod siya, "Kaniadto nagtuo ko nga ang pagka-Kristohanon bahin lang sa husto nga mga tinuohan, apan karon nahibalo na ko nga nakasentro kini sa usa ka Persona, ang Ginoong Jesu-Kristo." Morag nabugnaw siya sa espirituhanon sa wala pa siya mobalik sa U.S. Dugay na namo siyang wala makita, apan nahibaloan nako kon kanus-a siya mobiya. Giputos nako ang usa ka Bag-ong Tugon nga may iyang ngalan ug gibilin kini sa barko nga iyang sakyan. Samtang naa ko sa furlough nahibaloan nako nga naa siya sa Moody bisan og wala ko makadawat og balita gikan kaniya. Sa dihang gibisita nako siya didto, giingnan ko niya nga ang Bag-ong Tugon ang nagbalik kaniya sa panag-uban sa Ginoo ug nagdala kaniya sa pagsulod sa pag-alagad sa Ginoo isip usa ka magtutudlo.

Nakigkita kami kang Virgil Wemmer ug sa pipila sa mga lalaki sa apartment ni CPO King. Wala madugay nakahukom nga mangita og laing lugar nga tigomanan nga mas lapad. Daghan sa mga lalaki ang kanunay magtigom sa Army and Navy YMCA sa Walled City, busa nangayo kami og pagtugot kang Mr. Wightman nga gamiton ang Gospel Hall niadto nga distrito matag Sabado sa gabii. Apan bisan kini dili gyud angay; ang ilang kinahanglan mao ang palibot nga sama sa usa ka panimalay. Naghunahuna ko nga ang among balay layo kaayo ug lisod pangitaon, apan dili ingon niana ang hunahuna sa mga lalaki. Busa gisugdan didto ang regular nga tigom matag Sabado sa gabii. Ang uban moabot sa hapon ug magpabilin hangtod sa Domingo sa hapon. Nakakuha kami og pagtugot nga gamiton ang usa ka bakanteng lote sa likod diin nagbutang sila og mga suga ug usa ka volleyball court.

Usa ka lalaki ang miingon, "Sukad nga gibiyaan nako ang akong balay sa States, karon pa ko nakasulod pag-usab sa usa ka panimalay." Usa sa mga kanunay nga moabot, si Archuletta, o Archie, suod kaayo nga higala sa among mga anak nga lalaki. Nangutana siya kon mahimo ba siyang magdala og laing lalaki nga dili Kristohanon. Dakong bahin sa hapon sa Sabado ang gigugol uban niadto nga lalaki, ug morag duol na kaayo siya sa paghukom alang kang Kristo. Sa kataposan miingon siya, "Wala ko mahibalo kon makaagwanta ba ko! Lisod kaayo ang kinabuhi sa submarine. Kon masulayan ko lang kini sulod sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

usa o duha ka semana ug tan-awon kon unsay mahitabo." Gipasaligan nako siya nga dili niya madawat si Kristo nga "on approval" (sama sa paninda nga sulayan una) aron tan-awon kon molihok ba. Gipasaligan nako siya nga inig dawat niya kang Kristo ihatag kaniya ang kusog nga iyang kinahanglan. Kon misalig ba siya kang Kristo human niadto, wala kami mahibalo.

Usa sa mga lalaki nga mianhi sa among balay mao si John Tinkle, usa ka tinuod nga madasigon nga Kristohanon. Nakaila siya sa Ginoo sa Long Beach, California, pinaagi sa ministeryo ni Dawson Trotman sa unang mga adlaw sa buhat sa Navigators. Madasigon kaayo siya sa pagsaulo sa Kasulatan ug nakasaulo na siya og mga 600 ka bersikulo. Madasigon siya sa pagdasig sa uban nga mohimo usab niana. Samtang naghugas ug nagpahid sila sa mga plato sa kusina, mag-praktis sila sa ilang mga bersikulo. Sa ulahi ang barko ni John gilunod sa mga Hapon sa gubat sa Java Sea. Ang uban moingon nga nalunod siya uban sa iyang barko; ang iyang lawas, oo, apan ang iyang espiritu mipauli aron makig-uban sa Ginoo.

Duha ka batan-ong lalaki sa Army Air Corps (sa wala pa ang mga adlaw sa USAF) nga na-assign sa Nichols Air Base mga Kristohanon sa ngalan lang. Si John Bristow ug si Jesse Miller 18 anyos pa lang, mingaw ug gimingaw sa ilang panimalay. Usa ka Sabado sa gabii miadto sila sa YMCA naghunahuna nga manan-aw na lang sila og sine, bisan og dili sila malipay sa paghimo niana. Usa ka marinero ang nagdapit kanila nga moadto sa among balay, nga nahimong usa ka turning point sa ilang kinabuhi. Apan ang mga kasinatian ni John sa gubat morag nakadaot sa iyang espirituhanong kinabuhi ug nawala ang among kontak kaniya. Hangtod niadtong panahona naghunahuna si Jesse nga ang Biblia usa lang ka libro nga dad-on sa simbahan. Unya nakahibalo siya nga kini may importante nga bahin sa iyang kinabuhi. Pinaagi sa mga panalangin nga iyang nadawat sa among balay, nakahukom si Jesse nga kon makabaton man siya og kaugalingong panimalay, abli kini sa mga sundalo ug marinero. Ang estorya kon giunsa pagkatuman niadto nga determinasyon isulti sa usa ka ulahi nga kapitulo. Nagpasalamat kami sa Dios sa mga kontak nga nahimo niadtong panahona ug usab sa impluwensya niadtong mga Kristohanong lalaki sa among duha ka tin-edyer nga anak nga lalaki. Usahay morag ang among panahon ug kusog gibanat na hangtod sa kinatas-an. Hangtod kanus-a pa ba namo kini mapadayon? Si Sandy ug si Maisie Sutherland mipuyo uban namo sulod sa pipila ka panahon palibot sa Thanksgiving, 1941. Miingon si Sandy, "Cyril, dili nimo kaya ang ingon niini ka paspas nga dagan. Kinahanglan nimong biyaan ang usa ka butang." Pipila ra

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

ka adlaw ang milabay, human makabalik ang mga Sutherland sa Palawan, ang Ginoo ang nag-atiman niadto nga kahimtang pinaagi sa pagbuto sa gubat sa Pacific.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 13

Nagtigom ang mga Panganod sa Gubat

"Bisan pa og usa ka kasundalohan ang magkampo batok kanako, dili mahadlok ang akong kasingkasing: bisan pa og motungha ang gubat batok kanako, niini masaligon gihapon ako." (Psa. 27:3)

Sama sa nahisgotan sa miaging kapitulo, ang among ikaduhang furlough gikan 1937 hangtod 1938. Niini nga furlough gisulayan namo nga mahikay nga si Leonard ug si Kenneth makabaton og usa ka tuig sa public school. Sa Pilipinas kami mismo ang nagtudlo kanila gamit ang Calvert course. Bisan og daghan kini og gikuha sa among panahon, gibati namo nga mao kini ang labing maayo nga paagi sa ilang edukasyon niadtong panahona. Sa among pagbalik dinhi nakasulod sila sa Bordner High School tungod kay gihuyangan ang pipila ka kanhing mga regulasyon. Tungod usab niana nakaeskwela si Rose sa primary school. Usa sa labing nindot nga higayon niadto nga furlough mao ang pagsaksi sa pagbawtismo kang Leonard ug Kenneth sa Elmwood Chapel sa Buffalo, New York, niadtong Enero 30, 1938.

Sa wala pa ang among furlough, si Miss Jeannette Lape gikan sa Glendale, California miapil namo sa buhat. May pipila siya ka problema sa panglawas ug sa pagbati ug tingali misamot kini tungod sa among pagkawala. Usa ka sayo nga buntag sa Sabado nakadawat kami og cable gikan sa usa ka maayong higala sa Manila, si Miss Edna Hotchkiss sa ABWE, nga si Jeannette na-nervous breakdown ug kinahanglan nga ubanan pauli sa labing dali nga panahon. Mitanyag si Miss Hotchkiss nga mouban kaniya apan nagpasabot kana og balik nga tiket alang kaniya. Ang tibuok gasto mga $1200.00. Dayon nakong gitawagan si Mr. Richard Mac Lachlan, editor sa "Voices From the Vineyard" sa New York, ug usab si Tom Millham sa tigom nga nagtugyan kaniya, ug gisugyot nga ang bisan unsang pundo nga anaa ipadala ngadto sa ulahi aron ipasa sa Manila. Kining duha ka igsoon mikontak sa uban niadto nga weekend. Sa kaayo ug grasya sa atong Ginoo, ug pinaagi sa pagkamanggihatagon sa katawhan sa Ginoo, ang kinahanglan nga pundo gi-cable ngadto sa Manila sa Lunes. Dakong kadasig kadto sa among pagtuo nga makita kon unsa ka dali ang pagtubag sa Dios sa among mga pag-ampo. Human siya maayo, gusto kaayo ni Miss Lape nga mobalik sa Pilipinas apan ang mga igsoon sa Los Angels wala mobati nga maalamon ang pagtugyan kaniya pag-usab. Mibalik gyud siya uban sa laing grupo sa mga misyonaryo apan human sa pipila ka tuig kinahanglan na usab siyang ipauli tungod sa sakit.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Sa usa sa akong mga biyahe niadto nga furlough, gihikay nako ang pagbisita sa Fort Dodge, Iowa. Ang akong tuyo mao ang pakigsulti kang Brother Lloyd Walterick nga niadtong panahona nagpatik sa "Light and Liberty." Uban sa uban, nabalaka ko nga ang Voices talagsa na ug dili na regular ang paggawas. Gikahadlokan nga mosangpot kini sa pagkunhod sa interes sa misyon. Nalipay ko nga nahibaloan nako nga si Brother Walterick bag-o pa lang nakabalik gikan sa pagbisita sa New York diin nakigkita siya sa pipila ka igsoon nga may samang kabalaka. Lakip kanila si Harold Harper, usa ka maayong higala ug kanunay nga maghahatag sa mga misyonaryo, ug usab si Charles Bellinger nga usa sa among mga magtutudlo sa eskwelahan sa misyonaryo sa Brooklyn. Bisan og puliki kaayo nga negosyante sa Wall Street si Brother Bellinger, sulod sa pipila ka tuig siya ang nanguna niini nga bag-ong ministeryo sa pag-alagad isip tulay tali sa mga misyonaryo ug sa mga tigom sa ilang nasod. Sa ulahing mga tuig, human gitawag pauli si Brother Bellinger, natukod ang Christian Missions in Many Lands ug sa ulahi naghiusa kini sa grupo gikan sa "Voices From the Vineyard" ug sa "Missionary Fund." Ang mga misyonaryo sa tibuok kalibotan dako kaayog utang nga kabubut-on sa daghang mga igsoon nga mihatag sa ilang panahon ug kusog sa pagtabang sa buhat sa Ginoo sa ubang nasod.

Nagtigom na ang mga panganod sa gubat sa Europe, ug nagkaklaro na ang mapintason nga mga taktika ni Hitler sa among pagbalik gikan sa furlough niadtong 1938. Sa biyahe tabok sa Pacific, usa ka hungihong sa gubat ang nakapahunahuna namo kon makaabot ba gyud mi sa among padulngan. Ang akong pag-umangkon, si Cyril Weller, gidawat sa China Inland Mission aron moalagad sa China. Apan dili siya makabiyahe uban namo paingon sa Shanghai kay dihay grupo sa mga dalaga nga naka-book niadto nga barko. Ang palisiya sa CIM wala motugot nga ang mga ulitawo maanaa sa samang barko uban sa mga dalaga sa ilang misyon. Dihay usa ka mas tigulang nga misyonaryo sa CIM nga naka-book, si Mr. Henry Ford. Kas-a misulat siya, nga nagkomedya, ngadto kang Henry Ford nga sikat sa mga sakyanan, nangutana kon tinuod ba nga ang Ford Company mohatag og sakyanan sa usa ka kapangalan sa nagtukod niini. Gisultihan siya nga dili tinuod kana nga hungihong. Si Mr. Ford, nga mubo og tindog, gipahibalo nga duha ka gagmay nga batang lalaki ang mokuyog usab sa iyang cabin. Ang duha ka bata (si Len ug si Ken) parehong mas taas pa kaysa kaniya!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Wala madugay nalambigit na usab kami sa buhat sa dihang niadtong 1939 mibuto ang gubat sa Europe. Nagbakasyon kami sa Baguio niadtong 1940 sa dihang gisakop sa mga kasundalohan sa Germany ang Holland, Belgium, ug France. Si Henry de Vries, nga nakagugol og pipila ka tuig sa buhat sa misyon sa Mindanao, naa sa pikas bahin sa duplex. Mianhi siya aron maminaw sa mga balita sa radyo ug naghinam-hinam kaayo siya kay, tungod kay taga-Holland man siya, kaila niya ang daghang lugar nga nahisgotan ug may mga paryente siya sa pipila niini.

Human dayon sa pag-evacuate sa mga British gikan sa Dunkirk, sa akong mga pagbisita sa Santol Sanitarium, nakigsulti ko sa usa ka Amerikanong pari nga pasyente didto. Miingon siya nga sa iyang hunahuna wala nay paglaom ang Britain ug modaog si Hitler. Gisugyot nako nga kon tagdon niya ang Biblia ug ang kasaysayan makita niya nga sayop siya. Bisan og niining panahona ang Israel isip usa ka nasod gipalain sa Dios, iya gihapon silang katawhan, "kay ang mohikap kaninyo mohikap sa kalimutaw sa iyang mata" (Zech. 2:8). Ang bisan unsang magmamando o nasod nga naglutos sa mga Judio sa kataposan nag-antos tungod niini. Tingali kon mas maayo pa nga estudyante si Hitler sa kasaysayan, wala pay labot ang Biblia, dili unta siya mapildi sa ingon ka makauulaw nga paagi.

Sa ikaduhang katunga sa 1941 daghan na ang mga sundalo ug marinero nga mianhi sa among balay. Kanunay dihay mga lalaki gikan sa mga cruiser nga mihunong sa Manila alang sa weekend. Nahibaloan namo nga ang mga barko sa Amerika nga motabok sa Pacific gi-escortan na tungod sa nagkakusog nga pagbati batok sa Amerika sa Japan. Sa sayong bahin sa Disyembre 1941, nahibalo kami nga nagkalisod na ang mga sundalo ug marinero sa pagkuha og overnight pass. Dihay tulo ka maayong Kristohanon sa USS Astoria nga mibisita dinhi. Kini nga cruiser sa ulahi gilunod sa gubat sa Coral Sea ug duha niadtong mga lalaki ang nalunod uban sa barko. Wala namo maamgohi niadtong panahona kon unsa ka dili andam ang Amerika alang sa gubat sa Pacific.

Ang mas higpit nga mga pagdili nakapugong sa pipila ka lalaki sa pag-anhi sa among balay sa weekend sa Disyembre 6 ug 7. Usa sa mga lalaki, si Ray Harper, nagtrabaho sa Cavite Navy Yard sa pag-encode sa mga mensahe. May sakyanan siya nga usahay iyang ibilin namo. Nianang Domingoha samtang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mobiya na siya, miingon siya, “Dad-on nako ang sakyanan aron ipa-grease. Ibalik nako kini sa Lunes. Kon may mahitabo mas maayo nga ania kini dinhi.” Unya sa pagkaamgo niya nga basin sobra na ang iyang nasulti, midagan siya nga wala motubag sa among mga pangutana. Wala na gyud siya makabalik.

Sa pamahaw sa Lunes sa buntag, Disyembre 8, nadungog namo nga gibomba sa mga Hapon ang Pearl Harbor sayo nianang buntaga (oras sa Manila). Gubat na kana—unsa ka dali kini makaapekto namo? Sa paghatod nako sa mga bata sa eskwelahan, gipasidan-an nako ang mga lalaki nga tingali paulion na sila ug nga kuhaon nila si Rose sa iyang eskwelahan ug mopauli dayon. Ang akong eskedyul mao ang pag-adto sa Taytay aron magtrabaho uban sa pipila ka estudyante sa lugar alang sa Philippine Keswick Conference. Sa pagbuto sa gubat, wala nay conference ug busa gikansela ang work party. Wala madugay nadungog namo nga dihay mga bomba nga nahulog sa Baguio. Sa wala pa ang udto, mga grupo sa eroplano ang miatake sa Clark Field, sa panahon mismo nga mibalik ang mga eroplano gikan sa reconnaissance. Nagkarga og gasolina ang mga eroplano ug nagpaniudto ang mga piloto. Gamay ra ang nakalupad sa wala pa sila madaot. Ang mga bomber naghulat pa sa mando nga atakehon ang mga base sa Formosa. Naghunahuna kami kon unsay nahitabo kang Jesse Miller nga niadtong panahona naa sa Clark. Nianang gabhiona gibomba sa mga Hapon ang Nichols Field, ug gikan sa bintana sa among kuwarto makita namo ang mga pagbuto.

Human mapukan ang kadaghanan sa mga eroplano sa U.S., moabot ang mga Hapon nga dikit kaayo ang porma, kasagaran mga udto. Gikan sa amihanan moliko sila paingon sa kasadpan ibabaw sa among lugar ug manaog aron bombahon ang mga barko sa Manila Bay ug tabok sa Bay ngadto sa Cavite Navy Yard. Ang among anti-aircraft nga pagpabuto dili kaayo epektibo, kay kulang kini og kusog o abot. Samtang nagtan-aw kami usa ka adlaw nadungog namo ang taghoy sa nahulog nga shell ug mihapa kami sa yuta. Morag usa kadto ka anti-aircraft nga wala mobuto nga nahulog sa silingang lote. Matag gabii kompleto nga blackout. Morag walay tawo nga sigurado kon unsay angay buhaton, apan ang propaganda sa Amerika mao nga paabot na ang tabang. Busa sa among kabuang naghunahuna kami nga sa dili madugay mobalik ang dagan sa gubat batok sa kaaway.

Sa hapit na matapos ang Disyembre nakadawat ko og tawag gikan sa usa ka kanhi

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

misyonaryo sa ABWE, si Capt. Skolfield. Mibalik siya sa U. S. Navy ug na-assign sa Cavite sa dihang gibomba kini. Naluwas niya ang pipila sa mga suplay ug gidala kini sa usa ka apartment sa Manila. Giingnan ko niya nga mokuha og pipila niini ug gihatagan usab niya og ubang suplay ang mga misyonaryo sa ABWE. Pinaagi sa pagpuno sa sakyanan og duha o tulo ka higayon gibalhin namo ang pipila niini sa among balay. Usa ka butang kuno usa ka 100 ka libra nga sako sa asukar apan sa dihang among giablihan, asin diay kadto.

Gikalipay kaayo namo kining mga suplay kay giablihan man namo ang among balay sa pipila ka misyonaryo nga na-stranded sa Manila. Ang uban paingon unta pagawas sa China ug hangtod ra dinhi ang naabot. Ang uban sakay sa mga barko paingon sa India apan naabtan dinhi. Giingnan sila nga manaog, kay mopadayon ang mga barko ngadto sa wala mahibaloi nga padulngan. Mitanyag sila nga mopirma og release basta makapabilin lang sila sa barko sa ilang kaugalingong risgo. Gibalibaran sila ug milawig ang mga barko dala ang ilang mga bagahe sa hold. Human sa gubat nahibaloan nila nga luwas nga nakaabot ang ilang mga bagahe sa Australia ug gitipigan didto. Sulod sa pipila ka panahon 13 kami sa among balay; busa puli sa mga sundalo ug marinero, kini nga mga misyonaryo ang among kauban.

Human sa Pasko ang mga pwersa sa Pilipino ug Amerikano miatras ngadto sa peninsula sa Bataan. Paglikay sa dagkong mga dalan palibot sa Manila, pipila ka bus ang miagi duol namo. Ang mga tangke sa lana sa Pandacan gisunog aron dili makuha sa mga Hapon. Ang mga suplay militar sa U.S. nga dili madala sa Bataan gibuksan alang sa mga Pilipino. Nadungog namo nga ang pipila ka lalaki mikuha og dakong crate naghunahuna nga bililhon kini, apan nakadiskubre nga ang sulod diay mao ang patayng lawas sa usa ka Amerikano nga naghulat nga ipadala. Si Presidente Quezon ug pipila ka nanguna nga mga opisyal sa gobyerno sa Pilipinas, uban kang Gen. MacArthur ug sa iyang staff, miadto sa Corregidor Island sa agianan sa Manila Bay. Kini nga kuta gitukod aron makasukol ug makapapahawa sa mga manunulong gikan sa China Sea apan gamay ra ang pagsukol niini gikan sa likod.

Gideklarar ang Manila nga open city niadtong Enero 1, 1942, aron maluwas ang siyudad sa panag-away ug sa pagkawala sa kinabuhi sa mga sibilyan. Ang mga Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

kasagaran mga target militar ang gibomba. Apan sa pagbomba nila sa mga barko sa Pasig River naigo nila ang usa ka dakong simbahan sa Romano Katoliko. Gigamit kini nga maayo sa propaganda—ang paganong Japan nga walay pagtahod sa mga Kristohanong Pilipino! Kini nga propaganda basin may kalabotan sa ulahi sa pagpagawas sa mga misyonaryo sa Manila gikan sa internment. Sa paglunsad sa mga Hapon sa Lingayen Bay, amihanan sa Manila, ug sa Atimonan, habagatan sa Manila, ang pipila ka langyaw miadto sa mga lugar nga gituohang evacuation point. Ang pipila sa mga misyonaryo miadto sa Baguio apan nakahukom kami nga mas maayo nga magpabilin sa among mga balay ug itugyan sa Ginoo ang mahitabo.

Niadtong Enero 2 nakakita mi og usa ka trak nga puno sa mga sundalong Hapon nga milabay sa usa ka eskina duol sa amo. Nakahukom mi nga magpabilin lang una ug maghulat kon unsay mahitabo. Usa ka kanhi namong houseboy ang miabot nga nagdala og usa ka sako nga harina gikan sa usa ka bodega nga giablihan sa tag-iya alang sa mga Pilipino. Niadtong mga adlawa daghang panahon ang among gigugol sa pag-ampo nga magkauban isip usa ka grupo. Ang Psalm 46 nahimong tinubdan sa kahupayan sa dihang nakaamgo mi nga "ang Dios mao ang atong dangpanan ug kusog, usa ka katabang nga anaa gayod sa panahon sa kalisdanan." Usa ka hapon nakakita mi og trak nga puno sa mga Hapon nga nagsaka sa among dalan. Sa pagduol niini, milakaw ko paingon sa pultahan, kay naghunahuna ko nga isip ulo sa panimalay, ako unta ang unang moatubang kanila. Ang trak midiretso lang ug wala mohunong. Usa ka gabii ang among silingan nga Pilipino gikan sa atbang sa dalan miabot ug misulti nga nakita niya niadtong adlawa ang mga Hapon nga kaniadto nagpuyo sa kasikbit namong balay, ug giingnan siya nila nga moanhi sila aron kuhaon mi. Gisugyot niya nga motago ko uban kaniya o moadto sa probinsya, apan dili gayod mahimo kining mga sugyot. Sa akong pagbasa, ang Jeremiah 15:21 nakahatag kanako og tinuod nga kadasig: "Luwason ko ikaw gikan sa kamot sa mga daotan, ug lukaton ko ikaw gikan sa kamot sa mga mabangis."

Ang kasikbit namong balay kaniadto gipuy-an sa usa ka Hapon nga naminyo og Pilipina. Didto sila mibalhin sa samang panahon nga mibalhin mi niadtong 1937, ug mahigalaon kaayo sila. Sa ulahi mibalhin sila sa laing balay ug ang ilang dapit gipuy-an sa usa ka grupo sa mga batan-ong lalaking Hapon nga nagtrabaho sa mga bazaar sa mga Hapon sa siyudad. Matag buntag nag-ehersisyo sila una sa pag-adto sa trabaho. Sa atbang sa San Juan Chapel adunay Hapon nga nag-abang og balay. Daghan siyag panahon nga naglibot-libot, kuno

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

aron magdula og golf. Duha lang kini ka pananglitan kon giunsa pagsulod sa mga Hapon ang mga militar ug mga espiya sa mga importanteng dapit.

Ang kanhi namong silingan, si Mr. Imamura, gitudlo nga mahimong tigpataliwala sa mga pulis nga Pilipino ug sa mga awtoridad militar sa Hapon. Sa ulahi, panahon sa okupasyon, miadto ko kaniya aron mangayo og tabang bahin kang Mrs. Bomm nga gidakop usa ka gabii ug gidala sa Fort Santiago. Samtang naghulat ko sa gawas nga opisina niya, nadungog nako siya nga nagsulti sa kasagarang propaganda sa mga Hapon ug naluya ang akong kasingkasing. Migawas ang pipila ka sarhento sa pulis nga Pilipino ug gipasulod ko sa resepsiyonista sa iyang opisina. Buotan kaayo siya, ug miingon, "Nag-gubat ang atong mga nasod apan ikaw ug ako maghigala." Sa ubang higayon nangayo pa kog tabang kaniya apan sa iyang balay na ko moadto. Moadto ko inigkangitngit na sa likod nga pultahan. Usa ka gabii migawas siya sa kusina aron makigsulti nako samtang sa iyang sala; didto diay siya nag-abiabi sa labing taas nga heneral sa mga Hapon!

Ang Santo Tomas University mas taas pa og kasaysayan kay sa Yale o Harvard. Ang tugkaran niining unibersidad sa Romano Katoliko giilog ug gihimong kampo sa mga gibilanggo (internment camp). Ang tanang langyaw nga kaaway kinahanglang moreport didto sa dili pa molapas ang Enero 15, mao nga gilangan namo hangtod sa kataposang adlaw. Nagkarga mi og duha o tulo ka "carretela" (ang kasagarang karomata nga gibira sa kabayo sa Pilipinas) ug milarga, ug nabiyaan namo ang usa ka grupo sa mga magtutuo nga naghilak. Sa Santo Tomas, may mga komite sa mga Amerikano nga gitukod aron modumala sa kampo ilalom sa pagbantay sa mga Hapon. Nanglinya mi aron mopuno sa mga porma bahin sa among mga balay, mga sakyanan ug kuwarta. Sa pagkahibalo nga mga misyonaryo mi, ang Amerikano nga nagdumala miingon, "Kamong mga misyonaryo ibalhin sa laing dapit karong adlawa—didto na lang mo mopuno sa mga porma." Ang tinuod, buhian na diay mi isip mga binilanggo sa kaugalingong balay, mao nga wala gyud mi mopuno og porma. Tungod niini, ang among sakyanan usa sa pipila nga wala makumpiskar. Sa ulahi, kay dili man namo magamit, gibaligya namo ang baterya ug ang mga ligid. Unya dihay gustong mopalit sa sakyanan. Nagdala sila og mga ligid ug usa ka gabii gituklod namo kini og duha ka bloke ngadto sa usa ka silingang balay. Pagkahuman gyud namo og sulod niini sa laing garahe, milabay ang usa ka patrol car sa mga Hapon!

Samtang naghulat sa Santo Tomas niadtong adlawa, gipatawag ko sa usa ka opisina

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

diin gipangutana ko nila bahin sa pipila nga wala pa mosurender. Nakahupay nga wala ko mahibalo kon asa sila. Nakahigayon ko nga makasud-ong sa listahan sa mga misyonaryo nga gihimo sa mga Hapon. Morag kompleto kaayo kini ug natingala ko nga nalista mi isip "Plymouth Brethren," kay wala man namo gigamit kanang pulonga sa among kaugalingon. Katingad-an alang kanako nga sa tibuok okupasyon, wala gyud mangayo ang mga Hapon nga makakita bisag sa among mga pasaporte.

Niadto gihapong hapona, ang tanang misyonaryo, Romano Katoliko ug Protestante, gitigom aron maminaw sa usa ka pakigpulong nga propaganda. Gisultihan mi bahin sa pagkamanggihatagon sa mga Hapon, nga mianhi sila sa Pilipinas nga parehas og tuyo kanamo, aron tabangan ang katawhang Pilipino. Buhian kuno mi aron mopauli sa among mga balay o institusyon ug hatagan mi og mga instruksyon. Tugotan lang mi nga mogawas alang sa mga serbisyo sa simbahan, sa pagpatambal ug sa gikinahanglang pagpamalit. Kinahanglang moreport mi sa "Religious Section" sa Hukbo sa Hapon nga mao nay manubag kanamo. Sa ulahi gihatagan mi og usa ka pula nga armband nga may letra sa Hapon nga nagpakita nga mga langyaw nga kaaway mi. Usa ra matag pamilya, aron isul-ob kon mogawas mi sa among balay. Wala madugay nahimo kining panalangin. Nahibalo na ang mga Pilipino nga dili mi mga Aleman. Mao nga dili na kinahanglang makigtawaran sa merkado kay ang labing barato dayon ang presyo nga ihatag kanamo. Gidugangan pa ang sulod sa among basket, ug labing menos usa ka higayon, may kuwarta nga hilom nga gisulod sa akong kamot sa usa ka tawo nga wala nako mailhi.

Busa niadto gihapong gabhiona nakauli na mi sa balay. Nalipay pag-ayo ang mga magtutuo sa San Juan sa dihang nabuhian dayon mi. Gitandi nila kini sa pagkabuhi ni Pedro gikan sa bilanggoan! Nabuhian mi nga wala mopirma og bisan unsang pahayag o mosaad og bisan unsa. Ang uban dili ingon niana ka swerte. Ang pipila ka lider sa mga denominasyon gipatawag sa Religious Section ug gimandoan nga mopirma sa usa ka pahayag nga giandam na. Ang pipila ka lider, kasagaran kadtong liberal ang panan-aw sa teolohiya, mipirma. Apan ang pipila, sama ni Mr. Fonger sa American Bible Society, ni Mr. Ed Bomm, ug ni Dr. Santiago Cruspero (usa ka Pilipino) sa ABWE, nagdumili nga ikompromiso ang ilang Kristohanong pagpamatuod. Kadtong mga Amerikano gibilanggo sa Fort

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Santiago, nga ilado nga dapit sa kagutom ug pagsakit. Ang mga opisyal sa Religious Section mibisita sa pipila ka simbahan aron maminaw sa mga wali kon Domingo. Kay gamay man mi nga grupo ug didto pa sa suburb sa San Juan, wala mi maapil sa ingon nianang mga pagbisita.

Usa sa mga misyonaryong Baptist namatay sa sakit sa Baguio Camp, mao nga ang simbahan nga iyang gipastoran sa Manila nagpahigayon og memorial service. Hangtod sa kataposang gutlo, naglaom ang pastor nga mabuhian si Mr. Bomm alang niini. Busa sa dihang klaro na nga dili siya makaanha, gihangyo ko nila nga mopuli. Matahom ang tabang sa Ginoo sa paghatag og angay nga mensahe bisan sa kalit kaayo nga pahibalo. Sa laing higayon didto, sa pagbarog gyud nako aron magwali, may mga opisyal nga Hapon nga misulod. Wala madugay, gipatawag ko sa Religious Section ug ang hepe didto nangutana kon gusto ba kong ipauli sa akong nasod. Nagtuo ko nga lakip unta ang akong pamilya apan wala sila hisgoti. Kini nga tanyag akong gibalibaran tungod kay may uban pa nga na-stranded dinhi tungod sa gubat. Sila ang angay unahon, ug pipila ang nakahimo sa pag-adto sa Shanghai aron mosakay sa barko nga nagdala sa mga evacuee, ang S. S. Gripsholm. Sa pagkahibalo nga gikan ko sa British Columbia, gisultihan ko sa hepe nga didto siya nagdako sa walog sa Fraser River niadtong probinsyaha.

Matag semana kinahanglan mi nga magpadala og report sa among mga kalihokan—unsang mga serbisyo ang among gitambongan ug uban pa. Kon nagtudlo mi og klase o nagwali, kinahanglang ihatag namo ang ulohan sa among mensahe. Usa ka semana nagpadala sila nako og sulat, nga nag-ingon nga nagwali ko sa usa ka Domingo ug nangayo og kopya sa akong wali. Dili nako batasan ang pagsulat sa akong mga wali, balangkas lang. Kay nagwali man ko sa Tagalog, gi-type nako ang akong mensahe sa Tagalog, kay sigurado ko nga dili nila kini masabtan! Wala madugay may laing hangyo na usab alang sa kopya sa akong wali ug “kon nagwali ka sa Tagalog, palihog ipasa ang hubad sa Iningles.” Kay gusto man kaayo nila nga mabasa ang akong mensahe, nakahukom ko nga ipakita gyud nako kanila og klaro ang dalan sa kaluwasan.

Niadtong panahona nagdapit sila og nagkalain-laing magwawali nga Pilipino aron mohatag og mubo nga mensahe sa radyo kon Domingo sa buntag. Siyempre, gipugos nila nga sila una ang moaprobar sa mensahe sa dili pa kini isibya. Gihangyo nila

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

si Dr. Cruspero nga mohatag og mensahe apan gisalikway nila ang iyang unang manuskrito. Nalingaw ko nga si Dr. Cruspero nangayo man og tambag kanako, nga usa ka langyaw nga kaaway. Gusto niyang gamiton ang higayon apan dili ikompromiso ang iyang baroganan alang kang Kristo. Gisusi namo ang manuskrito ug giusab ang pipila. Sa usa ka dapit gihisgotan niya ang Empire State Building isip ilustrasyon. Giilisan namo kini og usa ka taas nga bilding sa Manila. Gidawat ang iyang giusab nga mensahe.

Nagpadayon ang mga serbisyo sa San Juan Chapel sa regular nga paagi, gawas nga wala nay mga serbisyo sa gabii. Siyempre, ang mga sama sa open-air nga mga tigom o mga klase sa mga bata sa gawas dili tugotan, ug bisan ang pag-apod-apod og literatura. Dihay mga literatura nga nahabilin pa kanamo. Kay kulang man ang papel ug tanang klase sa suplay, gibaligya namo kini isip daan nga papel. Sigurado nga gigamit kini nga pangputos o paghimo og mga supot sa mga merkado. Busa kay nihit kaayo ang mabasa, naglaom mi nga basahon sa mga tawo bisan ang maong pangputos.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 14

Ang Pag-okupar sa mga Hapon

"Makahimo ba ang Dios sa pag-andam og lamesa sa kamingawan?" (Psa. 78:19)

"Giandaman mo ako og lamesa atubangan sa akong mga kaaway." (Psa. 23:5)

Sa wala pa mosulod ang mga Hapon sa Manila, nakapadala mi og cable sa mga kaigsoonan sa New York aron ipahibalo nga okay pa mi niadto. Wala na silay laing balita bahin kanamo hangtod sa Enero 1943, sa dihang ang mga evacuee sa S.S. Gripsholm nagpasa og balita bahin kanamo. Lisod kaayo kadto nga panahon sa among mga minahal, ilabina sa inahan ug amahan ni Anna. Usa ka adlaw nagtuo sila nga patay na ang iyang inahan. Ang doktor (usa ka buotan nga Kristohanon) gikan sa atbang sa dalan naghunahuna nga ulahi na siya hangtod nga nakamatikod siya og gamay nga lihok. Naulian niya siya apan miingon nga ang labing maayong tambal mao ang sulat gikan sa Manila. Ang tulo ka igsoong babaye ni Anna nagpadala og mubo nga mga sulat pinaagi sa Red Cross sa ulahing bahin sa 1944, apan wala kini madawat hangtod human sa among kagawasan.

Sulod sa hapit tulo ug tunga ka tuig wala mi makadawat og sulat gawas sa usa gikan sa Echoes of Service sa Bath. Sa usa ka rason morag nakaabot ang mga sulat gikan sa Britanya, kay usa sa among mga kauban sa buluhaton nga gikan didto nakadawat og pipila ka sulat. Kini nagpasabot, siyempre, nga naputol gyud mi sa among naandang mga tinubdan sa panginahanglan kay walay mga gasa nga makaabot kanamo. Sa sayong mga adlaw ang uban sa mga internment camp gihatagan og mga pakete sa pagkaon gikan sa Red Cross apan wala kini ihatag kanamo nga anaa sa gawas; kay kuno, makapamalit man mi sa lokal nga mga merkado!

Giunsa man paghatag sa Dios sa among mga panginahanglan sa panahon nga nagpuyo mi sa among kaugalingong balay isip mga binilanggo sa balay? Ang pipila sa mga lokal nga tawo naghatag kanamo og mga gasa, kasagaran pagkaon. Ang mga magtutuo mismo nag-antos apan naghatag gihapon sila kanamo. Usahay may mga gasa gikan sa mga tawo nga wala pa namo mailhi kaniadto. Nakabaligya pud mi og pipila ka butang. Siyempre, kinahanglang dili kini mahibaloan sa mga Hapon, apan nabaligya namo ang among sakyanan ug piano ug uban pang butang. Unya ang pipila sa mga Insik mitanyag nga pahulaman mi og kuwarta nga walay interes hangtod human sa gubat. Maayo kini alang kanila kay sama ra kini og

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

usa ka puhunan nga bayran sa maayong kuwarta. Wala silay pagsalig sa kuwarta sa mga Hapon, nga gitawag nga "Mickey Mouse Money." Ang uban kanila wala na modawat sa bayad human sa gubat.

Siyempre, ang mga Hapon nakuryoso usab kon asa gikan ang among kita. Ang mga Pilipino nga mitabang kanamo pagadudahan nga nagtabang sa kaaway. Usa ka hapon usa ka opisyal ug usa ka sundalong Hapon uban sa usa ka pulis nga Pilipino mibisita kanamo. Maayo na lang kay ania mi tanan sa balay niadtong higayona. Dayag nga gusto nilang mahibalo kon kinsay nagtabang kanamo. Nakadugang sa ilang dungog ang pagsulti pinaagi sa tighubad. Nagsugod sila sa pagpangutana sa Tagalog nga pangutan-on unta kanamo sa Pilipino sa Iningles. Gipakuyapan nako sila sa dihang mitubag ko sa pulis sa Tagalog. Miingon sila, "Oh, makasulti diay ka og Tagalog!" Dili unta maayo nga isulti nga basin mas maayo pa ko mosulti niini kay kanila. Gipangutana nila kon unsaon namo pagpanginabuhi. Gipatan-aw nako sila sa among tanaman diin nagtanom mi og kamote ug kalabasa, ug uban pa. Ang tinuod dili kaayo kini mabungahon, apan wala na ko maghunahuna nga kinahanglan pang isulti kana. Dayag nga dili pa kana igo, mao nga nangutana sila, "Unsa pa?" Giingon nako nga ang pipila sa among mga miyembro nagtabang kanamo. Andam na ang mga lapis ug papel—"Oh, kinsa man sila?" "Oh, dili nako masulti ang tanan nilang ngalan—daghan man sila." "Pila man ang ilang ihatag kaninyo?" Gigugol ang panahon sa pagsaysay kon giunsa sa nagkalain-laing tawo (walay ngalan, siyempre) paghatag og pipila ka puso sa mais, gamay nga bugas, o basin pipila ka itlog. Wala nako isulti kanila nga ang among silingan nga Hapon kaniadto nagpadala kanamo og usa ka pakete nga lamiang mga pagkaon! Sa kataposan nadayag na nga dili gyud ko mohatag kanila og bisan unsang espesipikong impormasyon. Sa ilang pagbiya gipunit nako ang usa ka Bag-ong Tugon sa Hapon nga gipadala kanamo dugay na kaayo. Gipasabot nako sa opisyal nga dugay na kini kanako, ug kay dili man nako kini mabasa, malipay ko nga iya na lang kini. Dayag nga nailhan niya kon unsa kini ug may gisulti siya sa Hapon sa iyang mga kauban nga morag nakapalingaw kanila. Kanunay nakong mahunahunaan kon unsa na kaha ang nahitabo sa maong Testamento. Gitugyan na lang namo kini sa Ginoo.

Sa daghang paagi kinahanglan mi nga mag-diskarte. Pipila ka sundalo sa Navy kaniadto nagbilin og ekstra nga puting uniporme sa among balay. Gitago namo kini sa luna

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

ilalom sa atop basin makit-an sa mga Hapon. Sa paglabay sa panahon gihimo kini nga mga sinina nga among masul-ob. Ang shorts imbes nga taas nga karsones maoy usa ka paagi sa pagdaginot.

Wala madugay wala nay harina sa trigo nga mapalit. Ang harina sa bugas o kamoteng kahoy dili motubo sa lebadura sama sa trigo. Makapalit pa mi og lebadura kay may mga brewery pa nga nag-operate. Dihay among galingan sa mais, nga gigamit sa paghimo og galing nga mais ug harina sa bugas. Gigamit kini ni Len ug Ken sa paghimo og peanut butter ug gibaligya nila kini. Matag gabii nagkagod mi og lubi ug giputos aron makuha ang gata. Ang nahabilin human sa pagputos gipirito uban ang asukar, ug kini nakadugang og lami ug sustansya sa mga cereal ug puding. Kay importante alang kanamo nga makainom og gatas si Rose, namalit mi og gatas sa kabaw (carabao) gikan sa usa ka batang lalaki matag buntag. Gidugangan niya ang iyang ganansya pinaagi sa pagsagol og tubig sa gatas.

Uban ang usa ka kahon sa likod sa akong bisikleta, sa downtown sa Manila ko mamalengke. Sa dihang naupod ang mga ligid, ang mga Pilipino maabtik kaayo nga naghimo og mga ligid gikan sa kilid sa daan nga mga ligid sa sakyanan.

Ang tanang radyo gipatawag aron susihon ug usbon aron dili na makasagap og short-wave. Ang among balay gilibotan og mga baging alang sa landong. May alambre nga gibitay libot sa balay taliwala sa mga baging. Ang usa ka mubo nga tumoy niini migawas sa usa ka liki sa dingding. Matag gabii gikonekta kini pinaagi sa mubo nga alambre ngadto sa among radyo. Kasagaran sa alas 10 sa gabii makasagap mi og balita sa Iningles gikan sa Free China. Busa nahibalo mi sa dagan sa gubat. Ang mga programa sa mga Hapon dili masaligan nga tukma. Kasagaran ang among pagtuo kay ang kaatbang sa ilang giingon ang tinuod. Ang mantalaan sa Tagalog ginganlag “Taliba” (Bantay). Ang mga batang tigbaligya og mantalaan mosinggit, “Taliba! Balitang baligtad” (Bantay! Balita nga baliskad).

Usa sa mga suki ni Len sa peanut butter usa ka kanhi radioman. Nagtago siya og shortwave sa iyang balay. Ang mga importanteng balita gi-type sa gagmay nga panid sa nipis nga onionskin nga papel. Kon modala si Len og peanut butter, mobiya siya nga may usa niining mga papel sa balita nga gitago sa manibela sa iyang bisikleta. Usa ka buntag samtang paingon siya didto, gipahunong siya sa usa ka higala ug gisultihan nga ang mga Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mi-raid sa balay sa radioman, nakit-an ang iyang shortwave, ug gidala siya sa Fort Santiago. Dayag nga dugay na nila kining gibantayan ug gidakop nila ang mga tawo nga mibisita niadtong balaya. Dayag nga apil si Len sa ilang listahan, mao nga sulod sa pipila ka panahon wala siya magpakita. Ang mga military police nangutana sa usa ka kaila bahin sa balay ni Len, apan nagpakaaron-ingnon siya nga wala mahibalo.

Usa sa mga kalingawan niadtong mga adlawa mao ang usa ka unggoy nga gihatag kang Len. Gidala kini gikan sa Bataan sa usa ka tawo nga nakaikyas gikan didto. Daghang oras nga kalingawan ang gihatag niini gawas kon makabadbad kini ug morag nalipay nga dili madakpan pag-usab. Mapailubon kini nga magtrabaho og pipila ka oras sa bisan unsang higot aron lang makagawas. May mga batang lalaki nga moagi aron sa pagyagayaga niini, nga nagbantay nga dili maabot sa pisi sa unggoy. Usa ka adlaw samtang milukso kini sa mga tigyagayaga, nabugto ang pisi! Nangalagiw ang mga bata sa katingalahang kakusog! Ang usa ka tigbaligya og prutas moagi sa unggoy nga morag natulog, apan pagtalikod niya, kulang na siyag usa ka saging. Gipahulam ni Len ang iyang unggoy sa usa ka higala sulod sa pipila ka adlaw. Samtang wala kini, may silingan nga mitawag aron isulti nga ang unggoy ni Len anaa sa ilang nataran. Dili kadto kang Len apan usa nga parehas kaayo, mao nga duha na ang among unggoy nga managsama. Subo lang kay kining ikaduha namatay nga sayo pa. Nalikos ang iyang pisi sa iyang liog mao nga sa paglukso niya, nabitay siya.

Usahay ang mga batang lalaki mobisita sa mga higala sa silingan sa gabii. Usa ka gabii si Len gipahunong sa pipila ka Hapon ug gimandoan nga moreport sa ilang opisina pagkabuntag. Ang mga Hapon dili kasagarang mogawas og layo sa gabii, ug kon mogawas sila, kanunay nga grupo. Delikado unta alang sa usa o duha nga mag-inusara! Dili ko makauban kang Len, kay kinahanglan kong moreport sa Religious Section niadto gihapong buntaga. Si Anna ang mikuyog kaniya ug gipahinumdoman ko sila nga dili mohatag og bisan unsang impormasyon, tubagon lang ang mga pangutana. Sa dihang gipangutana nganong naglatagaw siya sa gabii, miingon si Len nga migawas siya aron mag-ehersisyo og gamay sa dili pa matulog. Sa pagtan-aw sa iyang mga rekord nakita nila nga British siya apan natawo sa Pilipinas. “Kapila ka na nakaadto sa Britanya?” Giingnan sila ni Len nga wala pa gyud siya makaadto sa Britanya. Wala gyud sila mangutana bahin sa pag-adto sa U.S. o Canada, ug dayag nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

wala gyud nila kini mahunahunai. Giingnan nila siya nga mopauli—maayo ang pag-ehersisyo apan ayaw sa gabii kay daghang daotang tawo sa palibot. Kadto nga kaluwasan sigurado nga tubag sa pag-ampo.

Usa sa among mga higala nga kaniadto usa sa akong mga estudyante sa Biblia, si Mr. Max Atienza, misulti nako nga may mga kontak siya sa mga gerilya. Kon hatagan ko siya og listahan sa mga sundalo nga among nailhan, sulayan niya nga makakuha og impormasyon kon asa na sila karon. Wala mi kahibalo bahin sa kadaghanan kanila. Nakadungog mi bahin kang Virgil Wemmer. Usa ka hapon samtang ang among labandera nagdala sa among limpyong mga sinina, duha ka batan-ong babaye ang miabot sa pultahan. Sa dihang gidapit nako sila sa sulod morag nagduha-duha sila sa pagsulti sa ilang tuyo hangtod nga nakalakaw na ang labandera. Unya giingnan ko nila nga nagtrabaho sila sa mga Hapon sa usa ka ayohanan sa sakyanan sa Manila; may pipila ka Amerikanong binilanggo sa gubat (POW) nga nagtrabaho usab didto. Gihatagan ko nila og gamay nga sulat gikan kang Virgil. Nangutana ko kon makapasulod ba sila og bisan unsa alang kaniya ug sa laing kauban nga iyang ginganlan. Sulayan nila ang gagmay nga mga pakete. Dili sila tugotan nga makigsulti sa mga POW apan ang usa ka kauban nila sa trabaho magbilin og butang sa lavatory ug senyasan si Virgil nga mosulod inig gawas niya.

Samtang niana si Max Atienza miingon nga ang usa sa iyang mga kontak nadakpan sa Kempetai (pulis sa Hapon), mao nga wala siya mahibalo kon makadawat ba mi og balita o dili. Apan human sa pipila ka panahon, ang listahan nga akong gi-type gibalik nga may mga nota bahin sa kadaghanan sa mga lalaki. Si Jesse Miller niadtong panahona nagtrabaho sa pagtukod og airfield sa habagatan lang sa Manila. Sa ulahi gidala siya sa Japan ug nagtrabaho didto hangtod nga nabuhian human sa VJ Day niadtong Agosto 1945. Si Ray Harper didto sa Puerto Princesa sa Palawan. Didto ang pipila sa mga binilanggo gipili aron ipadala sa Japan ug ang uban magpabilin sa Palawan. Si Ray apil unta sa mga magpabilin apan nakigbaylo siya og dapit sa usa ka lalaki nga nagtuo nga mas luwas ang magpabilin sa Palawan. Pipila sa mga barko nga nagdala sa mga binilanggo ngadto sa Japan gi-torpedo sa mga submarino sa U.S. nga wala mahibalo nga may mga Amerikano diay nga nakasakay. Si George Wightman, anak sa among kauban nga misyonaryo, usa sa mga namatay niining paagiha. Si Ray luwas nga nakaabot sa Japan ug sa ulahi nabuhian didto human sa VJ Day. Ang mga binilanggo nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagpabilin sa Palawan, sa dihang hapit na ang kagawasan, gipanulod sa usa ka langob ug gipamatay sa mga Hapon.

Nahibalo mi sa mga kalihokan sa mga gerilya. Dili lang kini batok sa mga Hapon kondili batok usab sa mga Pilipino nga nakigkunsabo kanila. Kining ulahi kasagarang pasidan-an nga mohunong o antuson ang sangputanan. Mga baynte niini ang gipatay sa mga gerilya sa San Juan lang. Usa kanila nagpuyo duha ka bloke gikan kanamo ug ang iyang asawa kausa nagpadala kanamo og pagkaon. Usa ka adlaw nakakita ko og usa ka Amerikano nga nagsakay og kabayo nga misulod sa San Juan. May mga higayon nga ang usa ka gerilya moduol sa usa ka tawo sa downtown sa Manila, pusilon siya sa hayag nga adlaw, ug dayon mawala taliwala sa daghang tawo. Sa sayong bahin sa 1944 nakakita mi og usa ka daan na kaayo nga kopya sa LIFE magazine ug nakakuha usab og usa ka mantalaan sa gamay nga lungsod. Wala mi kaila bisag kinsa niadtong gamay nga dapit apan gibasa namo ang tibuok mantalaan. Ang mga presyo sa mga anunsyo, ang mga pahibalo sa mga natawo, mga kasal, ug mga namatay, tanan naghatag kanamo og gamay nga ideya sa kinabuhi sa U.S. panahon sa gubat. Sa kadaghanan sa ingon niana nga mga butang nga gidala sa mga submarino sa U.S. gitatakan ang bantog nga mga pulong ni MacArthur, “I shall return” (Mobalik ako). Ingon nga ang paglaom sa mga Pilipino gipataas ug gipalig-on niini nga saad, mao usab ang among mga kasingkasing gidasig sa saad sa Usa nga mas labaw pa, “Mobalik ako pag-usab.”

Apan kadto mga adlaw nga nakakat-on mi nga magduda ug magbantay pag-ayo. Maayo nga dili mosulti og klaro gawas sa labing suod nga mga higala. Mao nga nagduha-duha mi sa pagpaambit sa maayong balita bahin sa gubat nga nakaabot kanamo. Dili gyud mi sigurado kon kinsa ang among tinuod nga masaligan.

Tungod sa grabe nga kanihit misaka pag-ayo ang pagpangawat ug uban pang krimen. Ang mga bata mokapkap sa lapok sa kanal alang sa mga butang sama sa lansang, turnilyo ug bolt. Human hugasi, mabaligya kini sa mga ukay-ukay nga merkado. Nakakat-on ang mga tawo nga bantayan ang ilang labhonon sa sampayan basin mawala. Ang usa ka tukon nga kawayan nga gisulod sa bintana nga may rehas maoy usa ka paagi sa pagkuha sa mga sinina nga dili higot. Sa gabii mosaka ang mga lalaki sa mga poste aron putlon ang alambre sa kuryente. Sa among silingan naghimo sila og grupo sa mga tigbantay. Kon may pagduda nga may kawatan, ipatingog ang alarma ug ang tanan

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

magpasiga sa ilang suga samtang ang mga lalaki mogawas dala ang mga "bolo" (sundang) ug flashlight. Dali nga mius-os ang krimen sa among dapit. Usa sa among mga misyonaryo sa China nga nagpuyo duol kanamo giagawan sa iyang pitaka usa ka adlaw.

Lahi kaayo kini sa kahimtang sa wala pa ang gubat nga gamay ra kaayo ang krimen. Kaniadto among biyaan ang among balay nga walay tawo, abli ang tibuok ubos nga andana, ug walay butang nga makuha. Talagsa ra ang mga holdap ug pag-agaw og pitaka apan ang kahimtang sa gubat nag-usab niining tanan.

Ang mga Sutherland mibalik sa Palawan sa wala pa mobuto ang gubat. Walay balita bahin kanila nga nakaabot kanamo hangtod human sa gubat. Gibiyaan nila ang ilang balay sa Brookes Point ug midangop sa kabukiran. Dili sila makasurender sa dili pa ang deadline kay walay mga Hapon sa palibot nga ilang kasurenderan. Busa napugos sila nga mobalhin-balhin og dapit ug usahay hilom nga mosulod sa Brookes Point kon may kinahanglan sila didto. Daghan silag pag-atake sa malaria, nga kaylap kaayo niadtong dapita. Niadtong 1944 nakahimamat sila og pipila ka sundalo sa U.S. Navy gikan sa usa ka submarino nga nadugmok niadtong katubigan. Kining mga lalaki gitabangan sa mga gerilya ug nakakontak sa headquarters sa Australia.

Niadto usab nga panahona ang ilang gamay nga anak nga lalaki, si Alastair, may kaugalingong pag-ampo matag gabii. Sa dihang gipugos sa iyang Papa, miingon si Alastair nga nangayo siya sa Dios nga magpadala og submarino aron kuhaon sila gikan didto. Wala gyud kana mahunahunai sa mga ginikanan. Gisultihan sila sa mga sundalo sa navy nga may submarino nga gimandoan nga mokuha kanila usa ka gabii ug gidapit nila ang mga Sutherland nga mouban. Pagkalipay nila sa dihang, walay sapin ug gisul-ob ang gisi-gisi nga sinina, mibarog sila sa puthaw nga deck sa maong submarino. Natubag ang mga pag-ampo ni Alastair. Sa headquarters ni MacArthur, bisan sa iyang luya nga kahimtang, si Sandy gipangutana og tanang impormasyon nga iyang mahatag. Gitugotan sila nga mosulat sa ilang mga minahal sa Scotland apan gidid-an nga isulti kon giunsa nila pag-abot sa Australia. Ang ubang mga higala nga misyonaryo gikan sa Mindanao gikuha usab sa samang paagi.

Sa isla sa Panay usa ka grupo sa mga misyonaryong Baptist

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mitago sa kabukiran ug kalasangan niadtong islaha. Bisan pa nga ang mga sundalong Hapon anaa sa palibot sa nagkalain-laing higayon, niadto lang Disyembre 1943 nga ilang nakit-an ang tagoanan. Sa wala pa ang Pasko kining mga misyonaryo ug ang uban nga midangop uban kanila gipamatay sa mga sundalong Hapon.

Bisan pa sa mga kalisdanan, nakakuha mi og balita bahin sa dagan sa gubat, ilabina sa Europe. Usa ka buntag samtang nagbisikleta ko paingon sa siyudad aron mamalengke, usa ka Pilipino nga wala nako mailhi ang midapit sa akong kilid. Lipay kaayo siya sa balita nga iyang gipasa nga ang Italy napukan na sa mga Allied power. Niadtong Hunyo 1944, nadungog nako sa balita gikan sa Kunming ang bahin sa paglunsad sa Normandy. Bisan lapas na sa alas diyes sa gabii, kinahanglan gyud kong moadto sa pipila sa among mga higala nga misyonaryo sa silingan dala ang maayong balita.

Mabatyagan usab namo nga dili maayo ang dagan sa mga butang alang sa mga Hapon, bisan pa sa ilang propaganda. May mga timailhan sa nagkadako nga kakulba. Usa ka dakong kausaban sa dihang nakuha sa mga Amerikano ang Saipan. Kini mohatag og air base nga makaabot sa mainland sa Japan. Gisundan kini sa usa ka grabe nga kapildihan sa ilang Navy sa katubigan sa Pilipinas. Alang kanamo, paspas nga nagsaka ang mga presyo. Ang usa ka sako nga bugas mikabat kanamo og kapin sa pito ka gatos ka piso. Sigurado nga mosaka pa gyud ang inflation. Apan ang among pagsalig anaa sa Ginoo ug sa labihan ka dagku ug bililhong mga saad sa Iyang Pulong.

Sa sinugdanan sa okupasyon, usa sa mga ansiano nga Pilipino nangutana kon angay ba mi nga mohunong sa pagbayad sa yuta sa kapilya. Kay nahibalo ko nga igo ang pondo alang sa sunod nga bayad, miingon ko nga magpadayon mi samtang ang Ginoo naghatag sa among panginahanglan alang niini. Ang kanhi tag-iya mao ang asawa sa usa ka mahistrado sa Supreme Court, ug natingala siya nga makapadayon pa ang kongregasyon sa ilang pagbayad. Ang uban niyang mga utangan mihunong na sa pagbayad. Kadto usa ka higayon alang sa mga ansiano nga mopamatuod bahin sa kaayo ug gahom sa Dios bisan sa ingon niadtong lisod nga kahimtang. Sa ulahi, miduol ko sa usa ka Kristohanong negosyante nga Insik bahin sa posibilidad nga siya na una ang mobayad sa mortgage. Ang tigom mopirma og nota nga mobayad sumala sa ilang mahimo, ilabina human sa kagawasan.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Miuyon siya niini nga kasabotan ug pipila ka bayad ang nahatag kaniya apan human sa kagawasan gipapas niya ang nahabiling utang isip iyang gasa sa kapilya.

Makahimo ba ang Dios? Oo, makahimo gyud Siya! "Karon ngadto kaniya nga makahimo sa pagbuhat og labaw kaayo sa tanan natong gipangayo o gihunahuna, sumala sa gahom nga nagbuhat kanato, ngadto kaniya ang himaya diha sa simbahan pinaagi kang Kristo Jesus sa tanang kaliwatan, hangtod sa kahangtoran. Amen" (Eph. 3:20-21).

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 15

Kinabuhi sa Usa ka Internment Camp

"Magkontento kamo sa unsay anaa kaninyo: kay siya miingon, Dili gyud ko mobiya kanimo, ni mobiya kanimo sa hingpit." (Heb. 13:5)

Usa ka hapon niadtong Hulyo 1944, samtang may silingan nga misyonaryo nga mibisita kanamo, among nakita ang pipila ka opisyal nga Hapon nga paingon sa balay sa laing misyonaryo. Ang among bisita nagdali og biya agi sa likod aron anaa siya sa balay kon bisitahan siya nila. Wala madugay ania na sa among pultahan ang mga bisita nga dili namo gusto. Gimandoan mi nga mobarog tanan atubangan nila samtang gibasa nila ang usa ka proklamasyon, una sa Hapon, unya sa Iningles. Ang buot ipasabot niini mao nga dili na nila masiguro ang among kaluwasan tungod sa kaylap nga kagubot. Busa alang sa among kaugalingong kaluwasan, ibutang mi sa usa ka internment camp. Didto hatagan mi og "protective custody," usa ka hamis nga pulong nga dali namong nasabtan. Kinahanglang andam mi sa alas nuwebe pagkabuntag nga may usa ka maleta matag usa nga sudlan sa among mga sinina—ang tanan nga uban pa ihatag na kuno! Misupak si Anna nga kay masakiton man ang among anak nga babaye dili gyud mi makaandam sa ingon ka dali nga pahibalo. Apan mihunong siya sa pagsupak sa dihang gikuskos sa opisyal nga Hapon ang iyang tudlo atubangan sa iyang ilong ug miingon, "Kinahanglan andam mo ugma sa buntag o kon dili..." Mas maayo nga siya na lang ang may kataposang pulong sa ingon niana nga kahimtang.

Pagkalakaw dayon nila, gipadad-an og balita ang mga kaigsoonan sa San Juan. Daghan sila nga mianhi aron motabang kanamo. Ang among mga gamit, muwebles, ug mga libro dali nga gidala ngadto sa ilang mga balay aron tipigan. Hawan unta nila ang tibuok balay; apan kay dili man mi angay mokuha og bisan unsa, gidani nako sila nga magbilin og pipila ka muwebles sa balay. Tungod niini kadaghanan sa among personal nga mga gamit luwas nga nabalik kanamo human mi makagawas. Usa ka orasan nga mobagting nga walo ka adlaw ang kusog, usa sa among mga regalo sa kasal, ug pipila ka libro ang nawala.

Pagkabuntag miabot ang trak sa hukbo, nga puno na sa mga higala ug silingan. Gisabtan namo og medyo luag ang "usa ka maleta matag usa" ug dali namong gisugdan ang pagkarga og mga butang sa trak aron dili na sila makasupak. Usa sa among mga higala nagdala kanamo og usa ka basket nga prutas. Gibabagan sa mga sundalo ang paningkamot ni Anna nga isakay kini sa

trak—"Walay pagkaon!" Apan matag higayon mihunong si Anna nga mas duol og gamay sa trak. Sa kataposan nangamuyo siya sa usa ka sundalo nga morag mas mahigalaon og gamay. "Masakiton akong gamay nga anak nga babaye, kinahanglan niya kining prutas." Basin nahinumdom sa usa ka gamay nga babaye didto sa ilang balay, gisakay sa sundalo ang basket, ug misunod ang akong asawa. Sa kataposan ang mga batang lalaki ug ako misaka sa tailgate sa sobra ka puno nga trak ug migunit pag-ayo samtang nag-uyog-uyog kini paingon sa Santo Tomas.

Didto gipasabot kanamo og klaro nga dili mi makahigayon nga makigkomunikar sa among mga higala nga gibilanggo na didto. Ang mga pari ug madre nga Romano Katoliko ug ang mga Protestanteng misyonaryo gidasok tanan sa gymnasium aron magpabilin sulod sa usa ka gabii. Ang mga Hapon misulay apan napakyas sa pagtawag sa roll call ug sa paghimo og kahusay gikan sa kagubot. Sa unang higayon kasagaran dili nila madungog ang tubag kon tawgon ang mga ngalan. Human tawga og duha o tulo ka higayon ang ngalan sa usa ka madre may miingon nga namatay na siya pipila ka bulan na ang milabay. Unya miingon sila nga motubag mi pinaagi sa pagsulti sa among edad. Gitawag ang ngalan sa usa ka puti na og buhok nga Methodist ug sa labing kusog niyang tingog misinggit siya og "64." Kini nakapakatawa pag-ayo sa mga tawo mao nga gibiyaan kini nga paagi. Wala ko mahibalo kon giunsa pagsulat sa mga Hapon sa among mga ngalan sa ilang mga letra apan nakahibalo mi og gamay sa dihang gitawag nila si "Mr. Littlewood." Walay mitubag. Miatubang ko sa among higala nga si "Chips" Smallwood ug miingon, "Ikaw ang ilang gitawag." Apan wala siya motubag sa "Littlewood."

Ang gahi nga semento nga salog nga walay higdaanan ug ang panon sa mga lamok dili makatabang sa pagkatulog niadtong gabhiona. Pagbanagbanag gipalinya mi og tag-upat ug giihap, unya gikarga sa mga trak aron dad-on sa estasyon sa tren. Unya giihap mi sa among pagkanaog sa mga trak. Gipalinya tupad sa tren—giihap na usab. Sa tren—giihap na usab mga tulo ka higayon. Dayag nga naglisod sila sa pagkuha og parehas nga ihap matag higayon! Makapalagot kaayo alang kanila apan makalingaw kaayo alang kanamo bisan pa nga gitagoan namo ang among pagkatawa.

Niadtong hapona miabot mi sa tugkaran sa Agricultural department sa University of the Philippine sa Los Banos. Mga usa ka libo ug lima ka gatos ka binilanggo ang nauna na didto kanamo, ug taas nga mga bilding

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga gibahin-bahin og mga cubicle ang gitukod na. Kining mga bilding giatopan og dahon sa nipa. Dihay pribilehiyo nga wala sa ubang mga internment camp nga ang pamilya magkauban. Ang mga managtiayon nagpuyo sa usa ka cubicle imbes nga gilain sa lahi-lahing mga bilding. Si Len ug Ken may cubicle pipila ka pultahan ang gilay-on ug si Rose nakig-uban sa usa nga taliwala sa amo ug sa mga Paget, uban sa anak nga babaye sa mga Paget, sa Ceylon and India General Mission.

Usa ka komite sa mga binilanggo ang gitukod aron modumala sa mga kalihokan sa kampo ilalom sa pagbantay sa mga Hapon. Ang mga sundalong Hapon nagbantay sa palibot aron masiguro nga walay makaikyas ug aron mapalayo ang mga Pilipino nga malipay unta nga modala og pagkaon. Busa ang kasagarang mga binilanggo walay direktang kontak sa mga Hapon. Gihimo ang mga grupo sa trabaho aron ang matag tawo nga makahimo makaapil sa pag-atiman sa kampo. Si Anna naa sa grupo sa pag-andam sa pagkaon nga ang kadaghanang trabaho mao ang pagkuha sa bugas sa kadaghanan sa mga ulod, gagmay nga mga uod, ug hugaw. Nag-sign up ko sa maintenance ug usa sa akong mga trabaho, kauban ang usa sa mga pari, mao ang pagtukod og agianan taliwala sa duha ka bilding, nga giatopan og nipa. Busa nakakat-on ko sa paghigot sa atop nga nipa gamit ang uway. Ang mga batang lalaki mitabang sa kusina, apan dihay usab ilang espesyal nga mga klase ug si Rose nakapadayon sa pipila sa iyang mga leksyon.

Sulod sa pipila ka bulan ang among bahin sa kampo gilain gikan sa pikas; ug kay mga relihiyosong trabahante man mi tanan, ang among bahin gitawag og “Vatican City” o “Holy City.” Kay ang ospital anaa sa pikas tumoy, usa ka paagi nga makaadto mi didto mao ang ipadala sa ospital. Sa dihang giatake ko sa dengue, pipila ka adlaw ko didto. Tungod niini nakakontak ko kang Mr. Dayton ug nahatag nako kaniya ang pipila ka butang nga gihangyo sa iyang asawa nga akong dad-on kaniya. Ang iyang trabaho mao ang pagpalit og suplay sa pagkaon gikan sa mga Pilipino didto sa ganghaan. Sa ulahi si Anna nagka-beri-beri tungod sa kulang nga pagkaon mao nga kinahanglan siyang moadto sa ospital alang sa mga indyeksyon. Ang mga bitamina nga anaa gitipigan didto alang niadtong grabe ang panginahanglan.

Sa sinugdanan ang pagkaon medyo igo bisan yano kaayo. Wala kini molungtad ug wala madugay kulang na kaayo. Gusto namong hunahunaon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga ang matag kapildihan sa mga Hapon sa gubat gisundan sa pagkunhod sa rasyon. Sa ulahing bahin, ang kasagaran namo 700 ka calories matag adlaw matag tawo. Ang "Lugao" mao ang bugas nga gilat-an sa daghang tubig. Mao kana ang panguna nga sud-an. Usahay may baboy nga ihawon—dili kini moigo sa duha ka libo ka tawo. Dihay usa ka higayon nga may bulad ug itlog nga maalat. Ang kagutom makapalami bisan sa mga itlog nga medyo "baho na". Misulay mi og tanom og mga utanon o bisan unsa nga morag makaon. Tupad sa cubicle sa usa ka higala dihay punoan sa saging. Gipirito namo ang sulod nga bahin sa punoan ug ang mga gamot sa langsi na nga lana sa lubi. Nakuha namo ang lana pinaagi sa pagdawat og rasyon sa sigarilyo aron ibaylo. Sa talagsa nga higayon nga makakuha mi og saging gipirito pud namo ang panit ug gikaon. Gikan sa among kampo makita namo ang mga bakilid sa palibot nga lunhaw kaayo sa mga saging ug lubi.

Sa ulahi, ang "paril nga nagbulag" gikuha ug gawasnon na mi nga makig-uban sa uban. Wala madugay nadayag ang kalainan sa batasan sa duha ka bahin. Taliwala sa relihiyosong grupo, bisan dili tanan kanila magtutuo, dihay espiritu sa pagkamahigalaon, pagtagad sa uban, ug kaandam sa pagtabang. Bisan pa nga may pipila ka misyonaryo sa pikas bahin, ang kadaghanan usa ka sinagol nga grupo sa mga negosyante, mga propesyonal uban sa mga ubos nga klase sa mga palaaboy, mga babaye nga nagbaligya sa lawas, ug pipila ka marinero. Ang tensyon taliwala kanila misangpot sa away, kahakog, ug pagpahimulos sa uban. Human mi makagawas klaro nga ang uban nagtipig og pagkaon o nagbaligya niini sa mahal kaayo nga presyo, alang sa ilang hakog nga katuyoan.

Kanunay mi pangutan-on kon kadtong nabilanggo uban kanamo mas abli ba sa Ebanghelyo. Walay timailhan nga ang mga kalisdanan nakapahumok sa kasingkasing sa mga wala maluwas. Kasagarang ideya nga ang mga katalagman makapabalik sa mga tawo ngadto sa Dios. Basin tinuod kini sa pipila ka kaso, apan kasagaran dili kini mahitabo niana nga paagi. Sa Dakong Kasakitan, giingnan kita, ". . . ug gipaak nila ang ilang mga dila tungod sa kasakit, ug gipasipalahan nila ang Dios sa langit tungod sa ilang mga kasakit ug sa ilang mga samad, ug wala sila maghinulsol sa ilang mga binuhatan" (Rev. 16:10-11).

Usa ka bilding ang gigahin alang sa kapilya sa komite sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mga binilanggo busa ang regular nga mga serbisyo ug Sunday school nagpadayon. Ang mga Romano Katoliko ug mga Protestante may lahi nga mga serbisyo, siyempre. Kay daghan man kaayo ang lahi-lahing mga grupo, gitukod ang usa ka komite aron mohan-ay sa mga serbisyo ug mag-ilis-ilis sa mga mamumulong. Usahay ang usa ka liberal nga magwawali mopasiugda sa gugma sa tawo sa iyang isigkatawo. Alang kanako lisod kaayo hunahunaon ang paghigugma niadtong bantay nga Hapon nga may riple nga naglakaw sa gawas. Kausa gidapit ko sa paghatag sa mensahe sa buntag ug gipili nako ang pagwali bahin sa persona ni Kristo gikan sa unang kapitulo sa Mga Taga-Colosas.

Kadto mga higayon aron mas mailhan namo ang usag usa ug motahod sa pipila nga dili namo kauyon sa teolohiya. Ang Episcopal nga si Bishop Binstead nakaangkon sa among pagtahod sa dihang nagboluntaryo siya sa pagtabang sa usa ka emerhensya sa usa ka temporaryong ospital. Ang paghawan sa mga arinola panahon sa pagbuto sa disenterya dili makalipay nga trabaho. Ang mga Seventh Day Adventist matinud-anon sa ilang mga prinsipyo sa dili pagkaon og baboy ug sa pagbayad og ikapulo ug pagbantay sa Sabbath. Giingnan nako ang usa kanila, "Dili ko uyon sa pipila sa inyong mga prinsipyo, apan gidayeg nako ang inyong pagkinabuhi uyon niadtong inyong mga kombiksyon." Si Len ug Ken nakigsabot sa pipila kanila nga motrabaho sa kusina kon Sabado aron sila makapahulay kon Domingo.

Hapit tanan nagdala og pipila ka libro alang sa ilang kaugalingong gamit, mao nga gikasabotan nga tigomon kining tanan ug ibutang sa usa ka librarya diin magamit kini sa tanan. Usa ka hapon gisusi nako ang mga libro uban sa usa ka Anglican nga misyonaryo gikan sa Japan. Sa pagtan-aw sa "Life of Christ" ni Papin misud-ong siya ug miingon, "Maayo kana nga libro apan dili ka mouyon niini." Nahibalo siya kon asa ko nagbarog sa teolohiya. Didto nako naangkon ang panahon ug higayon sa pagbasa sa trilohiya nga "Mutiny on the Bounty," "Pitcairn Island," ug "Men against the Sea." Makapainteres kaayo kini, ug ang ikaduha nagpakita sa impluwensya ug kausaban nga miabot sa mga naluwas pinaagi sa usa ka kopya sa Balaang Kasulatan.

Ang pipila sa mga binilanggo nga mga magtutudlo gitudlo sa pagtudlo sa mga bata bisan pa nga kasagaran kinahanglan sila mag-diskarte kay kulang sila sa mga libro ug suplay. Usa sa mga pari adunay espesyal nga interes sa

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

pagtabang kang Len sa abante nga matematika. Si Rose sulod sa pipila ka panahon nahilig sa pag-sketch. Usa ka gabii dihay talagsaon ka nindot nga pagsalop sa adlaw. Ang langit natabonan sa malumo nga mga kolor nga pastel nga nakadani sa pagtagad sa daghan. Giingnan nako si Rose nga maayo unta kon makuha kana sa usa ka dibuho. Mitubag siya, "Pa, usa ra ka pintor ang makapintal niana!" Miingon ko, "Kinsa man kana?" Mitubag siya, "Ang Pintor nga bag-o lang nagpintal niini sa langit."

Samtang didto mi ang among mga sinina ug sapatos nagkadaot na. Ang among mga sapatos dili na molungtad, ilabina sa ting-ulan ug lapokon nga panahon, mao nga kasagaran nagsul-ob mi og "bakya," ang sapin nga kahoy sa mga Pilipino. Kausa nagkuha ko og usa ka piraso sa kahoy gikan sa dingding sa among cubicle aron himoon nga pares sa "bakya" alang sa akong kaugalingon. Usahay mas sayon ang magtiniil kay sa mosulay paglakaw sa lapok nga naka-"bakya." Usa ka hapon pipila sa mga lalaki ang gidala sa mga Hapon sa gawas sa kampo aron mamutol og sugnod sa kabukiran sa palibot. Nahibal-an namo sa ulahi nga gilakip sa mga Hapon ang gasto sa maong sugnod sa ilang mga expense account. Sa usa ka higayon gusto nila nga motrabaho mi alang kanila, nga nagtanyag sa manggihatagon kuno nga suhol nga 25 sentimos matag adlaw. Ang among komite nangayo og eksemsyon pinasubay sa Geneva Convention. Walay pulos kana sa mga Hapon, apan basin nawad-an na sila og paglaom sa kalidad sa trabaho nga among mahimo.

Usa ka pari miingon, "Nagpalambo kita og hait nga pagbati alang sa RUMOR." Tinuod kana! Mga tabi-tabi nga ang mga suplay sa Red Cross miabot na sa Santo Tomas Camp sa Manila; nga anaa na sa estasyon sa tren sa Los Banos; nga anaa na sa opisina sa Komandante nga Hapon. Mga tabi-tabi sa paglunsad sa mga Amerikano! Sa mga gabii dihay mainit nga mga panaglalis kon ang dalugdog ug kilat sa layo mao ba ang dahunog ug kidlap sa artilerya.

Maayo na lang kay napabilin usab namo ang among pagbati sa HUMOR. Miingon ang usa ka teologo, "Ang kinabuhi sa kampo naghimo kanato nga andam modawat. Andam kita modawat bisan unsa—inamag nga lugaw, inulod nga bugas, lunhaw nga tubig, sabaw nga walay karne—bisan unsa nga gitawag og pagkaon. Ug pagkamaayo nga tambal sa mga alerdyi—karaan na kining kasaysayan sa mga binilanggo."

Gibalita nga si Mr. Leith, usa ka British nga misyonaryo, nasayop sa iyang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sabaw nga gihunahuna niyang init nga tubig ug naghimo og tsa gamit niini—sama gyud sa usa ka Englishman. Dili gyud kana tinuod nga balita—ang sabaw wala gyud nianang kainit!

Usa ka babaye nga nagbasa sa mga instruksyon sa pagsulat og mga kard pauli, nga kinahanglan sa Iningles o Nipponggo, nadungog nga miingon, "Oh, sa Nipponggo nako isulat ang akoa. Hanas kaayo si Mama ug Papa niini!"

Panag-istoryahanay nga nadungog latas sa mga partisyon:
Mr. G. "Dili ko ganahan matulog nga busog kaayo ang akong tiyan."
Mrs. G. "Ayaw paghapa, paghigda nga nakatihaya."
Mr. G. "Mao man gyud—apan mohikap gihapon ang akong tiyan sa higdaanan."

Dihay pipila ka Dutch nga pari nga gidala sa kampo, ug naghimo sila og glee club. Busa usahay ang kalaay maibanan pinaagi sa usa ka konsyerto. Ang uban nagsulat og mga parody sa daan nga mga kanta bahin sa among kahimtang. Ang "They'll be Coming Round the Mountain when they come" maoy paborito. Dihay mga pasumbingay niini sama sa pagpatay sa daan nga itom nga torong baka (ang bugtong hayop nga panarbaho) aron usa ka adlaw mabusog mi. Ang mga pasaring bahin sa mga Hapon makalipay kaayo kay hamis kaayo kini nga dili mamatikdan niadtong mga ginoo.

Niadtong mga adlawa miagi ko sa usa ka espirituhanong kagubot. Grabe na ang kanunay nga gutom, apan lisod gyud nga makita ang akong mga anak nga gigutom apan wala magreklamo. Unya ang pagkakita sa mga tiil ug bitiis sa akong asawa nga nanghupong tungod sa beri-beri, usa ka sakit sa kakulang sa sustansya, dugang pa nga pagsulay. Gipataas namo ang tiilan sa iyang higdaanan aron makatabang sa sirkulasyon ug kanunay siyang moadto sa ospital alang sa mga indyeksyon sa bitamina. Niadtong panahona usa ka bersikulo ang balik-balik nga misantop sa akong hunahuna, "Magkontento kamo sa unsay anaa kaninyo" (Heb. 13:5). Morag dili gyud nako kini malikayan. Sa tungang gabii momata ko ug ang "Magkontento kamo sa unsay anaa kaninyo" mosantop sa hunahuna. Apan unsa man ang anaa kanako nga angay kontentohan? Usa ka walay sulod nga tiyan, usa ka masakiton nga asawa, gigutom nga mga anak, gamay nga kusog tungod sa pagkunhod sa timbang. Ang akong timbang mius-os ngadto sa 105 ka libra ug ang sa akong asawa ngadto sa 85. Wala mi kahibalo kon unsa na ang nahitabo sa among balay ug sa pipila namong gamit. Walay komunikasyon sa mga higala ug mga minahal; walay kasiguroan nga makagawas mi niini nga buhi. Magkontento sa unsay anaa? Sobra ko ka

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

relihiyoso aron isulti ang pagsukol sa sulod nako, apan morag sobra na ang gipangayo sa Ginoo niadtong panahona.

Misantop sa akong panumduman ang gisulat ni Apostol Pablo, "Nakakat-on ako, sa bisan unsang kahimtang nga ako anaa, nga magkontento niini. Kahibalo ako unsaon ang pagpaubos, ug kahibalo ako unsaon ang pagkadagaya: bisan asa ug sa tanang butang natudloan ako nga mabusog ug magutom, nga magmadagayaon ug makulangan" (Phil. 4:11-12). Ang sulod nga reaksyon nako mao nga si Pablo usa ka apostol, usa ka talagsaon nga Kristohanon, nga dili ako; apan unya kinahanglan nakong atubangon ang kamatuoran nga gisulat ni Pablo kadtong mga pulonga samtang nabilanggo siya sa Roma. "Magkontento sa unsay anaa kaninyo." Morag dihay babag sa hunahuna nga nagpahunong sa kinutlo niana nga bahin. Ang "unsay anaa kaninyo" morag kasagaran kulang ra man. Sa tinuod lang, gusto gyud nako nga makontento—apan dili ba kini mahimong iurong hangtod nga mabuhian na mi?

Dili! Kinahanglan nakong makat-onan ang leksyon sa pagkakontento didto mismo ug ilalom niadtong kahimtang. Morag nagpadayon kini sulod sa pipila ka panahon hangtod nga giingnan na lang nako ang Ginoo, "Kon gusto Nimo nga makontento ko, Ikaw ang kinahanglang mobuhat niini, dili nako kaya." Unya morag naabot na nako ang punto nga makapadayon ko sa nahabilin sa bersikulo, "kay siya miingon, 'Dili gyud ko mobiya kanimo, ni mobiya kanimo sa hingpit.' " Kadtong pamilyar nga mga pulong misidlak og bag-ong kahayag. Ang Dios wala mangayo nako nga makontento sa mga butang, sa kahimtang, kondili sa Iyang kaugalingon. Dili gyud kita makontento sa mga butang kay temporaryo ug lumalabay ra kini. Niining kalibotana dili gyud kita matagbaw sa atong kahimtang. Diha lang kang Kristo nga makaplagan nato ang pagkakontento. Mao kana ang paagi nga nakat-onan ni Pablo kining lisod nga leksyon—"Mabuhat ko ang tanang butang pinaagi kang Kristo nga nagpalig-on kanako." Ang Iyang grasya kanunay nga igo. Ang Iyang gahom nahimong hingpit diha sa atong kahuyang. Sama sa daan nga himno sa among pagkabata, "I have Christ, what want I more" (Ania kanako si Kristo, unsa pa may akong gikinahanglan). Bisan unsa pa ang kahimtang, si Kristo igo na nga mopuno sa kasingkasing ug hunahuna. Siya lang ang makatagbaw. "Ang pagkadiosnon uban ang pagkakontento dako nga ganansya."

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 16

Kagawasan gikan sa Pagkabilanggo

"Umari kamo ug tan-awa ang mga buhat sa Dios: makalilisang siya sa iyang mga binuhatan ngadto sa mga anak sa tawo." (Psa. 66:5)

Usa ka adlaw usa ka katungdanan, nga nakalimtan na nako karon, ang nagdala nako sa gymnasium sa ubos nga bahin sa kampo. Daghang lalaki ang gipapuyo didto ug sa usa ka aparador tupad sa higdaanan sa usa ka lalaki gisulat kining mga pulonga:

"Sept. 20 – Labing ngil-ad nga lamaw nga akong natilawan.
Sept. 21 – Labing tam-is nga musika nga akong nadungog."

Ang tam-is nga musika dili tingog sa usa ka symphony orchestra o martsa sa usa ka military band. Niadtong buntaga nadungog namo ang layo nga hagong sa usa ka grupo sa mga bomber. Sa hawan nga langit ug hayag nga adlaw nakita namo sila didto sa layo, sama sa usa ka panon sa langaw. Sa ulahi nadungog ang dahunog sa mga bomba nga mibuto sa layo. Walay pagduha-duha kon kang kinsang kiliran sila. Sa kasuko sa mga bantay nga Hapon, ang mga binilanggo naghugyaw sa kalipay sa unang timailhan sa pagbalik sa mga Amerikano. Ang bantog nga mga pulong ni MacArthur nahimo nang tinuod, "I shall return."

Usa lang ka adlaw ang ilang kaulahi sa among ika-22 nga anibersaryo sa kasal! Niadtong gabhiona samtang naglingkod mi sa gawas sa among barracks ug naghisgot sa nahitabo niadtong adlawa, dihay usa ka hayag kaayo nga kidlap. Pipila ka segundo ang milabay ang tingog sa usa ka grabe nga pagbuto miabot sa among dalunggan. May usa nga nakahinumdom sa pag-ihap sa gilay-on tali sa kidlap ug sa tingog ug gikuwenta nga duol kadto sa Manila. Dili mi sigurado kon usa ba kadto ka barko nga puno sa bala sa Bay o usa ka dako nga tipiganan sa bala.

Sa ulahi matag higayon nga makit-an ang mga eroplano sa Amerikano, gipakita sa mga binilanggo ang ilang kalipay pinaagi sa pagwarawara, dili og panyo kondili og mga habol. Nakapalagot kaayo kini sa mga bantay. Ang pipila ka binilanggo gisagpa tungod niini. Busa gimando nga matag higayon nga motingog ang air-raid alarm, ang tanan kinahanglang moadto dayon sa ilang barracks ug magpabilin didto hangtod nga motingog ang "All Clear." Wala kaayo kini makausab kay sa panahon nga makadawat ang mga awtoridad sa among kampo sa opisyal nga pulong bahin sa air raid,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

hapit na kini mahuman!

Padayon nga nagkagrabe ug nagkakritikal ang kahimtang sa pagkaon. Nahibal-an nga ang mga Hapon may daghang bugas nga gitipigan sa usa ka bodega isip reserba alang sa umaabot nga emerhensya. Dayag nga ang mga bantay nga Hapon nanguha niini ug dili sila masaligan. Busa ang Komandante mihangyo sa komite sa kampo nga mohatag og mga lalaki nga mobantay sa bodega, mas maayo kon mga misyonaryo. Busa nahitabo ang ironiko nga kahimtang nga ang mga binilanggo mao ang nagbantay sa mga suplay nga gihikaw kanila!

Uban sa blackout matag gabii, ang mga gabii gigugol sa mga grupo sa mga tawo nga nag-istoryahanay. Ang paborito nga hisgotanan? Pagkaon! Unsa ang unang butang nga gusto nimong kaonon inig kagawas nato? Tanang klase sa resipe ang gimugna ug gibinayloay. Laing hisgotanan mao ang dagan sa gubat. Asa kaha una molunsad si MacArthur? Sa Santo Tomas Camp sa Manila kana hilom nga gipahibalo pinaagi sa loudspeaker. Usa ka ilado nga tigbalita ang nakalikay sa mga Hapon pinaagi sa paggamit sa iyang tinuod nga ngalan imbes sa iyang ngalan sa radyo. Siya ang nagpahibalo sa mga buluhaton matag gabii. Usa ka gabii gitapos niya, “Don’t be late! But better Layte than never.” (Ayaw pag-ulahi! Apan mas maayo nang ulahi [Leyte] kay sa wala gyud.)

Unsa kaha ang umaabot alang kanamo? Dili gani mi sigurado kon unsay nahitabo karon, labi na ang umaabot. Nagkadaghan ang kalihokan sa kahanginan. Nadungog ang paglihok sa mga sundalo sa gabii. Ang among mga minahal sa balay, nga nagbasa sa mantalaan ug naminaw sa radyo, basin mas nahibalo pa bahin sa gubat kay kanamo nga anaa mismo sa taliwala niini!

Ang tanan nagtag-an sa estratehiya ni MacArthur. Ang mga Amerikano milunsad na sa Mindoro ug nagtukod og airbase sa San Jose. Ang morag mahitabo alang kanamo mao nga ang paglunsad sa Luzon didto sa Batangas aron moduol sa Manila gikan sa habagatan. Morag parehas og ideya ang mga Hapon kay sa gabii nadungog namo ang mga sakyanan nga paingon sa habagatan. Kon mao kini ang estratehiya, mahimong maluwas mi sa dili madugay!

Niadtong Enero 7 sa kaadlawon nakamata mi ug namatikdan nga morag dihay dili kasagaran nga kalihokan sa bilding

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

diin nagpuyo ang mga Hapon, duol sa ganghaan. Ang pipila sa Amerikanong komite gipatawag aron itugyan ang mga rekord. Ang komandante ug ang iyang mga kauban milakaw sa wala pa mobanag. Giingnan nila ang komite nga kami na lang ang bahala sa among kaugalingon. Apan, kay may liboan ka sundalong Hapon sa palibot, kinahanglan magpabilin mi sa kampo. Pagbanagbanag gipataas ang Stars and Stripes ug ang Union Jack sa mga tukon nga kawayan. May usa nga nanghulam sa trumpeta ni Ken aron tugtogon ang mga nasyonal nga awit samtang ang tanan mibarog ug misaludo. Niadtong gabhiona pinaagi sa loudspeaker naminaw mi sa pipila ka balita—ang mga Amerikano milunsad na sa Lingayen Gulf ug nagpadulong sa habagatan paingon sa Manila. Nadungog pa gani namo si President Roosevelt nga nagsulti gikan sa Washington.

Wala madugay nakaamgo mi nga sa among kahinam wala mi nagbuhat nga maalamon. Uban sa mga sundalong Hapon sa palibot maalamon nga dili makadani sa ilang pagtagad. Human niadto, ang mga balita gipasa nga mas mabinantayon. Ang mga Pilipino sa palibot wala madugay nakahibalo nga milakaw na ang mga Hapon ug nagsugod sa pagdala og mga suplay. Ang mga promissory note nga bayran human sa kagawasan dali nga gidawat. Dayon tulo na ka kan-anan matag adlaw imbes nga duha, mas lain-lain, ug mas daghan. Walay duhaduha nga kini gikan sa Ginoo aron palig-onon mi alang sa mga adlaw nga umaabot. Uban ang mas daghang pagkaon nagkakusog mi ug imbes nga maluya nga maglisod paglakaw, morag gusto na namong dugangan og gamay nga kadasig ang among lakang. Giablihan sa komite ang bodega ug giapod-apod ang bugas, usa ka gidaghanon matag tawo. Duha ang katuyoan niini. Una, nahadlok sila nga kon mahibal-an sa mga sundalo kadtong tipig nga bugas, kumpiskahon nila kini. Ikaduha, kini tipigan sa matag pamilya isip reserba basin moabot pa ang kakulang. Laing tagana nga nakaluwas sa kinabuhi sa daghan kanamo.

Human sa unom ka adlaw, mibalik ang mga Hapon, nga nakapaguol kaayo kanamo. Dayag nga naulawan sila ug sigurado nga gibadlong tungod sa pagbiya kanamo. Ang ilang estrikto ug madaugdaugon nga batasan maoy timailhan niini. Usa ka binilanggo ang hilom nga migawas sa gabii aron mangitag pagkaon ug nagkamang pabalik ilalom sa koral. Dayag nga nasaypan niya ang mga senyas sa iyang kauban sa sulod kay nakita siya sa mga bantay ug gipusil. Sulod sa pipila ka oras ang komite nakiglalis sa mga Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

bahin sa pagdala niining tawhana sa ospital aron matambalan. Sa dihang mitugot na ang komandante, ulahi na—patay na ang tawo. Laing lalaki ang gipusil tungod sa pagduda nga misulay siya pag-ikyas.

Ang mga balita nga mikaylap sa kampo nakapatuo sa mga Hapon nga may radyo nga gitago sa kampo. Giputol nila ang kuryente (sa wala pa ang mga transistor ug mga radyo nga de-baterya). Si Dr. Nance sa ospital mipugos nga kinahanglan may kuryente didto aron mapreserbar ang pipila ka nahabiling tambal. Ang tinuod, didto usab ang radyo! Usa ka adlaw gimandoan mi nga mobiya sa among barracks ug manglinya sa dalan. Sulod sa pipila ka oras nagbarog mi sa init nga adlaw samtang gisugdan sa mga bantay ang pagsusi sa among mga puy-anan. Misupak ang mga binilanggo nga dili nila angay susihon ang among mga kwarto samtang wala mi didto. Sa kataposan, napugos sila nga mouyon kay daghan kanamo ang mibalik na lang sa among barracks. Giingnan ang mga Hapon nga mahimo silang magpadayon sa ilang pagsusi apan mobarog mi sa gawas ug motan-aw. Ang tinuod medyo makalingaw kadto tan-awon. Ang mga partisyon hinimo sa "sawali" (hinabol nga kawayan nga gisipi og nipis kaayo). Gibayaw sa bantay ang usa ka hinimo-sa-balay nga motto nga papel aron tan-awon kon unsay naa sa luyo niini! Walay lain kondili ang nipis nga partisyon!

Dihay dugang pagkunhod sa mga rasyon. Ang mga tawo nangamatay sa kagutom. Kinahanglan nga hatagan og gamay nga dugang ang pipila ka lalaki aron may kusog sila sa pagkalot og lubnganan. Kaduha ko nahimong tigdala sa lungon— ang yano nga lungon gidala ngadto sa lubnganan sakay sa gamay nga kariton nga gigamit sa paghakot og basura! Usa sa akong gidala niining paagiha mao ang usa ka tigulang nga Presbyterian nga misyonaryo, si Mr. Blair, nga daghang tuig nag-alagad sa Korea ug naabtan sa Manila tungod sa gubat. Ang usa pa mao si Dr. MacGill, usa usab ka Presbyterian nga nag-alagad sa Lucena ug daghan kaayog nabuhat sa pagbag-o sa Tagalog nga Biblia. Laing daan nga higala nga akong gidala ang lungon mao si Leslie Wolfe sa Disciples, Church of Christ. Usa usab siya ka eskolar sa Tagalog ug namatay pipila ka adlaw human mi makagawas.

Ang nagkadaghan nga kalihokan sa gubat sa among palibot nakapakombinsir kanamo nga kritikal kaayo ang kahimtang. Gibalita nga ang mga sundalong Amerikano misulod sa Manila niadtong Pebrero 3, 1945, ug diretso nga miadto sa Santo Tomas Camp. Subo lang kay human sa ilang kagawasan, ang mga Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mipabuto sa kanyon ngadto sa mga bilding sa unibersidad ug ang uban namatay ug ang uban nasamdan. Gikan sa among kampo makita namo ang mga lungsod nga nagdilaab. Nasuko pag-ayo ang mga Hapon nga human sa tanan nilang propaganda gidawat gihapon sa mga Pilipino ang mibalik nga mga Amerikano.

Sa kataposan, miingon ang mga Hapon nga wala nay bugas ug gihatagan mi og kataposang rasyon sa "palay" (bugas nga wala pa makuhaan og upa). Gipasidan-an mi sa among mga doktor nga dili kini kaonon nga wala makuha ang upa. Uban sa among luya nga tiyan basin makamatay kini. Mao ba kana ang gilaoman sa among mga kaaway? Kay walay galingan sa bugas, ang mga tawo misulay og lain-laing paagi sa pagkuha sa upa. Nagkuha mi og gagmay nga bloke sa kahoy ug gikiskis kini og kusog sa "palay" sa usa ka bagis nga lamesa ug dayon gipaypayan aron mawala ang upa. Hapit tibuok adlaw ang among gigugol aron makaandam og igo nga bugas alang sa usa ka adlaw. Klaro nga panahon na sa paggamit sa mga reserba nga gihatag kanamo kaniadto. Usa ka minahal nga sister, usa ka tigulang nga misyonaryo nga gamay ra mokaon, nagdala sa pipila sa iyang bugas kanamo. Dili siya kaayo positibo bahin sa pagbalik sa mga Amerikano ug gibati niya nga dili maalamon ang among paggamit sa among suplay. Apan, gipakita sa Ginoo kaniya nga angay siyang mopaambit kanamo.

Niadtong hapon sa Pebrero 22 pipila ka misyonaryo ang mibati nga ang emerhensya nagkinahanglan og espesyal nga panahon sa pag-ampo. Hapit na mahurot ang suplay sa pagkaon. Sa among pamilya igo na lang alang sa duha pa ka gamay nga kan-anan pagkaugma. Human niana, unsa may among buhaton? Mosalig sa Ginoo, kay ang among mga panahon anaa sa Iyang mga kamot. Wala madugay human sa tigom sa pag-ampo, gidasig ang among mga kasingkasing sa pagkakita sa mga bomber sa U.S. nga nag-atake sa mga dapit palibot sa kampo. Makita gyud namo ang mga bomba nga nangahulog gikan sa mga eroplano. Pagmata namo sa kagabhion, morag mas hilom kay sa naandan—unsa kaha ang kahulogan niana? Bisan tuod nailhan namo nga posible nga dili mi makagawas niadtong kasinatian nga buhi, wala gyud mi magtuo nga mahitabo kana. Masaligon mi nga atimanon mi sa Ginoo, ug nagpahulay sa Iyang mga saad nga luwason Niya mi.

Pagbanagbanag sa ika-23 sa Pebrero mibangon mi aron magpasiga og kalayo ilalom sa usa ka lata diin anaa ang katunga sa among nahabiling bugas. Mapasiga namo kana sa dili pa ang roll call sa alas siyete diin manglinya mi tanan

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sa dalan aron ihapon. Apan, may balita nga ang roll call ulahi na niadtong buntaga. Human mi maluwas nadungog namo nga ang mga Hapon nagplano nga ipusil kanamo ang mga machine gun inig linya namo alang sa roll call. Usa o duha sa mga binilanggo ang nakahimo sa hilom nga paggawas sa kampo usa o duha ka adlaw sa wala pa. Pinaagi sa kontak sa mga gerilyang Pilipino nakakontak sila sa headquarters ni MacArthur bahin sa makaluluoy nga kahimtang sa kampo.

Mga alas siyete milupad ang mga eroplano ibabaw sa kampo ug dihay butang nga nahulog gikan kanila. Unang hunahuna—naghulog sila og suplay sa pagkaon. Apan dili—mga paratrooper kadto! Pagkadako sa kahinam! Usa sa mga eroplano, human ihulog ang iyang karga, mi-ubos og lupad ibabaw sa kampo ug sa lawas niini sa dagkong mga letra among nakita ang "RESCUE." Pipila ka tuig ang milabay sa dihang gisaysay nako kini nga estorya sa habagatang bahin sa U.S. usa ka kanhi G.I. ang miduol nako human sa serbisyo ug miingon nga siya ang nagpintal niadtong pulonga. Gimandoan siya nga ipintal ang pulong apan wala gyud siya mahibalo hangtod niadtong gabhiona kon unsang pagluwas kadto.

Unya mibuto ang tanan! Ang kahinam nakapahikalimot kanamo sa kapeligrohan sa naglupad nga mga bala. Midalidali og sulod si Len ug miingon, "Ibutang ang nahabiling bugas sa kana nga kaldero!" Mi-ukbo mi ug gipaypayan ang gamay nga kalayo. Kay mga police deputy man mi, si Ken ug ako gimandoan nga moagi sa mga barracks ug sultihan ang mga tawo nga mohapa sa ilang barracks. Walay pulos kadto—gikataw-an mi sa mga tawo! Si Anna ug Rose midagan nga nagkupot og kamot ngadto sa atubangan sa barracks aron makakita og usa ka Amerikanong sundalo. Wala mi kahibalo nga gitawag diay sila og G.I. o nganong ingon niana. Usa kanila misinggit, "Sulod mo diha ug hapa, nagdula mo sa kamatayon!" Usa ka tigulang nga lalaki sa silingang barracks mitapik sa likod sa usa ka machine gunner ug gidasig siya.

Giputol sa mga gerilya ang mga koral nga alambreng tunokon ug misulod gikan sa tanang kiliran. Ang paglukso sa mga paratrooper mao ang ilang senyas sa paglihok. Ang mga Hapon hapit na unta mag-ehersisyo sa buntag sama sa naandan, ang mga armas gitapok sa kilid. Wala silay higayon nga makig-away o makaikyas. Samtang nagdali-dali mi og kaon sa among bugas, ang mga amphibious tank misulod sa kampo. Mitabok sila sa Lake Laguna de Bay. Sila unta ang mokuha sa mga babaye ug mga bata, apan bisan ang mga lalaki misaka

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

usab. Ang monitor sa among barracks misulay sa pagpabilin og gamay nga kahusay, apan nakapalangan lang kini kanamo sa pagsakay sa mga tank.

Midampot mi og tag-usa ka maleta ug miadto sa usa ka hawan nga dapit; ug gidani nako si Anna ug Rose nga mosakay, apan gusto nila nga magkauban mi tanan. Misinggit ang mga sundalo “Mga babaye ug mga bata lang!” apan sa dihang nakita nako ang mga pari nga nagsul-ob sa ilang sutana nga nanaka, nasuko ko. Basin ang ilang sutana ang naghimo kanila nga kuwalipikado! Usa ka tigbalita ang nakakuha kang Ken, nakuha ang iyang ngalan, ug ang ngalan sa iyang lola sa Buffalo. Pahibaloon siya. Gisultihan siya ni Ken bahin kanamong uban, apan ang balita naghisgot lang kang Ken. Busa sulod sa napulo ka adlaw ang pamilya ni Anna nagtuo nga si Ken lang ang nahabiling buhi.

Giingnan mi nga mosugod og lakaw pagawas sa kampo. Usa ka G.I. ang milabay kanamo og chocolate bar nga among gibahin-bahin sa among lima. Pagkalami niini! Ubay sa dalan gihatagan mi sa mga Pilipino og pipila ka saging ug hilaw nga itlog nga among gikaon samtang naglakaw og hinay. Ang uban nga kapoy na kaayo sa pagdala og bisan unsa gibiyaan na lang ang mga maleta sa daplin sa dalan. Dihay makinilya nga nahimutang didto! Usa ka opisyal ang nagdasig kanamo, “Palihog dali-dali mo!” Gikuha niya ang akong maleta ug gidala kini alang kanako aron mapaspas ang paglihok. Liboan ka sundalong Hapon ang anaa sa palibot ug pila ka milya pa mi gikan sa linya sa mga Amerikano. Sa dakong dalan sa habagatan sa Manila pipila ka sundalo ang nagtudlo kanamo nga magpadayon paingon sa baybayon.

Sa ulahi nahibal-an namo nga ang orihinal nga plano mao ang pagkuha sa kutob sa mahimo sakay sa mga tank tabok sa lanaw. Ang uban magmartsa paamihanan sa dakong dalan ug, gipanalipdan sa mga sundalo ug gerilya, makig-away pabalik latas sa linya sa mga Hapon ngadto sa kasundalohan sa mga Amerikano. Apan, kay paspas kaayo ang mga amphib ug gamay ra ang pagsukol nga ilang nasugatan, mitanyag sila nga mobalik sa baybayon ug mokuha og laing karga.

Samtang nagbarog mi sa baybayon ug naghulat, ang mga bomba sa kanyon sa mga Hapon nagbuto duol ra kaayo. Usa ka binilanggo nga nagtipig og usa ka garapon nga kayumanggi nga asukar nag-agi sa linya ug nagtanyag sa tanan og usa ka kutsara—ang unang asukar nga among natilawan sulod sa pipila ka bulan. Usa ka bantog nga photographer sa LIFE ang nagkuha og mga litrato, apan wala gyud ko makaabot sa mga panid niadtong magasina. Sa ulahi misulay ko pagkuha sa pipila niadtong

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mga litrato gikan sa mga ahensya sa balita. Nakakuha ko og pipila, apan walay usa nga amoa o sa among mga higala. Nakakuha usab ko og army film sa pagluwas ug sa usa ka mubo nga gutlo didto mi nga nagbarog nga magkauban sa wala pa mosugod paingon sa baybayon. Ang kahinam lang ang nakapadayon kanamo sa paglakaw niadtong tulo ka milya nga panaw.

Human sa pipila ka panahon mibalik ang mga amphib ug misakay mi niini. Ang mga bagahe gibiyaan—dad-on na lang kini sa ulahi kon may lugar pa. Dili gyud kini bililhon apan nakuha gihapon namo. Ang pipila sa mga amphib gipusil samtang mitabok sa lanaw ngadto sa usa ka dapit duol sa Calamba nga niadtong panahona anaa na sa luyo sa linya sa mga Amerikano. Samtang naghulat mi sa baybayon usa ka Pilipino ang nagbaligya nako og linutoan nga kan-on sa mahal kaayo nga presyo. Apan wala nay labot; gawasnon na mi, luwas, maayo, ug magkauban tanan. Wala madugay miabot ang mga trak aron dad-on mi sa Bilibid, usa ka bilanggoan sa Muntinlupa. Ang kanhi nga mga piniriso nabuhian o nakaikyas. Ubay sa dalan ang mga Pilipino naghugyaw og "Mabuhay" ug gihimo ang senyas sa kadaugan. Sa ulahing bahin sa hapon niadtong makapahinam nga adlaw misulod mi sa laing bilanggoan, apan kini nga usa may Stars and Stripes nga nagwarawara sa ibabaw. Bisan tuod dili pa ko Amerikanong lungsoranon niadto, dihay kalipay sa pagtan-aw sa maong bandila.

Akong kinutlo ang usa ka balita nga pinetsahan og Pebrero 24 nga migawas sa usa ka mantalaan sa Buffalo: "Miatake gikan sa langit, sa yuta, ug sa tubig sa teritoryo sa kaaway pagbanagbanag sa Biyernes, ang mga sundalong Amerikano ug mga gerilyang Pilipino naghatag og kagawasan sa 2146 sa civilian internment camp sa Los Banos. . . . Duha lang sa mga binihag ang nasamdan sa mubo nga gubat sa kampo ug sa sunod-sunod nga panagsangka batok sa mga sniper. Duha sa mga miluwas ang namatay ug duha ang nasamdan . . .'Walay mas makatagbaw pa sa kasingkasing sa usa ka sundalo kay niini nga pagluwas.' miingon si Gen. Douglas MacArthur. 'Mapasalamaton kaayo ako. Ang Dios sigurado nga uban kanamo karong adlawa.' "

Gibanabana sa mga awtoridad sa militar nga kon maluwas nila ang 75% sa mga binilanggo ubos sa ingon nga kahimtang, giisip na kana nga malampuson nga misyon. Ang naluwas 100%, ug gamay ra kaayo ang nasamdan o namatay. Duha ka adlaw human niadto, nagpahigayon ang chaplain og serbisyo sa pagpasalamat alang sa mga binilanggo ug sa mga sundalong miluwas kanila. Sigurado gyud nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

daghan kaayo mig angay ipasalamat sa Ginoo. Siyempre nagpasalamat usab mi sa mga tawo nga nagpameligro sa ilang kinabuhi aron sa pagluwas kanamo. Matud pa sa chaplain, sa dihang gipangayo kon kinsay moboluntaryo sa delikado nga misyon, ang tibuok grupo mitubag. Apan human namo hatagi og saktong pagtahod ang kaisog sa mga sundalo ug mga gerilya ug ang kahusay sa ilang plano, kinahanglan namong ilhon ang kamatuoran sa giingon ni MacArthur, "Uban gyud kanato ang Dios karong adlawa." Dunay usa ka lalaki nga miingon nako nga wala pa gyud siya makaapil sa gubat diin ang tanan nahitabo nga sakto kaayo sumala sa plano.

Ang akong higdaanan niadtong Biyernes sa gabii usa ka gahi nga puthaw nga katre—kinsa may nahibalo pila na ka kriminal ang nakatulog didto! Gikuha nako ang akong Biblia ug gibasa ang Salmo 66; morag gisulat gyud kini alang niadtong espesyal nga higayon! "Gihimo niya nga mamala nga yuta ang dagat: milabang sila sa suba nga naglakaw." Wala gyud damha ni David ang mga amphib! "Gipasakay mo ang mga tawo ibabaw sa among mga ulo; milabang kami sa kalayo ug sa tubig: apan gidala mo kami ngadto sa dapit nga madagayaon." Makalimtan ba gyud namo kadtong mga eroplano, ug ang mga paratrooper nga nangatagak taliwala kanamo? Oo, nasayod ko nga eisegesis kini ug dili exegesis, apan dako gyud kini nga kahupayan nako niadtong gabhiona. "Dali ug paminaw, kamong tanan nga nahadlok sa Dios, ug isugilon ko kon unsa ang iyang gibuhat alang sa akong kalag. . . Dalaygon ang Dios, kinsa wala magsalikway sa akong pag-ampo, ni magkuha sa iyang kaluoy gikan kanako."

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 17

Pauli na sa Balay!

"Paabota kanimo ang pagpanghupaw sa binilanggo; sumala sa kadako sa imong gahom, panalipdi ang mga gitakda nga mamatay." (Psa. 79:11)

Nadungog gyud sa Ginoo ang among pag-agulo ug gipanalipdan kami niya. Karon, unom ka semana mi sa Bilibid nga naghulat sa pagpauli sa among nasod. Wala kaayo makapangandam og maayo ang mga awtoridad sa militar alang kanamo. Si Anna ug si Rose natulog sa gahi nga semento nga salog sulod sa pipila ka gabii una pa sila mahatagi og habol. Ako ug ang mga anak nga lalaki didto sa mga gahi nga puthaw nga katre. May gihatag nga pagkaon, apan alang kanamo morag diyutay ra. Unya nahibal-an namo nga sa Santo Tomas Camp daghan kaayo ang pagkaon. Ang Red Cross nagdala pa gani og kape ug donut. Ang gigutom nga mga binilanggo didto mikaon og hilabihan ug nag-antos tungod niini. Daghan ang nasakit og grabe. Busa sa Bilibid, gilimitahan una mi alang sa among kaayohan. Apan nakit-an sa mga binilanggo ang basurahan—ang mga sinaw nga lata giisip pa gihapon nga bahandi. Ug sa daghan niadtong mga lata may nahabilin pa nga pagkaon! Dili masabtan sa mga G.I. ang ilang kapwa Amerikano. Ug kami, dili usab namo masabtan nganong nagreklamo sila bahin sa pagkaon. Gisalikway nila ang scrambled egg nga gihimo gikan sa de-lata nga powdered egg—alang kanamo daw pagkaon kini sa hari. Bulan na man gud mi nga wala makatilaw og itlog. Usa ka adlaw, nasimhot namo ang humot sa bag-ong luto nga pan—tuig na nga wala mi kasimhot og ingon niana! Apan nasubo mi kay wala mi nila hatagi hangtod sa sunod nga adlaw. Sa sinugdanan kinahanglan pa nilang ipadala ang pagkaon pinaagi sa parachute gikan sa eroplano kay dili makaabot og dali ang mga trak.

Sa ikaduhang adlaw, usa ka MK (anak sa misyonaryo) ang miingon nako nga dunay lalaki nga nangutana bahin sa mga misyonaryo nga "Plymouth Brethren." Wala madugay nakit-an nako si Homer Grob nga nagtrabaho sa hospital unit nga gitukod didto. Taga-Cleveland si Homer ug sa ulahing mga tuig mibalik siya sa Pilipinas isip misyonaryo sulod sa pipila ka panahon. Pinaagi kaniya nailhan namo ang ubang mga Kristiyano ug nakabaton mi og maayong panag-uban. Sa gabii, mobuklad mi og habol sa yuta ug magpuli-puli sa pag-ambit sa Pulong. Usahay giambitan usab mi nila sa mga lamiang pagkaon nga ilang makuha. Kadto mga panahon sa kalagsik ug pagpabaskog sa espiritu alang kanamong tanan.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Daghang Pilipinong sibilyan nga nasamdan ang giatiman sa ospital, ug nahibal-an namo nga ang among suod nga higala nga si Maria Calica pasyente didto. Si Mr. ug Mrs. Calica ug ang ilang pamilya nagpuyo sa Canlubang Sugar Estate sa Laguna. Nailhan namo sila pinaagi ni Mrs. Dayton ug sa iyang pamilya nga taga-didto usab. Niadtong Mayo 1941, ako ug ang mga anak nga lalaki, uban sa usa ka Pilipinong ebanghelista, nag-ebanghelyo sa daghang lungsod. Usa ka gabii mi sa Canlubang niadto, nagpahigayon og gospel meeting, ug mipuyo sa balay sa mga Calica.

Didto sa ospital sa Bilibid, gisugilon niya nako ang iyang estorya. Sa gubat palibot sa Canlubang, usa ka bomba ang midugmok sa ilang balay ug namatay ang iyang anak nga lalaki. Siya ug ang ubang sakop sa pamilya nasamdan, ug nawala ang tanan nilang kabtangan dinhi sa kalibotan. Naluwas niya ang iyang Biblia nga Tagalog ug gipakita niya nako kon pila ka panid ang namantsahan sa iyang dugo. Unsa may akong ikaingon aron sa paghupay niining minahal nga igsoon? Siya pa hinuon ang naghupay kanako! Taliwala sa iyang mga luha miingon siya, “Apan nahibalo kita nga ang tanang butang nagtinabangay alang sa kaayohan sa mga nahigugma sa Dios.” Babaye siya nga mainampoon kaayo ug may madaugon nga pagtuo. Hangtod sa iyang pagpanaw mga 35 ka tuig ang milabay, nagpabilin siya nga matinud-anon nga kauban sa pag-ampo. Didto sa ospital gihangyo niya ako nga kon mahimo kuhaan ko siya og pipila ka Testamento o mga bahin sa ebanghelyo gikan sa chaplain. Nagpahigayon siya og Bible class ug nagsangyaw sa ubang mga pasyente samtang nagtapok sila palibot sa iyang higdaanan. Niadtong 1950’s, didto sa iyang balay sa Canlubang nga dunay bahin mi sa pagtabang sa pagtukod og lokal nga simbahan.

Siyempre nabalaka mi bahin sa mga magtutuo sa San Juan, sa kapilya, ug sa among balay. May balita nga nakaabot kanamo sa dihang nahimamat namo si Ismael Alfonso, usa sa mga batan-ong lalaki gikan sa San Juan. Nagdrayb siya og trak alang sa mga Amerikano. Dili pa luwas ang Manila kay daghan pang Hapon nga sniper ang nagbabag sa dagkong mga building ug sa Walled City. Sa tabang sa chaplain, nakakuha mi og pass aron ako ug ang mga anak nga lalaki makasakay sa iyang jeep paingon sa Manila. Pagkadaot ug pagkaguba ang among nakita samtang miagi mi sa habagatang bahin sa siyudad! Sa daghan kaayong bloke, wala kay makita kondili mga guba. Ang mga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Hapon nga nag-atras nagwala gyud sa dihang ilang naamgohan nga gamay ra kaayo nga bahin sa mga Pilipino ang nadani sa ilang propaganda. Daghan mig nadungog nga estorya sa mga kabangis. Ang ubang Kinatsila ug mga dato nga Pilipino midangop sa kapilya sa La Salle College; apan dili kadto luwas nga dangpanan kay kadaghanan kanila gipatay didto sa mapintas nga paagi.

Kadaghanan sa mga taytayan sa Pasig gipabuthan ug gipulihan og temporaryong "Bailey" nga taytayan. Gidala mi sa chaplain sa Santo Tomas ug gipasidan-an nga mobalik didto sa alas singko kay dunay curfew gikan sa pagsalop sa adlaw hangtod sa kaadlawon. Bisan kinsa nga makit-an sa dalan pusilon, sa Hapon nga sniper man o sa mga sundalong nagpatrolya. Walay bisan unsang sakyanan busa naglakaw mi paingon sa San Juan ug miduaw sa pipila ka Kristiyano. Ang uban naa pa sa ilang mga balay kay gamay ra ang naguba nianang dapita. Ang uban mikalagiw ngadto sa mga probinsya ug kasagaran nawad-an og kabtangan. Usa ka igsoong babaye ug ang iyang anak namatay sa sakit samtang nangalagiw sila. Usa ka Amerikanong Bazooka nga bomba ang mibuto atubangan sa kapilya. Ang building napuno og lungag gikan sa mga pinusil nga puthaw, apan wala mi kakita og daot sa istruktura. Ang among balay wala maguba ug walay sulod, apan may daot sa pipila ka gamit tungod sa mga nanguna nga nagpuyo.

Pagbalik namo sa Santo Tomas, didto mi natulog nianang gabhiona ug nahimamat namo ang pipila sa among mga higala nga nagsugilon sa ilang mga estorya kon giunsa sila pagpanalipod sa Dios. Pagkasunod adlaw mibalik mi sa Bilibid. Sa among paglakaw sa siyudad, may mga higayon nga halos dili na namo mailhan kon asa mi. Nakatabang kini aron masabtan namo ang kahimtang didto samtang nag-ampo mi nga giyahan kami sa Ginoo bahin sa among umaabot. Magpabilin ba mi ug tukoron pag-usab ang buluhaton sa San Juan? O mopauli ba mi alang sa furlough (pahulay sa misyonaryo) nga gikinahanglan na kaayo ug dugay nang nalangan?

Klaro nga gikinahanglan ang pagtabang sa mga Pilipinong magtutuo sa panahon sa pagtigom pag-usab ug pagtukod pag-usab. Ang kapilya nanginahanglan og dakong pag-ayo ug ang buluhaton kinahanglang hikayon pag-usab. Kinahanglan usab atimanon ang among balay, nga may kalambigitan sa legal nga mga butang ug pag-ayo. Sa laing bahin, kapin na sa pito ka tuig nga wala mi makapauli. Grabe ang daot sa among panglawas tungod sa daghang bulan nga halos gigutom. Kinahanglan na usab nga makabalik sa pag-eskwela ang mga bata. Ang among mga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

minahal naghinamhinam na nga makakita kanamo.

Gipapili mi sa mga awtoridad. Ipauli mi nila niadtong higayona sakay sa barko sa mga sundalo, o mahimo mi nga magpabilin. Kon magpabilin mi, mga bulan, tingali mga tuig pa, una pa maabot ang laing barko. Dili usab sigurado kon kanus-a mobalik ang normal nga serbisyo sa sulat ug sa bangko. Samtang nag-ampo mi bahin niini nga nagdali kay kinahanglan mi nga mopili sa usa o sa usa, gibati namo nga gigiyahan mi sa pagdesisyon nga kon mabaligya ang among balay, timaan kana nga kinahanglan mi nga mopauli.

Nakaadto pa mi pag-usab sa Manila. Ang mga higala ni Len nga Kinatsila nagpuyo sa balay sa laing Amerikanong mga higala. Kining ulahi usa ka electrical contractor ug sa dihang gibuhian siya gikan sa Los Banos, nakita niya ang dagkong oportunidad sa negosyo sa umaabot nga pagtukod pag-usab. Gusto niyang mabawi ang iyang balay, busa ang mga higalang Kinatsila nangita og laing kapuy-an. Siyempre kulang kaayo ang balay, busa gipangutana nila si Len kon ibaligya ba nako kanila. Ang ilang tanyag dili sobra, ug tingali makapangayo pa unta ko og mas dako; apan makatarunganon kini ug sa ulahi akong gikuwenta nga natabonan niini ang tanan nakong nagasto niadtong balaya. Gikasabotan usab nga sila na ang mopadayon sa pagbayad sa gamay nga nahabilin nga utang sa balay, mobayad sa mga utang namo sa mga Insik nga nakighigala kanamo sa among panginahanglan, ug magtipig og pipila sa bangko alang sa umaabot namong balay. Kining tanan klaro kaayo nga timaan nga kinahanglan mi nga mopauli.

Unsa man ang mahitabo sa buluhaton sa San Juan? Gitagana usab kana sa Dios. Si Homer Grob gibalhin sa usa ka medical unit duol sa San Juan. Uban sa ubang mga lalaki, mitabang sila sa pag-ayo sa kapilya ug sa pagdasig sa mga magtutuo. Gisugdan pag-usab ang regular nga mga serbisyo ug nagpadayon ang pagpamatuod. Ang pipila sa mga tigulang na nga Kristiyano nahinumdom pa uban ang gugma sa panaghigala ug sa mahigugmaong pag-alagad niining mga sundalo. Nahitabo kini sa daghang dapit. Ang mga Kristiyanong G.I. nakig-uban sa gagmayng grupo sa mga Pilipinong magtutuo ug mitabang sa pagtukod pag-usab sa ilang mga kapilya ug balay. Mas klaro kaayo kini sa mga Protestante kaysa sa mga Romano Katoliko. Usa kini ka hinungdan nga nag-abli sa dalan alang sa mga panahon sa panalangin ug pagpakaylap sa ebanghelyo sa mga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tuig human sa gubat, apan dili lang ang mga Pilipino ang nakabenepisyo. Daghan niadtong mga sundalo ang nakakita sa espirituhanong panginahanglan ug sa kahigayonan alang sa buluhaton sa misyon. Pipila ka tuig ang milabay akong gibanabana nga kapin sa katunga sa mga bag-ong misyonaryo kanhing mga chaplain ug kanhing mga sundalo.

Niadtong Abril 9, among turno na sa pagbiya sa Bilibid sakay sa trak. Gihatagan mi og pipila ka Red Cross kit nga may sipilyo ug toothpaste, labaha alang sa mga lalaki, ug gamit sa pagpanghinlo alang sa mga babaye. Gihatagan usab mi og pipila ka sinina sa army ug botas. Una niadto, usa na lang ka pares nga sapatos ang nahabilin kanamo. Dili kini kaso sa "Mahimo ba nakong gamiton ang sakyanan karong gabii?"

Sa dalan, nahibulong mi sa dagkong tapok sa mga suplay nga gipatong-patong sa mga bakanteng lote. Walay mga bodega nga kasudlan niini. Alang sa mga Pilipino nga dugay nang nawad-an sa daghang butang sulod sa mga tuig, dakong tentasyon kining mga suplay. Daghan niadtong mga butang ang gibaligya sa black market. Gatosan ka jeep ang gikawat ug gihimo nga bantog nga Manila jeepney. Gisubay sa U.S. Navy ang usa ka jeep ngadto sa usa ka body shop diin kini gibag-o. Pagkahuman gyud sa trabaho, gikumpiska nila kini. Wala madugay, gihatagan sila og bayranan alang sa trabahong nahimo! Kon nabayran ba kini, wala ko kahibalo.

Didto sa Manila North harbor misakay mi sa dakong barko sa mga sundalo, ang S.S. Admiral Eberle. Ang mga babaye gibulag sa unahan ug ang mga lalaki paingon sa likod sa barko. Ang among higdaanan mga canvas nga upat ka patong, busa kon moyukbo mi sa among tuhod maigo namo ang tawo sa ibabaw. Ang aircon dili makapabugnaw apan nagpabilin nga presko ang hangin. Limpyo ang barko apan init. Walay gitugotan nga mosaka sa deck kon gabii na, busa naghigda mi sa among katre nga nagtulo ang singot.

Human sa duha ka adlaw midunggo mi sa Leyte Gulf. Ang mga bandera naka-half-mast ug nahibal-an namo nga patay na si Presidente Roosevelt. Kinsa man ang mipuli kaniya? Ang pipila sa mga tripulante miingon, "Harry Truman." "Kinsa man siya, wala gyud mi kadungog bahin kaniya." Wala gyud mi kahibalo sa mga nahitabo. Mibiya mi sa Leyte nga nag-convoy uban sa mga destroyer nga nagbantay. Matag buntag, usa sa pamilya ang andam na nga nagkupot og habol pag-abli sa mga hatch, unya modagan aron sa pag-angkon og dapit sa deck alang nianang adlawa. Uban sa 3000 ka binilanggo, mga sundalong nagpuli-puli

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

ug mga tripulante, kapin sa 5000 ang sakay niadtong barkoa. Ang lugar sa deck dili alang sa paglakaw-lakaw kondili alang sa paglingkod, kay wala nay lugar alang sa bisan unsa pa. Kaluoy sa tawo nga maabtan sa mga Marine guard nga walay life belt sa iyang hawak. Maayo unta kadtong mga belt alang sa pagpaniwang gawas lang nga wala na mi may mapaniwang pa.

Naagian mi og bagyo ug naluoy mi sa mga tripulante sa mga destroyer nga nagbantay samtang ilang gisulong ang mga balod. Nianang gabhiona, nag-uyog ug nag-ungol ang barko ug kinahanglan mi nga mokupot aron dili mahulog sa among katre. Ang lalaki atbang nako nagbutang sa iyang pustiso sa usa ka lata nga plato ilalom sa iyang katre, ug nalingaw mi sa pagtan-aw sa iyang pustiso nga nag-anod-anod balik-balik sa deck.

Usa ka gabii midunggo mi sa isla sa Ulithi sa Caroline Islands nga gilibotan og bahura. Nahibulong mi sa pagtan-aw sa panon sa mga barko nga gitigom didto alang sa pagsulong sa kayutaan sa Japan. Human makapuno og suplay, mipadayon mi tabok sa Pacific sa nindot kaayo nga panahon. Kasagaran duha ka higayon kada adlaw ang pagkaon sa maong mga barko, apan tungod sa panginahanglan sa mga binilanggo tulo ka higayon ang ilang paghatag kanamo. Nagpasabot kini nga halos walay hunong ang pila sa pagkaon. Human sa among mga tuig nga walay igo, nasakitan mi sa pagkakita sa daghan kaayong pagkaon nga nausik ug nabilin sa mga tray. Hangtod karon, ang naandan nga pag-usik sa pagkaon sa kasagarang balay o restawran sa Amerika makasubo gyud kaayo. Sa among pagkabata dili mi makabiya sa lamesa hangtod nga limpyo na ang among plato. Uban sa milyon-milyon sa tibuok kalibotan nga namatay sa gutom, panahon na gyud nga makamata ang mga Amerikano sa sala sa pag-usik.

Usa ka combo sa Coast Guard nagtokar sa gitawag nga “musika” sa deck kada adlaw, nga nakalipay sa uban ug nakapahubag sa uban. Pipila ka tuig ang milabay sa Manila, nahimamat namo si Redd Harper o “Mr. Texas” sa usa sa unang mga pelikula ni Billy Graham. Nahibal-an namo niadto nga kauban siya niadtong combo apan wala pa maluwas. Human siya maluwas dili na siya motokar sa bisan unsang kalibotanon nga musika. Ang iyang mga talento gihalad niya sa Ginoo aron sa pag-awit sa Iyang mga pagdayeg.

Usa ka Domingo sa gabii, usa ka chaplain ang nagpahigayon og serbisyo sa usa sa mga kan-anan. Gipahibalo niya nga ang iyang teksto mao ang Acts 16:31 busa nagdahom gyud mi og maayong mensahe sa ebanghelyo. Kay unsaon man nimo pagwali niana nga bersikulo

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga dili imantala ang dalan sa kaluwasan? Nahimo gyud kana sa maong chaplain. Wala gyud niya isulti bisan kausa sa iyang mga mamiminaw kon unsay pasabot sa pagtuo kang Kristo. Nangandoy gyud ko nga hatagan unta ko niya og lima ka minuto!

Usa ka adlaw, misulod ang barko sa baybayon sa Honolulu, igo lang aron pasakyon ang pipila ka opisyal sa customs, immigration, ug FBI. Sila ang mag-asikaso sa mga sibilyan alang sa pagtugpa sa Los Angeles. Ang orihinal nga padulngan San Francisco apan giilisan tungod sa komperensya alang sa pagtukod sa United Nations nga gipahigayon niadtong panahona sa San Francisco. Nakita ni Ken ang mga opisyal nga naka-amerikana, puting sinina, ug kurbata ug miduol kanamo, "Nakita ba ninyo kadtong mga lalaki? Kagwapo gyud nila tan-awon!" Lahi kaayo sa among daan ug gisi nga sinina. Naamgohan namo nga dunay dakong kalainan sa kultura nga among atubangon bisan pa nga mipauli na mi sa among nasod.

Tali sa Honolulu ug Los Angeles gisusi mi niadtong mga opisyal. British passport pa gihapon ang among gigamit. Ang among orihinal nga Canadian passport gikansela kay nawala ang among Canadian status tungod kay kapin sa lima ka tuig mi nga wala sa maong nasod sa among unang termino. Kay British passport man ang among gikuptan, gituohan nga moadto mi sa Britain. Bisan pa nga naa sa England ang akong igsoong lalaki nga si George, wala gyud koy tuyo nga moadto didto sa panahon sa gubat. Ang mga taga-FBI interesado kaayo sa mga dolyar sa U.S. nga naa nako ug natural ra kana. Morag natagbaw sila sa akong pagpasabot. Ang pipila ka dolyar gihatag kanamo sa mga awtoridad sa Britanya sa Manila alang sa gasto sa biyahe nga bayran kon pangayoon. Wala gyud kini pangayoa. Ang uban mga dolyar sa U.S. nga gihatag isip paunang bayad sa among balay. Wala ko kahibalo kon asa nakakuha og dolyar ang mga Kinatsilang mipalit. Gipangutana na usab mi bahin niini pag-abot namo sa Los Angeles diin gidawat na usab nila ang akong pagpasabot.

Tungod sa kadaghan sa tawo ug sa estrikto nga disiplina sa barko, walay kahigayonan nga magtigom alang sa mga serbisyo o Bible study. Walay pribado bisan alang sa pagsimba sa pamilya. Busa ang among espirituhanong mga buluhaton kasagaran limitado sa among kaugalingong pribado nga pagsimba ug pagbasa sa Biblia. Apan panahon usab kini sa pahulay aron balikan ang tibuok dalan

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga gigiyahan kami sa Ginoo. Dili lang aron balikan ang kagahapon kondili aron usab hunahunaon kon unsay naghulat kanamo sa umaabot. Sigurado kaayo mi sa usa ka butang: dili gyud kami pakyason sa Ginoo. Sulod sa tulo ka tuig nabulag gyud mi sa tanang kontak sa among mga nasod. Daghan ang mga pagsulay, daghan ang mga kapeligrohan nga nakita ug wala makita, daghan ang pagsulay sa pagtuo. Matinud-anon ang Ginoo sa tanan niini. Busa maatubang namo ang umaabot nga may pagsalig Kaniya.

Pag-abot namo sa balay, kadtong kawalay balita bahin sa mga tawo sa among nasod nakapaulaw gyud usahay. Sa mga tigulang nang higala, naulaw mi pangutana bahin sa ilang kapikas kay basin nakauli na sila aron makauban sa Ginoo. Usa ka higayon nangumusta ko sa usa ka babaye nga maayo kaayong nag-abiabi kanamo sa iyang balay pipila ka tuig na ang milabay. Niadto, siya ug ang iyang bana dunay nindot nga gamay nga anak nga lalaki. Sa walay pagduda gipangutana nako bahin sa iyang anak ug ang minahal nga igsoon mihilak. Unya nahibal-an nako nga kining bugtong anak nga lalaki namatay na sa wala pa madugay. Naulaw gyud kaayo siya ug ako, apan naghunahuna ko nga luwas ra ang pagpangutana bahin sa usa ka batang lalaki.

Niadtong Mayo 2, adlawng natawhan ni Anna, midunggo ang among barko sa Long Beach. Nindot kaayo nga regalo—alang usab kang Ken kansang adlawng natawhan sa miaging adlaw. Ang naghinamhinam nga mga sundalo ug mga binilanggo naglinya sa daplin sa barko. Diyutay ra ang mga paryente nga naa didto kay wala gipahibalo ang among pag-abot hangtod nga luwas na mi nga nakaabot. Pagkabutang gyud sa gangplank, usa ka G.I. ang midali og kanaog aron mohalok sa yuta sa maayong U.S.A. Sigurado nga daghan siyang higayon nga naghunahuna kon makita pa ba niya kini pag-usab.

Wala madugay ang customs, kay walay usa kanamo ang nabug-atan og daghang bagahe. Nianang buntaga, nabalinggi ang buolbuol ni Anna busa medyo nagpiang siya. Sa dihang namatikdan kini sa mga babaye sa Red Cross, gihatagan nila mi og espesyal nga pag-atiman. Dili na mi kinahanglan mosakay sa bus paingon sa Los Angeles; hatagan nila mi og sakyanan ug drayber. Medyo nagdugay kini ug unya sa dalan na-flat ang ligid. Mitabang mi sa pag-ayo niini ug sa kataposan nakaabot mi sa Elks Club, diin mi asikasohon, sa sayong gabii.

Tingali ang labing nakapahingangha nga talan-awon samtang nagbiyahe mi mao ang mga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tindahan sa prutas nga morag daghan kaayo—lahi kaayo sa among gibiyaan. Apan nagbagulbol ang mga tawo bahin sa kakulang ug sa rasyon sa pipila ka butang. Daghan ang klaro nga wala pa makaatubang sa tinuod nga kahimtang sa gubat. Gigamit sa Red Cross ang mga pasilidad sa Elks Club aron atimanon ang mga panginahanglan sa mga binilanggo. Andam sila nga mohatag og kapuy-an sa hotel, kahikayan sa biyahe, komunikasyon sa mga minahal, ug naa pa gani ang mga ration book. Samtang nag-asikaso ko niana, gidala si Anna sa itaas sa usa ka lounge diin siya makapahulay. Miabot si Rose nga may dakong orange nga gihatag kaniya sa usa ka tawo. Gipangutana nako siya kon nganong wala pa niya kini kan-a. Naghulat diay siya hangtod magkatigom mi tanan aron mabahin niya kini og parehas. Sulod sa daghang bulan ang tanan namong naa gibahin sa ingon niana nga paagi, apan nahuman na kadtong mga adlawa! Mahimo na niya kining kan-on tanan. Makabaton ra mi sa among bahin sa saktong panahon. Naa na gyud mi sa balay sa kataposan!

> *"Bisan pa sa mga bagyo nga nagdasmag, Ug bisan pa sa mga pagsulay nga nagpit-os,*
> *Siya mismo ang atong Kinabuhi, Siya ang nagbayaw kanato, Padulong gyud sa kapahulayan."*

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 18

Sa Balay sa Kataposan

"Unya nalipay sila kay nahilom na ang dagat; ug gidala niya sila ngadto sa pantalan nga ilang gitinguha." (Psa. 107:30)

Niadtong 1920's, duha ka managsoon, si Fred ug John Murset, uban sa ilang mga pamilya, mibalhin gikan sa Buffalo ngadto sa Los Angeles. Kay gibiyaan nila ang usa ka tigom nga hilig kaayo sa misyon sama sa Assembly Hall, nasagmuyo sila sa kakulang sa interes sa misyon sa habagatang California. Ang ilang mga asawa, si Hattie ug si Dora, gimingaw sa binulan nga missionary meeting sa mga igsoong babaye nga ilang nalingawan sa Buffalo. Uban sa pipila ka uban nga parehas og hunahuna, naningkamot sila sa pagsugod og binulan nga missionary meeting sa mga babaye. Gisupak sila. Ang pipila sa mga tigulang na nga igsoong lalaki naghunahuna nga dili uyon sa Kasulatan ang ingon nga kalihokan. Sa tinuod, sa usa ka miting sa mga ansiano, usa ka igsoon ang giatake sa kasingkasing ug namatay samtang nagsulti batok sa maong mga miting sa mga igsoong babaye. Sa kadugayan nasugdan ang binulan nga miting ug sulod sa pipila ka tuig si Hattie Murset usa sa labing aktibo. Luwas nga ikaingon nga ang pagmata sa interes sa misyon sa habagatang California kasagaran tungod sa walay kakapoy nga kadasig sa pipila ka igsoong babaye.

Sa gabii na kaayo niadtong Mayo 2, 1945, mitawag ang telepono sa balay sa mga Murset; ang Red Cross ang nagtawag. Dihadiha nahunahuna ni Hattie nga ang mga Brooks kini kay nakadungog siya og balita nga dunay mga binilanggo nga miabot. Wala sila madugay sa pag-adto sa downtown sa Elks Club. Nagtindog si Len duol sa information desk sa dihang nadungog niya ang usa ka babaye nga nangutana kon asa niya makit-an ang pamilya Brooks. Gipaila niya ang iyang kaugalingon, ug wala madugay naa na mi sa maabiabihon nga balay sa mga Murset. Ang duha ka managsoon nagpuyo nga magkasilingan ug dunay lugar sila alang kanamong lima.

Pagkasunod adlaw mao ang binulan nga miting sa grupo sa mga babaye alang sa misyon busa nalipay kaayo si Hattie nga dad-on si Anna isip iyang espesyal nga bisita. Siyempre, nalipay kaayo ang mga babaye nga makakita sa usa ka tawo nga ilang giampoan og ayo. Kadtong miting mao ang sinugdanan sa pagbaha sa mga gasa sa gugma.

Ang uban kanamo miadto sa downtown aron mag-window shopping; apan, kaluoy ni Rose, ang mga lalaki nagdali-dali og agi sa mga butang nga iyang

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

gustong tan-awon. Ang mga molabay dali ra nga nakaila kanamo nga mga binilanggo nga mipauli tungod sa among daan ug gisi nga sinina, apan nakaayo kini kanamo sa mga tindahan. Ang talagsaong mga butang sama sa puting sinina gigawas gikan sa likod nga kwarto, busa una mi nga nakakuha sa mga butang nga kulang tungod sa gubat. Sa dihang gipasabot nako nga kinahanglan nako ang akong amerikana sa Sabado kay magwali ko sa Domingo, gimarkahan ang order og RUSH.

Samtang didto sa Los Banos internment camp, nabuak ang bildo sa akong relo. Si Dr. Widdowes, usa ka misyonaryo sa United Brethren, nagtukod og repair shop sa relo didto ug naghimo siya og bag-ong bildo gikan sa gilabay nga antipara. Sakto kini apan dili molig-on kay wala mi may pandikit. Sulod sa daghang bulan gidala-dala nako kini sulod sa kahon sa posporo. Sa dihang miadto ko sa nag-ayo og relo, gusto siyang mahibalo nganong gidala nako ang relo sulod sa kahon sa posporo. Sa dihang nadungog niya ang akong estorya, gipalimpyohan niya ang relo ug gibutangan sa bag-ong bildo sulod sa pipila ka adlaw ug wala gyud modawat og bayad. Morag dili siya Kristiyano apan naghunahuna nga igo na ang among pag-antos!

Tungod kay daghan sa mga sundalo nga among nailhan sa Manila may kalambigitan sa Navigators, gidapit mi ni Dawson Trotman sa iyang balay sa Pasadena sa Biyernes sa gabii. Kay nagduda siya nga dunay mga dalaga didto, gipahibalo ni Len nga dili siya moadto kay wala siyay desente nga isul-ob. Apan gidani namo siya kay masabtan man sa tanan ang kahimtang. Ang Western Assemblies Home kaniadto atbang ra sa dalan sa balay sa mga Trotman, busa didto una mi miduaw. Kining balay sa Navigators gitukod sa usa ka negosyante sa kahoy nga may nindot kaayong mga kinulit nga kahoy ug ang mga aparador sa kwarto tanan gihimo sa cedar. Human sa panihapon gidala mi ni Daws sa itaas, giablihan ang usa ka aparador, ug giingnan mi nga kuha lang mi sa bisan unsang mohaum kanamo. Daghang lalaki nga miadto sa gawas sa nasod ang nagbilin sa ilang sibilyan nga sinina kang Daws. Ang uban kanila dili na gyud makabalik. Busa mipauli mi nga daghan og sinina ug sapatos. Nalipay si Len nga miadto siya!

British passport pa gihapon ang among gikuptan ug mahatagan unta mi og sakyanan paingon sa Britain, apan wala mi gusto nga moadto didto. Miabot ang VE day samtang naa mi sa Los Angeles. Nawala ang akong Canadian citizenship

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tungod kay dugay kaayo ko nga wala didto sa among unang termino. Bisan pa nga upat ka tuig ko sa Canadian army panahon sa World War I, ang Canadian consul wala motugot nga moadto mi sa Canada gawas kon dunay mi re-entry permit sa U.S. Dili kini namo makuha kay mga bisita man mi sa U.S. Giatubang namo ang consul sa San Francisco apan wala gihapoy nahimo ug sa kataposan miadto mi sa consul sa Seattle. Sa tibuok dalan nag-ampo mi bahin niini kay siyempre gusto mi nga moduaw sa among mga paryente ug mga higala sa Victoria. Nahitabo nga ang consul sa Seattle usa ka Irish gikan sa Belfast, ug namatikdan niya nga didto natawo si Anna. Unya gitawagan niya ang Commissioner sa Vancouver ug nakakuha og pagtugot nga mobisita mi sa Victoria.

Padulong sa amihanan, mihunong mi og pipila ka adlaw sa San Francisco Bay area. Didto nahimamat namo si Eldon Durant nga kaniadto nakaadto sa among balay sa Manila. Kahibulongan ang pagpanalipod kaniya sa Ginoo panahon sa gubat sa Pacific, samtang nag-alagad siya sa usa ka submarino nga nakalunod og daghang barko sa Hapon. Naningkamot gyud siya nga makakuha og tiket sa eroplano alang kang Anna ug Rose paingon sa amihanan sa Portland, apan bisan ang pagkabinilanggo wala makahatag og prayoridad niana. Human sa miting sa gabii sa Bethany Chapel nagbiyahe mi paamihanan sakay sa bus ug nakalingkod mi sa kadaghanan sa biyahe. Natulog mi og usa ka gabii alang sa miting sa Portland ug unya mipadayon ngadto sa Seattle diin naghulat kanamo ang akong mga igsoong babaye.

Tulo ka semana mi sa Victoria nga naningkamot nga makapahulay taliwala sa pagbisita sa mga higala ug sa mga miting. Siyempre gusto sa tanan nga madungog ang among estorya bahin sa kaayo ug pagpanalipod sa Dios. Unya mibalik mi sa Seattle aron mosakay sa tren tabok sa nasod paingon sa Buffalo. Sa Chicago, kinahanglan mi nga mobalhin og tren ug nakita namo ang dakong panon sa tawo nga naghulat sa tren paingon sa sidlakan. “Una ang mga sundalo ug ang ilang mga sakop sa pamilya” mao ang panawag pag-abli sa ganghaan. Usa ka marinero nga nagtindog tupad ni Anna miingon, “Mosakay gyud ko niana nga tren; tulo na ka tuig nga wala nako makita ang akong Mama.” Mitubag si Anna, “Ako, hapit na walo ka tuig nga wala nako makita ang ako.” Sa dihang nahibal-an niya ang hinungdan niini, miingon siya, “Uban ka nako isip akong sakop sa pamilya. Mosakay ka isip akong asawa.” Dili lang “asawa” ang dihadiha niyang naangkon kondili usab ang iyang bana ug tulo ka anak sulod sa pipila ka gutlo nga gikinahanglan sa pagsakay niadtong tren. Wala na gyud namo siya makita pag-usab!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Kahibulongan nga nakalingkod usab mi nga si Rose naglingkod tunga-tunga kanamo. Sa pagbiya sa tren sa Chicago, usa ka steward sa dining car ang miagi— "Dunay nakabilin sa iyang ngipon sa dining car!" Siyempre, gisugat kini og dakong katawa—dunay mitangtang ba sa iyang ngipon aron mokaon? Wala madugay mibalik siya nga nagdala og G.I. nga naulaw kaayo.

Pagkadako sa among pagdawat sa Buffalo, una sa estasyon ug unya sa mga ginikanan ni Anna sa balay. Kadtong mga tuig panahon sa kabalaka alang kanila, tingali mas lisod pa kanila kaysa kanamo. Ang Christmas package nga ilang gipadala niadtong 1941 gibalik pipila ka bulan ang milabay ug gibutang sa aparador aron maghulat sa among pagbalik. Samtang nagsaulog mi sa Pasko 1941 niadtong Hunyo 1945, miabot ang usa ka tigbalita ug litratista alang sa interbyu. Klaro kaayo ang litrato nga gikuha sa atubangang hagdan nga nailhan mi sa mga tawo sa dalan.

Wala madugay human sa among pag-abot sa Buffalo, dunay espesyal nga rally sa Domingo sa hapon diin gisugilon namo ang among pagpamatuod sa Statler Hotel Ballroom. Gidala mi sa pipila ka higala aron manihapon didto una sa rally. Giingnan sa among host ang waitress nga atimanon kami og maayo kay bag-o lang mi gibuhian gikan sa Hapon nga internment camp. "Oh, sigurado ko nga nag-recite mo sa inyong mga pag-ampo didto," ingon niya. Mitubag ko, "Dili, wala mi mag-recite sa among mga pag-ampo—nag-ampo gyud mi. Nahibalo ka ba sa kalainan?" Naghunahuna ang mga tawo nga niwang kaayo mi, wala sila kahibalo nga nabawi na namo ang daghang nawala nga timbang bisan sa wala pa mi mobiya sa Pilipinas. Gikan sa kakulang sa pagkaon, ang among problema nabali – sobra na kaayo ang lamiang pagkaon!

Human sa kagubot bahin sa pagsulod sa Canada, nakahukom si Anna nga bawion ang iyang American citizenship nga nawala sa dihang naminyo siya kanako. Giusab ang balaod duha ka adlaw human mi magminyo ug dili unta kinahanglan nga mawala ang iyang citizenship, apan wala mi kahibalo niana niadto. Samtang gitigom niya ang iyang mga papeles, nagpuyo ko didto aron makakuha og American citizenship. Dunay pipila ka kaayohan niini inig balik namo sa Pilipinas. Apan, kining tanan medyo mas dugay kaysa among gidahom, busa upat ka tuig una mi nakabalik sa Pilipinas.

Tingali gikan kini sa Ginoo tungod sa mga panginahanglan sa among pamilya. Si Leonard gi-draft sa army bisan pa sa iyang mga kasinatian

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sa pagkabinilanggo. Sa dihang gibuhian mi gikan sa pagkabinilanggo, gitugotan ni Gen. MacArthur ang tanang sibilyan nga binilanggo sa pagsul-ob sa Pacific War Ribbon. Busa nagsul-ob si Len og campaign ribbon samtang sa basic training, nga nakapangutana sa dili lang usa ka opisyal. Gipadala siya sa Germany isip bahin sa Occupation Forces. Niadtong Decoration Day, 1946, sa usa ka komperensya sa Chicago, nahibal-an nako ang bahin sa usa ka mando sa army nga nagtugot sa pagpagawas sa mga kanhing binilanggo. Sa dihang gipadala nako kini nga impormasyon kang Len, naghunahuna ko nga tungod sa hinay nga dagan sa burukrasya, basin makauli siya sa Pasko. Nakit-an niya ang kopya sa mando sa opisina diin siya nagtrabaho ug miabot sa balay niadtong Hulyo 4, sakto sa panahon aron makauban kanamo sa Guelph Summer Bible School.

Busy si Kenneth sa high school sa dihang nakadawat siya og mando gikan sa draft board. Usa sa iyang mga magtutudlo ang nagpakabana kaniya ug nakiglalis sa draft board nga kinahanglan human-on ni Ken ang iyang high school nga dugay nang nalangan, busa na-exempt siya. Si Rose nagtapos sa elementarya ug naa na sa high school sa dihang mibiya mi paingon sa Pilipinas.

Busy kaayo kadtong mga tuig kay daghang imbitasyon alang sa mga miting ug komperensya ang miabot gikan sa daghang bahin sa nasod. Niadtong Thanksgiving Day 1945 nagsulti ko sa usa ka adlaw nga komperensya sa Assembly Hall sa Buffalo, unya misakay sa tren sa gabii aron makaabot sa mas taas nga komperensya sa Chicago. Didto napahinumduman ko nga ang mga tuig nakadaot sa akong lawas kay grabe kaayo ang akong sip-on. Pinaagi sa pagpahulay sa tunga-tunga, nakapadayon ko sa akong mga pagsulti, lakip na ang paghatag og debosyonal nga mensahe sa WMBI radio kada buntag sulod sa usa ka semana.

Gidawat ko sa mga higala sa ilang mga balay imbes nga mopuyo sa missionary home diin kinahanglan nako atimanon ang akong kaugalingon, ug mapasalamaton kaayo ko sa ilang pagkamatinagdanon. Human sa miting sa komperensya usa ka gabii, si Mr. ug Mrs. Bill McCartney maayo kaayong nagdala nako sa ilang balay ug gipahigda ko sa ilang kaugalingong double bed. Sa kaadlawon namatikdan nako nga dunay bata tupad sa higdaanan. Giablihan nako kadiyot ang habol samtang usa ka gamay nga batang babaye mikamang tupad nako nga walay gisulti, wala gani kahibalo nga dili diay ako ang iyang Papa ug Mama. Pagmata nako human mohayag, natulog pa siya busa naghigda lang ko nga hilom

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

hangtod nga momata siya. Pagmata niya, gitimbaya nako siya og malipayon nga "Maayong Buntag!" Gitan-aw niya ako og pipila ka gutlo ug unya walay gisulti nga midagan gawas sa kwarto. Unya mibalik ko sa Buffalo alang sa Pasko, ang una sa walo ka tuig nga kauban ang pamilya didto.

Sa misunod nga tingpamulak, nagsulti si Anna sa usa ka komperensya sa mga babaye sa Flint, Michigan. Ang pipila ka igsoong babaye gikan sa Detroit nag-arkila og bus aron makaadto. Ang mga igsoong lalaki sa Flint nga nag-atiman sa pagkaon sa komperensya nakig-estorya sa drayber sa bus ug nahibal-an nga usa diay siya sa mga paratrooper nga milukso sa Los Banos. Nindot kini nga kahigayonan aron mapasalamatan siya personal sa iyang tabang sa among pagkaluwas. Mipalit ko og duha ka 16 mm black and white nga news film sa pagpamomba sa Manila sa mga Hapon niadtong 1941 ug sa kagawasan nga gidala sa mga Amerikano niadtong 1945. Samtang nagpalit og projector nahibal-an usab nako nga mahimo diay mopalit og pelikula gikan sa militar. Nakakuha mi og pelikula sa pagluwas, ug sulod sa pipila ka paspas nga gutlo didto mi makita sa usa ka grupo nga naghulat nga ipahawa gikan sa Los Banos. Kini, siyempre, nakadugang sa interes sa among mga pagsugilon bahin sa among mga kasinatian.

Sulod sa tulo ka ting-init dunay mi malipayon kaayong mga panahon sa panag-uban ug ministeryo sa Guelph Summer Bible Camp. Dakong pribilehiyo gyud ang pagkahimamat sa daghang mga tawo sa Dios didto. Ang uban kanila nakauli na aron makauban sa Ginoo: si Dr. H. G. Lockett, si Alfred P. Gibbs, ug ang akong kauban nga taga-Victoria, si John Smart. Sa mga Adlaw sa Ginoo miadto mi sa duol nga mga tigom aron sa pag-alagad sa Pulong. Usa sa akong mga responsibilidad mao ang pag-organisar og mga grupo sa mga estudyante aron mag-apod-apod og literatura sa tibuok lungsod sa Guelph.

Panahon sa 1948 nga sesyon, kinahanglan kong mobiyahe sa Buffalo kalabot sa akong aplikasyon alang sa naturalization; busa ako ang gitamay-tamayan sa skit sa Biyernes sa gabii nianang semanaha. Sa pagpanguna ni Ernie Woodhouse, giakusahan ko og pagbudhi sa usa ka kunohay nga korte, nga mas nailhan sa katawa kaysa sa kaseryoso. Napamatud-ang sad-an, "gipusil" ko ug unya gipahigda alang sa paglubong sa ibabaw sa pingpong table. Unya usa ka dakong baul ang giguyod paingon sa basurahan nga kunohay naa sa sulod ang akong "patayng lawas." Usa ka gamay nga batang lalaki nga nagtan-aw sa mga panghitabo nakakita nga wala diay ko sa sulod sa baul ug nagdali sa pagpasalig sa akong asawa niana!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Kaniadto molangoy mi sa pool sa Fergus. Sa laing pagbisita sa Guelph, gikuyogan nako si A. P. Gibbs sa maong lungsod. Gusto niyang litratohan ang usa ka lubnganan sa sementeryo tupad sa Presbyterian Church didto. Nakit-an namo ang lubnganan nga may markang ngalan nga Clephane. Siya ang dautang igsoong lalaki ni Elizabeth Clephane nga misulat sa himno:

"Dunay kasiyaman ug siyam nga luwas nga naghigda,
Sulod sa salipdanan sa toril
Apan usa ang nawala didto sa layong kabungtoran
Layo sa mga ganghaan nga bulawan."

Tungod sa iyang dautang kinaiya, ang igsoong lalaki gipadala sa pamilya ngadto sa Canada ug sigurado nga siya ang gihunahuna ni Elizabeth sa dihang gisulat niya ang himno. Si Mr. Gibbs ug ako naghunahuna kon ang paglubong kaniya sa sementeryo sa simbahan nagpasabot ba nga sa kataposan nabalik siya sa toril.

Tungod kay mas dugay ang among pagpabilin sa among nasod kaysa among gidahom, nalipay mi nga makatabang sa buluhaton sa Ginoo didto. Sulod sa tulo ka bulan sa tingpamulak sa 1948, nagpahigayon ko og sunod-sunod nga mga miting sa Buffalo area, upat ka gabii kada semana sa upat ka lain-laing tigom ug nagpuli-puli sa mga Domingo niining mga dapita. Ang uban niini giubanan og pagbisita sa hapon sa kasilinganan. Kay gibati nako nga kulang ang pagtudlo bahin sa simbahan ug nganong nagtigom kita sa ingon nga paagi, naningkamot ko sa pagpresentar sa pagtulun-an sa Bag-ong Tugon bahin niining importante nga hilisgutan.

Dakong kalipay kanamo sa dihang nakahukom si Leonard ug si Kenneth nga moeskwela sa Emmaus Bible School sa Toronto. Sa sinugdanan, tuyo ni Len nga moeskwela sa usa ka tuig nga kurso, apan wala madugay nakahukom siya nga magpabilin og tulo ka tuig. Didto niya nahimamat si Esther Christiansen ug nagkasabot sila nga magpakasal wala pa madugay sa wala pa mi mobalik sa Pilipinas. Si Kenneth ug si Elaine Petersen nagkasabot nga magpakasal ug pareho silang nag-eskwela sa Emmaus. Naminyo sila sa Buffalo niadtong Septiyembre 1948. Si Len ug si Esther naminyo sa misunod nga Agosto, apan niadtong panahona naa na mi balik sa Manila. Si Rose naa sa high school sa Buffalo, ug morag mas maayo nga biyaan siya didto aron mopuyo uban sa igsoong babaye ni Anna ug sa iyang bana, si George

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Gibson. Human sa high school, nagkuha siya og kurso sa nursing sa Deaconess Hospital sa Buffalo.

Mibiya mi sa Buffalo sa tingpamulak sa 1949. Nakuha na nako ang akong American naturalization pipila ka bulan sa wala pa niadto. Nagkauban mi tanan sa kataposang semana, ug dili sayon ang pagpanamilit kang Len, Esther, Ken ug Elaine sa dihang mibalik sila sa Emmaus sa Domingo sa hapon. Mas lisod pa ang pagbiya kang Rose ug sa mga paryente ni Anna pipila ka adlaw human niadto. Nagtindog silang tanan sa balkonahe nga nagkaway samtang nagbiyahe mi palayo ug miliko sa eskina. Nahinumdoman nako ang mga pulong ni Kristo, "Ang matag usa nga mibiya sa mga balay, o mga igsoong lalaki, o mga igsoong babaye, o amahan, o inahan, o asawa, o mga anak, o mga yuta, tungod sa akong ngalan, makadawat og usa ka gatos ka pilo, ug makapanunod sa kinabuhing dayon" (Matt. 19:29). Miingon si Anna sa ulahi nga nahinumdoman usab niya ang samang bersikulo. Samtang gibiyaan namo ang tulo ka anak, nangahas ko sa paghangyo sa Ginoo (bisan pa sa luya nga pagtuo) nga hatagan kami og 300 ka espirituhanong mga anak.

Ang among unang hunong uban sa mga higala sa Cleveland nga nagpahigayon og espesyal nga miting alang kanamo nianang gabhiona. Ang Hough Bakery, nga gidumala sa managsoong Pile, nagbaton og nindot kaayo ug dako nga cake nga porma og libro alang kanamo. Tungod kay daghan pa silay ubang lamiang pagkaon, maayo kaayo nilang gitanyag nga ipadala ang cake balik sa pamilya ni Anna sa Buffalo. Ganahan kaayo sila nga ipasigarbo kini nga hapit na kini malata sa wala pa nila kan-a!

Human sa pagbisita sa Victoria, miadto mi sa San Francisco. Wala pa madugay sa wala pa mi mosakay sa barko didto, nakadawat mi og tawag gikan kang Kenneth aron ipahibalo ang pagkatawo sa among unang apo, si Dale, nga natawo niadtong Hulyo 17, 1949. Busa taliwala sa pagbulag sa mga minahal, dunay kalipay sa pagkahibalo nga nagsugod na ang laing kaliwatan. Kanunay namong gidayeg ang Ginoo sa tanan Niyang dakong kaayo kanamo isip pamilya. Sa Iyang kahibulongang grasya napulo ang among mga apo, ug silang tanan nakaila sa Ginoo ug nagpadayon sa pagsunod Kaniya. Sukad sa Mayo 1982, dunay mi 14 ka apo sa tuhod. Gidayeg namo ang Ginoo nga ang mga apo nga minyo na tanan dunay maayong Kristiyanong kapikas. Wala mi mag-angkon og bisan unsang dungog niini, bisan pa nga gibati namo nga dako ang among utang sa among Kristiyanong mga ginikanan. Kon makita namo ang trahedya sa daghang Kristiyanong pamilya, mahibulong lang mi nganong ingon niini ka maayo ug ka maluluy-on ang Ginoo kanamo.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Sama kang Jacob kaniadto, moingon mi, “Dili ako takos sa labing gamay sa tanang mga kaluoy, ug sa tanang kamatuoran, nga imong gipakita sa imong alagad” (Gen. 32:10).

Samtang mitabok sa Pacific, dunay mi panahon sa paghunahuna kon unsay naghulat kanamo. Pagpangita og balay nga kapuy-an; pagbalik sa buluhaton uban sa tanan niining mga panginahanglan ug mga hagit; pagbawi sa mga nawala ug pagtigom pag-usab sa mga nagkatibulaag; pagplano alang sa pagpalapad sa buluhaton ug pag-ampo bahin sa umaabot. Dakong hagit ang naghulat kanamo. Human sa kadaot sa mga tuig sa gubat, dili na pareho ang mga butang. Nasayod gyud mi nga dili mi igo alang niining mga butanga, apan nasayod usab mi nga ang among kaigo gikan sa Dios ug ang Iyang grasya kanunay nga igo.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Padayon sa Ikatulong Bahin

Ang estorya mopadayon sa Ikatulong Bahin sa *Grace Triumphant*: Kapitulo 19–27.

Ablihi ang Ikatulong Bahin

Ang matag kapitulo nalista usab sa Mga Sulod.

Ang Sunod

Kini ang *Grace Triumphant*, usa ka kauban nga libro sa *Ginoo, Ihatag Mo Kanamo Kining Bukid*. Basaha ang estorya ni Cyril ug Anna Brooks ug sa mga Engle sa Ikawalong Tomo. Ang Mga Sulod naglista sa matag libro sa serye.

> Palihog ayaw kuhai ang Dios sa bisan unsang himaya pinaagi sa paghatag kanamo og bisan gamay nga kredito.
>
> Cyril H. Brooks, Pasiuna

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers. Gigamit niining serye sa pamilya uban ang pahibalo sa copyright sa matag panid. Gidugang niadtong 13 Oktubre 2026.